

DOĞRUDAN YATIRIM İSTATİSTİKLERİNİN DERLENMESİ VE TÜRKİYE UYGULAMASI

Hande DÜLGER

Uzmanlık Yeterlilik Tezi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
İstatistik Genel Müdürlüğü
Ankara, Ocak 2012

DOĞRUDAN YATIRIM İSTATİSTİKLERİNİN DERLENMESİ VE TÜRKİYE UYGULAMASI

Hande DÜLGER

Danışman

Doç. Dr. Selin SAYEK BÖKE

Uzmanlık Yeterlilik Tezi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
İstatistik Genel Müdürlüğü
Ankara, Ocak 2012

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanması aşamasında akademik bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşarak tezimin şekillenmesine büyük katkı sağlayan tez danışmanım Selin Sayek Bke'ye ve çalışmanın konusunun ortaya çıkmasındaki katkılarından, çalışmaya olan desteği, ilgisi ve yapıcı değerlendirmelerinden dolayı demeler Dengesi Müdürü Yeşim Őiřik'e teşekkürü bir borç bilirim.

Hande Dülger

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
KISALTMA LİSTESİ	vii
EK LİSTESİ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YATIRIMLAR: TANIMLAR, YÖNTEMLER VE İLKELER	4
1.1. Tanımlar	5
1.1.1. Doğrudan Yatırım	6
1.1.2. Yerleşiklik	6
1.1.3. Kurumsal Birim	7
1.1.4. Doğrudan Yatırımcı	8
1.1.5. Doğrudan Yatırım İşletmesi	9
1.1.6. Özel Amaçlı İşletmeler	10
1.2. Doğrudan Yatırım İlişkilerini Tanımlama Yöntemleri	11
1.2.1. Doğrudan Yatırım İlişkilerinin Çerçevesi	12
1.2.2. Doğrudan Etkinlik/Dolaylı Kontrol Yöntemi	15
1.2.3. Ortaklık Payı Çarpım Yöntemi	16
1.2.4. Yöntemlerin Karşılaştırılması	17
1.3. Sınıflama İlkeleri	18
1.3.1. Borçlu/Alacaklı İlkesine Göre Sınıflama	19
1.3.2. Varlık/Yükümlülük ve Yönüne Göre Yatırım Sınıflaması	19
1.3.2.1. Varlık/Yükümlülük İlkesine Göre Sınıflama	19
1.3.2.2. Yönüne Göre Yatırım Sınıflaması	20

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YATIRIM BİLEŞENLERİ VE HESAPLARI	23
2.1. Doğrudan Yatırım Bileşenleri	23
2.2. Doğrudan Yatırım Hesapları	25
2.2.1. Doğrudan Yatırım Stokları	27
2.2.2. Doğrudan Yatırım Akımları	31
2.2.3. Doğrudan Yatırım Gelirleri	35
2.2.4. Diğer Değişimler	41
2.2.4.1. Kur değişiklikleri	41
2.2.4.2. Değerleme ve Değerleme Değişiklikleri.....	42
2.2.4.3. Diğer Fiyat Değişiklikleri	45
2.2.4.4. Miktar Değişiklikleri.....	46
2.2.4.4.1. Borcun Silinmesi	46
2.2.4.4.2. Borcun Affı	46
2.2.4.4.3. Tasfiye	47
2.2.4.4.4. Yeniden Sınıflama	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞRUDAN YATIRIM İSTATİSTİKLERİ DERLEME YÖNTEMLERİ İLE COĞRAFİ VE SEKTÖREL SINIFLAMASI	48
3.1. Doğrudan Yatırım İstatistikleri Derleme Yöntemleri	48
3.2. Doğrudan Yatırım İstatistikleri Sunum Şekilleri	52
3.2.1. Standart Sunum	52
3.2.2. Ayrıntılı Ek Sunum	53
3.3. Doğrudan Yatırım İstatistikleri Coğrafi ve Sektörel Sınıflaması.....	55
3.3.1. Coğrafi Sınıflama	56
3.3.2. Sektörel Sınıflama	60
3.4. Doğrudan Yatırım İstatistikleri Ek Göstergeleri	60

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA DOĞRUDAN YATIRIM İSTATİSTİKLERİNİN DERLENMESİ ...	63
4.1. OECD Ülkelerinde Doğrudan Yatırım İstatistiklerinin Derlenmesi.....	65
4.2. Doğrudan Yatırım İstatistiklerinin Derlenmesinde Seçilmiş Ülke Uygulamaları.....	67
4.2.1. ABD	67
4.2.2. Avustralya	71

4.2.3. Fransa.....	73
4.2.4. Hollanda.....	76
4.2.5. Japonya	79
4.2.6. Kanada	82
4.3. Doğrudan Yatırım İstatistiklerinin Derlenmesinde Seçilmiş Ülke Uygulamalarının Karşılaştırılması	85

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DOĞRUDAN YATIRIM İSTATİSTİKLERİNİN DERLENMESİ	88
5.1. Doğrudan Yatırımların Derlenmesine İlişkin Mevzuat	88
5.1.1. 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu	89
5.1.2. Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 1567 Sayılı Kanun ve Bu Kanuna Dayalı Mevzuat.....	91
5.1.3. 1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu.....	92
5.2. Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu Kapsamında Doğrudan Yatırım İstatistiklerinin Derlenmesi	93
5.2.1. Ödemeler Dengesi Kapsamında Doğrudan Yatırım İstatistiklerinin Derlenmesi	94
5.2.1.1. Yurt Dışına Yapılan Doğrudan Yatırım İşlemleri.....	99
5.2.1.2. Yurt İçine Yapılan Doğrudan Yatırım İşlemleri	100
5.2.1.3. Doğrudan Yatırım Gelir İşlemleri	103
5.2.2. Uluslararası Yatırım Pozisyonu Kapsamında Doğrudan Yatırım İstatistikleri	104
5.2.2.1. Yurt Dışına Yapılan Doğrudan Yatırım Stoku.....	105
5.2.2.2. Yurt İçine Yapılan Doğrudan Yatırım Stoku.....	107
5.3. Doğrudan Yatırım İstatistiklerinin Uluslararası Kuruluşlara Raporlanması.....	112
5.4. Türkiye'nin Mevcut Uygulama Çerçevesinde Yeni Standartlara Uyumu.....	113

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER	117
KAYNAKÇA	125
EKLER	129

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 2.1. Varlık/Yükümlülük İlkesine Göre Doğrudan Yatırım Stokları	29
Tablo 2.2. Yönüne Göre Yatırım İlkesine Göre Doğrudan Yatırım Stokları...	31
Tablo 2.3. Varlık/Yükümlülük İlkesine Göre Doğrudan Yatırım Akım İşlemleri.....	32
Tablo 2.4. Yönüne Göre Yatırım İlkesine Göre Doğrudan Yatırım Akım İşlemleri.....	34
Tablo 2.5. Varlık/Yükümlülük Prensibine Göre Doğrudan Yatırım Gelir İşlemleri.....	38
Tablo 2.6. Yönüne Göre Yatırım Prensibine Göre Doğrudan Yatırım Gelir İşlemleri.....	40
Tablo 4.1. 2010 Yılı Doğrudan Yatırım İşlemlerinde İlk 20 Ülke.....	63
Tablo 4.2. OECD Ülkelerinde Doğrudan Yatırım Akım İşlemlerinin Derlenmesi.....	65
Tablo 4.3. OECD Ülkelerinde Doğrudan Yatırım Stok İşlemlerinin Derlenmesi.....	67
Tablo 4.4. Doğrudan Yatırım İstatistiklerinin Derlenmesinde Seçilmiş Ülke Uygulamalarının Karşılaştırılması	87
Tablo 5.1. Ödemeler Dengesi Sunumunda Doğrudan Yatırım Kalemleri.....	97
Tablo 5.2. Yabancı Sermaye Formu Başlıkları.....	98
Tablo 5.3. UYP Sunumunda Doğrudan Yatırım Kalemleri	105
Tablo 5.4. Varlık/Yükümlülük İlkesine Göre Türkiye'nin Doğrudan Yatırım Stokları (Milyon ABD Doları) (Aralık 2010)	114
Tablo 5.5. Yönüne Göre Yatırım İlkesine Göre Türkiye'de Doğrudan Yatırım Stokları (Milyon ABD Doları) (Aralık 2010)	115

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1.1. Bağlı Ortaklıklar.....	12
Şekil 1.2. İştirakler.....	13
Şekil 1.3. Grup Şirketleri	14
Şekil 1.4. Bağlı Ortaklık ve İştirakler	14
Şekil 1.5. Doğrudan Etkinlik/Dolaylı Kontrol Yöntemi.....	15
Şekil 1.6. Ortaklık Payı Çarpım Yöntemi.....	16
Şekil 1.7. Yöntemlerin Karşılaştırılması	18
Şekil 1.8. Yönüne Göre Yatırım Sınıflaması-Grup Şirketleri	21
Şekil 2.1. Doğrudan Yatırım Stoklarına İlişkin Örnek	28
Şekil 3.1. İş Kayıt Sistemi	51
Şekil 3.2. Coğrafi Sınıflama	57

KISALTMA LİSTESİ

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
ABS	:	Australian Bureau of Statistics (Avustralya İstatistik Ofisi)
BEA	:	U.S. Bureau of Economic Analysis (Amerika Ekonomik Analizler Bürosu)
BPM6	:	Sixth Edition of Balance of Payments Manuel (Altıncı Ödemeler Dengesi El Kitabı)
CDIS	:	Coordinated Direct Investment Survey (Eşgüdümlü Doğrudan Yatırım Anketi)
DNB	:	De Nederlandsche Bank (Hollanda Merkez Bankası)
ECB	:	European Central Bank (Avrupa Merkez Bankası)
ES	:	Enterprise Survey (İşletme Anketi)
EUR	:	Avrupa Birliği Para Birimi
EUROSTAT	:	Statistical Office of the European Communities (Avrupa Komisyonu, Avrupa İstatistik Ofisi)
FDIR	:	Framework for Direct Investment Relationships (Doğrudan Yatırım İlişkilerinin Çerçevesi)
GSYH	:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	:	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
ISIC	:	International Standard Industry Classification (Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması)
ITRS	:	International Transaction Reporting System (Uluslararası İşlem Raporlama Sistemi)
İMKB	:	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İSO	:	İstanbul Sanayi Odası
NACE	:	Statistical Classification of Economic Activities (Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflaması)

OECD	:	Organization for Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
SDDS	:	Special Data Dissemination Standards (Özel Veri Yayınlama Standartları)
SIMSDI	:	Survey of Implementation of Methodological Standards for Direct Investment (Doğrudan Yatırımlara İlişkin Metodolojik Standartları Uygulama Anketi)
SNA	:	System of National Accounts (Ulusal Hesaplar Sistemi)
STATCAN	:	Statistics Canada (Kanada İstatistik Ofisi)
TCMB	:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKGM	:	Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
TÜİK	:	T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Ofisi
UN	:	United Nations (Birleşmiş Milletler)
UNCTAD	:	United Nations Conference on Trade and Development (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı)
UYP	:	Uluslararası Yatırım Pozisyonu (International Investment Position)
YASED	:	Uluslararası Yatırımcılar Derneği

EK LİSTESİ

Sayfa No

Ek 1. Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması (NACE Rev.2).....	130
Ek 2. Doğrudan Yabancı Yatırımlar İçin Faaliyet Bilgi Formu	134
Ek 3. Doğrudan Yabancı Yatırımlar İçin Sermaye Bilgi Formu	136
Ek 4. Doğrudan Yabancı Yatırımlar İçin Hisse Devir Bilgi Formu	137
Ek 5. Ödemeler Dengesi Ayrıntılı Sunum	138
Ek 6. Uluslararası Yatırım Pozisyonu	142
Ek 7. Yurt Dışında Sahip Olunan İştirak ve Şubeler Hakkında Bilgi Formu.....	144
Ek 8. Yabancı Sermayeli Şirketler Anketi	147

ÖZET

1970'li yılların sonunda gelişmiş ülkelerde başlayan ve 1980'li yıllarla birlikte gelişmekte olan ülkeleri de kapsayacak biçimde yaygınlaşan finansal serbestleşme, sermaye hareketliliğinde artışa ve piyasaya yeni finansal araçların girmesine neden olmuştur. Söz konusu uluslararası entegrasyon sürecinde anahtar faktör olan doğrudan yatırımlar, kalkınmaya sağladığı katkı ile gelişmekte olan ülkelerin ilgi odağı haline gelmiştir. Bu çerçevede, doğrudan yatırım istatistiklerinin Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı ve Uluslararası Para Fonu tarafından belirlenen uluslararası standartlara uygun olarak derlenmesi, gerek ülkedeki doğrudan yatırımların boyutunun saptanması gerekse verilerin uluslararası ortamda karşılaştırılabilir olması açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin doğrudan yatırım istatistiklerini söz konusu uluslararası standartlar temelinde değerlendirmek, eksiklikleri ve uyumsuzlukları tespit ederek geliştirilmesine yönelik öneriler sunmaktır. Bu çerçevede, doğrudan yatırım istatistiklerine ilişkin OECD tarafından yayımlanan Doğrudan Yatırım Tanımları El Kitabı'nda belirlenen tanım ve kavramlar, derleme, sunum ve sınıflama yöntemleri ortaya konmuş, bazı ülkelerin uygulamaları ile karşılaştırmalarına yer verilmiş ve ülkemizde doğrudan yatırım istatistiklerinin derlenmesi ele alınmıştır. Son olarak da, Türkiye'de doğrudan yatırım istatistiklerinin geliştirilmesi amacıyla yapılması gereken çalışmalar tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan Yatırımlar, Ödemeler Dengesi, Uluslararası Yatırım Pozisyonu, Doğrudan Yatırımlar Derleme Metodolojileri.

ABSTRACT

The starting in developed countries in the late 1970s and spreading through developing countries in the 1980s, financial liberalization has caused an increase in capital mobility as well as innovation in financial instruments. Direct investments, which plays a key role in this international integration, has become the focus of interest in developing countries for its contribution to economic development. In this framework, compiling foreign direct investment statistics in accordance with the international standards set forth by Organization for Economic Co-operation and Development and International Monetary Fund is essential for both the measurement of foreign direct investment in an economy and the comparability of the statistics on an international level.

Identifying the shortcomings and inconsistencies of the foreign investment statistics of Turkey, this study aims to evaluate the conformity of these statistics to the international standards and produce recommendations to improve them. In this context, definitions, concepts, and compilation, presentation and classification methodologies outlined in the Benchmark Definition of Foreign Direct Investment Statistics, disseminated by OECD, are presented, comparisons of the practices of a number of countries are examined, and the compilation of foreign direct investment statistics of Turkey are examined. Finally, possible steps to improve these statistics are discussed.

Keywords: Foreign Direct Investment, Balance of Payments, International Investment Position, Foreign Direct Investment Compilation Methodologies.

GİRİŞ

Ödemeler dengesi istatistikleri ve uluslararası yatırım pozisyonu, bir ülke ekonomisinin analizinde ve ekonomik politikaların oluşturulmasında önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır. İstatistiklerin zamanında, geniş kapsamlı, kaliteli ve güvenilir bir şekilde üretilmesi ve kullanıcılara sunulması derleyicilerin amacını oluşturur. Bu amaç doğrultusunda, niteliği ve niceliği sürekli değişen ekonomik işlemlerin takip edilmesi, Uluslararası Para Fonu (IMF)'nce belirlenen standartlara uygun olarak bu işlemlerin ölçülmesi ve istatistiklere yansıtılması için gerekli çalışmaların yapılması derleyicilerin ana görevleri arasında yer almaktadır. Bu görevler çerçevesinde, bu tezin amacı doğrudan yatırım işlemlerinin ölçülmesine ve ödemeler dengesi ile uluslararası yatırım pozisyonu istatistiklerine yansıtılmasına katkı sağlamaktır.

1980'li yıllarda uluslararası piyasalarda meydana gelen finansal küreselleşme, ulusal finans piyasalarını ayıran sınırların ortadan kalkması, finans piyasalarının çeşitli kontrol ve sınırlamalardan arındırılarak uluslararası rekabete açılması, piyasaların konvertibiliteye sahip olmaları, kurların dalgalanmaya bırakılması, uluslararası sermaye akımlarının artması ve yatırım fonları ile yatırım ortaklıkları gibi yeni kurumsal yatırımların finans piyasalarındaki rollerinin artması olarak tanımlanmaktadır (Durusoy, Temmuz 2000).

Finansal küreselleşmenin temel öğelerinden biri olarak tanımlanan doğrudan yatırımlar, uluslararası sermaye hareketlerinin hızlanması ile giderek artan önem kazanmaktadır. 2011 yılında Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) tarafından yayımlanan Dünya Yatırım Raporu'na göre, 2010 yılında dünyada uluslararası doğrudan yatırım girişleri bir önceki yıla oranla yüzde 5 artarak 1,2 trilyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Günümüzde gelişmekte olan ülkeler doğrudan yatırımları

lkelerine çekebilmek için yoğun çaba harcamaktadırlar. lkeler, söz konusu yatırımlar ile ilave dış sermaye, yeni teknoloji, know-how, yönetim bilgisi, pazarlama katkısı, ihracat, üretim ve istihdam artışı sağlamayı amaçlamaktadırlar. Nitekim, 2010 yılında global yatırımların yüzde 50'sinden fazlasının gelişmekte olan ülkelere yapıldığı göze çarpmaktadır. (YASED, Temmuz 2011).

Türkiye açısından da doğrudan yatırımlar; finans gücü, teknoloji transferi, yönetim bilgisi ve dış pazar imknları ile özellikle dört noktada önem taşımaktadır. Ülkemizde doğrudan yatırımların arttırılmasının, büyük ölçüde sermaye açığının ortadan kalkmasına, üretimde eski teknoloji yerine yeni teknolojinin kullanılmasına, yeni teknoloji ile birlikte üretimde verimliliğin artmasına ve yeni dış pazarlara açılmasına büyük imknlar sağlayacağı düşünülmektedir (Erçakar, M. ve Karagl, E. T. , Ocak 2011).

Artan uluslararası sermaye hareketlerinin finansal piyasaları birbirine çok daha bağımlı kıldığı bir ortamda doğrudan yatırım istatistikleri, hem kullanıcılar hem de politika yapıcılar için büyük önem taşımaktadır. İstatistiklerin kalitesini belirleyen unsurlar, verilerin kapsamı, zaman uyumu, güvenilirliği ve uluslararası karşılaştırılabilirliğidir. Bu verilerin derlenmesi ve yayımlanması büyük ölçüde uluslararası uyumlaştırılmış bir süreci gerektirmektedir.

IMF ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) başta olmak üzere uluslararası kuruluşlar, doğrudan yatırım verilerinin karşılaştırılabilirliği için ortak standartlar oluşturmak ve ülkelerin bu ortak kurallara uymasını sağlamak için yoğun çaba göstermektedirler.

Bu çalışmanın amacı da, söz konusu kuruluşlarca belirlenen uluslararası standartlara göre doğrudan yatırım istatistiklerine ilişkin kavram, tanım ve sınıflandırmalar ile analitik kullanıma sahip tablosal gösterimler ortaya koymak, Türkiye'de doğrudan yatırımların derlenmesinde kullanılan kaynak ve yöntemleri mevcut uygulama çerçevesinde ele almak, söz konusu işlemlerin demeler dengesi ve uluslararası yatırım pozisyonu istatistiklerine nasıl kaydedildiklerini incelemek, ayrıca seçilmiş ülkelerin doğrudan yatırım

istatistikleri derleme yöntemlerini analiz ederek, Türkiye’de uygulanmakta olan doğrudan yatırım istatistikleri derleme yönteminin eksiklikleri ve uyumsuzluklarını tespit ederek geliştirilmesine yönelik öneriler sunmaktadır.

Yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda, çalışmanın Birinci Bölümünde doğrudan yatırım istatistiklerine ilişkin kavramsal çerçeve ele alınmıştır.

İkinci Bölümde, söz konusu kavramlar çerçevesinde doğrudan yatırım bileşenleri tanımlanmış, akım, stok ve gelir olmak üzere doğrudan yatırım hesapları tablosal gösterim yardımıyla üç ana başlık altında ele alınmıştır.

Üçüncü Bölümde, genel hatları ile doğrudan yatırım istatistikleri derleme yöntemleri incelenmiştir. Ayrıca, uluslararası kuruluşlarca raporlanması talep edilen söz konusu istatistiklere ilişkin sunum şekilleri ile coğrafi ve sektörel sınıflamaları açıklanmıştır.

Çalışmanın Dördüncü Bölümünde, OECD ülkelerinin doğrudan yatırım istatistikleri derleme metodolojileri kısaca incelenmiş, seçilmiş ülke uygulamaları ise detaylı bir biçimde karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın Beşinci Bölümünde, Türkiye’de doğrudan yatırım istatistiklerinin derlenmesine ilişkin yasal dayanak ortaya konmakta ve ödemeler dengesi ile uluslararası yatırım pozisyonu çerçevesinde Türkiye’de doğrudan yatırımların nasıl derlendiği anlatılmakta ve ülkemiz tarafından uluslararası kuruluşlara yapılan raporlamalara ilişkin bilgi verilmektedir. Ayrıca yeni uluslararası standartlar doğrultusunda yeniden düzenlenen Ülkemiz doğrudan yatırım stok istatistikleri incelenerek, eksiklikler tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Çalışmanın Altıncı Bölümü ise sonuç ve öneriler bölümüdür.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YATIRIMLAR: TANIMLAR, YÖNTEMLER VE İLKELER

Yıllar itibarıyla artan doğrudan yatırımlara ilişkin uluslararası uyumlu, eş zamanlı ve güvenilir istatistiki verilerin üretilmesi, söz konusu yatırımların yön, miktar ve değerlerinin belirlenerek analitik değerlemelerinin yapılması ülkeler, yatırımcılar, karar verici organlar gibi birçok birim için önem taşımaktadır. Ülkelerin doğrudan yatırımlara ilişkin kaliteli istatistikler üretebilmesi için ise, bu konuda uluslararası standartların olması, istatistiklerde ülkelerarası uyumsuzlukların giderilmesi, zaman serilerinin oluşturulması, verilerin önceden belirlenmiş zamanlarda yayımlanması ve bilgilerin ülkeler arasında paylaşılabilmesi gerekmektedir.

Bu çerçevede, makroekonomik istatistiklere ilişkin standartları oluşturmak ve ülkelerin birbirleriyle uyumlu istatistikler derlemesini sağlamak üzere uluslararası kuruluşların yayımladığı el kitapları bulunmaktadır. Bu el kitapları, ilke ve kavramlar itibarıyla birbirleriyle uyumlu ve ilgili istatistiklere ilişkin gerekli ayrıntıyı içeren birer yol gösterici niteliğini taşımaktadır.

Söz konusu kitaplardan Avrupa Toplulukları Komisyonu, Uluslararası Para Fonu (IMF), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Birleşmiş Milletler (UN) ve Dünya Bankası (World Bank) yayını olan "Ulusal Hesaplar Sistemi 2008 (SNA)"; bir ekonominin makroekonomik istatistiklerinin toplanması ve sunumu için gerekli olan uluslararası standartları, akımları, stokları ve bir muhasebe döneminden diğerine varlık ve yükümlülük düzeyini etkileyen diğer değişiklikleri içermektedir. Doğrudan yatırımlar aynı zamanda bir diğer makroekonomik istatistik olan ve IMF tarafından yayımlanan Altıncı Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu El Kitabı (BPM6)'nda ilkeleri belirlenen ödemeler dengesi ve

uluslararası yatırım pozisyonu istatistiklerinin finansal hesapları içindeki ana kategorilerden birini teşkil etmektedir.

OECD tarafından hazırlanan Doğrudan Yatırım Tanımları El Kitabı (EI Kitabı) ise, SNA ve BPM6 ile tutarlı olmak üzere, doğrudan yatırım istatistiklerinin temelini oluşturan uluslararası standartları belirlemekte ve söz konusu istatistikleri derleyen ülkeler için ayrıntılı bir rehber görevi görmektedir. İlki 1983 yılında yayımlanan EI Kitabı, yıllar itibarıyla artan uluslararası sermaye hareketlerine paralel olarak kullanıcı ve politika yapıcıların ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla güncellenmiş ve OECD "Yatırım Komitesi" tarafından kabul edilen dördüncü baskısı Nisan 2008'de yayımlanmıştır.

Önümüzdeki yıllarda doğrudan yatırım istatistiklerinde sadece söz konusu metodolojik değişiklikler yapılmakla kalmayacak, OECD, Avrupa İstatistik Ofisi (EUROSTAT) ve IMF gibi uluslararası kuruluşlara gönderilen ayrıntılı raporlamalar da değişecektir.

Bu çerçevede, OECD tarafından yayımlanan EI Kitabı'nın ana özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

- Sınır ötesi yatırım stokuna ve bunlara bağlı uluslararası sermaye ve gelir akımlarına ilişkin tanım ve kavramlarda BPM6 ile tam uyum.
- SNA'nın genel tanımlarına ve muhasebe çerçevesine tam uyum.
- Standartlardan sapmayı önlemek amacıyla üçüncü baskıda yapılan bazı önerilerin (değerleme yöntemleri gibi) açıklığa kavuşturulması.
- Doğrudan yatırımın analiz edilebilmesi için küreselleşme sürecine uygun, kullanıcı ihtiyaçlarına yanıt veren yeni tanım ve sınıflamaların yapılması.

1.1. Tanımlar

Ülke istatistiklerinin tutarlılığının ve karşılaştırılabilirliğinin sağlanması için uluslararası standartlara uyum temel öge sayılmakta; bu

anlamda, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke doğrudan yatırım istatistikleri için genel kabul görmüş ilke ve kavramlar ile gerekli tanım ve açıklamaları içeren EI Kitabı'nı takip etmektedir. Dolayısıyla bu tezde EI Kitabı'nda yer alan tanım ve kavramlar esas alınmıştır.

1.1.1. Doğrudan Yatırım

EI Kitabı'nda doğrudan yatırımlar en genel haliyle şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Doğrudan yatırım, bir ekonomide yerleşik yatırımcının diğer bir ekonominin yerleştiği olan bir işletmeye kalıcı ilişki kurmak amacıyla yaptığı sınır ötesi yatırımdır.” (OECD, 2008, s.17)

Kalıcı ilişki, doğrudan yatırımcı ile doğrudan yatırım işletmesi arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığını ve doğrudan yatırımcının işletme yönetiminde önemli ölçüde etkinliğinin olduğunu ifade eder. EI Kitabı'nda doğrudan yatırım işletmesinin yönetiminde önemli ölçüdeki etkinlik, söz konusu işletmede doğrudan ya da dolaylı yoldan en az yüzde 10 oranında oy hakkına sahip olma olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanım çerçevesinde doğrudan yatırım; doğrudan yatırımcı ile doğrudan yatırım işletmesi arasındaki en az yüzde 10 oy hakkına sahip olma kriterini karşılayan başlangıç sermayesi ve buna bağlı diğer tüm finansal akımları, stokları ve doğrudan sermaye ilişkisi olmamakla birlikte yatırımcısı aynı olan grup şirketlerinin akım ve pozisyonlarını kapsamaktadır.

1.1.2. Yerleşiklik

Bir veya daha çok ekonomide yerleşik işletmenin, başka ekonomide yerleşik işletmelerdeki sınır ötesi yatırımlarını ifade eden doğrudan yatırımlar için yerleşiklik kavramı temel ilkedir. SNA, BPM6 ve EI Kitabı'na göre yerleşiklik, doğrudan yatırımcı veya doğrudan yatırım işletmecisinin milliyetine göre değil, ekonomik bölge dahilinde hakim ekonomik ilgi merkezlerine göre yapılmaktadır.

Ekonomik bölge, en yaygın kullanımıyla, tek bir devletin etkin kontrolündeki coğrafi alanı ifade etmektedir (IMF, 2009, s.50). Bir ülkenin ekonomik bölgesi; hava sahası, bölge suları ve ülkenin münhasır haklarının olduğu veya deniz yatağının altındaki maden veya petrolü çıkarma veya balık avlama hak veya iddiasına sahip olduğu uluslararası sulardaki kıta sahanlığını içermektedir. Ayrıca, bir ülkenin ekonomik bölgesi dış alemdeki bölgesel alanlarını da içermektedir (Bu alanlar; yurt dışında bulunan, sınırları açık bir şekilde belirlenmiş -elçilikler, konsolosluklar, askeri üsler, bilimsel istasyonlar, enformasyon veya göç büroları, yardım kuruluşları v.s. gibi-diplomatik, askeri, bilimsel veya başka amaçlar için bu gibi alanların fiziksel olarak kurulu bulunduğu ülkelerin hükümetleriyle yapılan resmi siyasi anlaşmalar sonucu hükümetler tarafından satın alınarak veya kiralanarak kullanılan alanlardır). Bunun yanında ekonomik bölge, serbest bölge ve gümrük kontrolü altında olup, offshore kuruluşlar tarafından işletilen fabrika veya gümrük antrepolarını da içermektedir.

Yerleşiklik tanımı çerçevesinde, bir ekonomik bölge dahilinde varlık ve yükümlülük edinebilen, ekonomik işlem ve faaliyetlerde bulunan ve bu işlem ve faaliyetleri sürdürme kararında olan (sürekli veya belirli bir süre için) kurumsal birimlerin ekonomik ilgi merkezi o ülkededir ve o ülkenin yerleştiği kabul edilirler. Kesin bir kural olmamakla birlikte uygulamada söz konusu süre bir yıl olarak benimsenmiştir.

1.1.3. Kurumsal Birim

Kurumsal birim, kendi adına varlık ve yükümlülük edinebilen, ekonomik işlem ve faaliyetlerde bulunabilen, bilanço dahil bütün hesap setleri var olan ekonomik kuruluş olarak tanımlanmaktadır (OECD, 2008, s.42). Bir ekonomideki kurumsal birimler, iki kategoride sınıflandırılmaktadır: (i) hanehalkı ve (ii) hukuki ve sosyal kurumlar.

Hanehalkı, aynı yerleşim birimini paylaşan, gelirlerini tümüyle veya kısmi olarak kullanan, belirli mal ve hizmetleri tüketen kişi gruplarından oluşmaktadır. Hanehalkı doğrudan yatırımcı olabilmekte, ancak doğrudan yatırım işletmesi olamamaktadır.

Hukuki ve sosyal kurumlar, yasayla veya toplum tarafından tanınan özel ve kamu işletmelerinden oluşmaktadır. Özel işletmeler, tüzel kişiliği olan işletmeleri (şirketler, anonim ortaklıkları, kooperatifler vb.), tüzel kişiliği olmayan işletmeleri ve kâr amacı gütmeyen kuruluşları içermektedir. Tüzel kişiliği olan işletmeler ile kâr amacı gütmeyen kuruluşlar tamamen kurumsal birim kabul edilirler. Tüzel kişiliği olmayan işletmeler ise, mal veya hizmet üreticisi olup olmasına bağlı olarak kurumsal birim olarak kabul edilirler. Kamu işletmeleri ise, tüzel kişiliği olmayan devlet işletmeleri ve ilgili şirketler hukuku, özel yasa veya idari düzenlemeler sonucu tüzel kişiliğe sahip olan kamu şirketlerinden oluşmaktadır.

SNA'da kurumsal birim tanımı, sadece tek bir ekonomi kapsamında ve ekonominin yerleşikliğini belirlemeye yönelik yapılmaktadır. Ancak, tüzel kişiliği olan işletmeler farklı ekonomilerde yerleşik, farklı kurumsal birimlere de ayrılabilir. El Kitabı'nda tüzel kişiliği olmayan ve sahiplerinden bağımsızmış gibi ekonomik faaliyette bulunan kurumsal birimler "şirket benzeri kuruluş" olarak tanımlanmaktadır. Şirket benzeri kuruluşlar; kendi başına akdi ilişkiye giremeyen, diğer kurumsal birimlerle ekonomik işlemlerde bulunamayan birimlerdir. Şirket benzeri kuruluşun sahibiyle olan ilişkisi bir şirketin hissedarlarıyla olan ilişkisine benzemektedir. Bu bağlamda, şubeler de tüzel kişiliği olmamasına rağmen, sahibinin yerleştiği olduğu ekonomi dışındaki bir ekonomide mal ve/veya hizmet üretimi yaptığında şirket benzeri kuruluş sayılmaktadırlar.

Yukarıda anlatılan doğrudan yatırım tanımı ve yerleşiklik ilkesi doğrultusunda El Kitabı, ülke istatistikleri arasında tutarlılık ve karşılaştırılabilirlik sağlanması amacıyla doğrudan yatırım konusu kurumsal birimleri doğrudan yatırımcı, doğrudan yatırım işletmesi ve özel amaçlı işletmeler olarak üç ana başlık altında tanımlamakta ve istatistiklere dahil edilmesi gereken bu birimler arasındaki yatırım ilişkilerini sınıflandırmaktadır.

1.1.4. Doğrudan Yatırımcı

Doğrudan yatırımcı, diğer bir ekonominin yerleştiği olan bir işletmede en az yüzde 10 oranında doğrudan ya da dolaylı yoldan oy hakkına sahip kişi

ya da kurumsal birim olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım doğrultusunda; doğrudan yatırımcı, gerçek kişiler, özel veya resmi tüzel kişiliği olan (anonim) veya tüzel kişiliği olmayan (adi) işletmeler, işbirliği içindeki işletmeler ya da kişilerden oluşan gruplar, hükümet veya hükümet kuruluşları, taşınmaz mal işiyle uğraşanlar, tröstler ya da diğer kuruluşlar olabilir.

1.1.5. Doğrudan Yatırım İşletmesi

Doğrudan yatırım işletmesi, diğer bir ekonominin yerleştiği olan yatırımcının yüzde 10 veya daha fazlası oy hakkına sahip olduğu tüzel kişiliği olan veya tüzel kişiliği olmayan işletme olarak tanımlanmıştır. Doğrudan yatırım işletmeleri, doğrudan yatırımcının doğrudan ya da dolaylı olarak sahip olduğu şubeler, bağlı ortaklıklar, iştirakler ve grup şirketlerinden oluşan birimleri kapsamaktadır.

Şube, doğrudan yatırımcının yüzde 100 oy hakkına sahip olduğu, yerleştiği olduğu ekonomide mal ve/veya hizmet üretimi yapan, bilanço dahil tüm hesap setleri var olan ve gelir vergisine tabi tüzel kişiliği olmayan doğrudan yatırım işletmesidir.

Bağlı ortaklık, doğrudan yatırımcının yüzde 50'den fazla oy hakkına sahip olduğu doğrudan yatırım işletmesidir. Doğrudan yatırımcı ve bağlı ortaklıklarının toplam olarak yüzde 50'den fazla oy hakkına sahip olduğu işletmeler de bağlı ortaklık sayılırlar.

İştirak, doğrudan yatırımcının en az yüzde 10 ve en fazla yüzde 50 oy hakkına sahip olduğu doğrudan yatırım işletmesidir. Doğrudan yatırımcı ve bağlı ortaklıklarının toplam olarak en az yüzde 10 ve en fazla yüzde 50 oy hakkına sahip olduğu işletmeler de iştirak sayılırlar.

Grup şirketleri ise, doğrudan sermaye ilişkisi olmamakla birlikte aynı grup içinde yer alan ve yatırımcısı aynı olan ilişkili şirketlerdir.

Söz konusu tanımlar çerçevesinde, doğrudan yatırım birimlerinin tespit edilmesi ve doğrudan yatırım konusu ekonomik işlemlerinin saptanması istatistiklerin doğru raporlanması açısından önem arz etmektedir.

Bu doğrultuda, El Kitabı'nda doğrudan yatırım işletmelerine ilişkin dikkate alınması gereken özel durumlar şu şekilde özetlenmektedir:

- Tamamlanması uzun yıllar süren ve yurt dışında yerleşik işletmeler tarafından, şube kriterlerini karşılayan şantiyeler aracılığıyla yürütülen inşaat faaliyetleri (projeler-köprüler, barajlar, enerji istasyonları v.b.) çoğunlukla doğrudan yatırım olarak değerlendirilmektedir. Ancak şantiyelerin 1 yıldan kısa süren inşaat faaliyetleri, ev sahibi ekonomiye ihraç edilen bir hizmet olarak sınıflandırılmaktadır.

- Maden ve diğer doğal kaynakların araştırılması amacıyla kurulmuş doğrudan yatırım işletmesi harcamaları doğrudan yatırım olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu araştırmanın başarısızlıkla sonuçlanması durumunda, doğrudan yatırımcının yerleştiği olduğu ekonomi doğrudan yatırım varlık stokunu, doğrudan yatırım işletmesinin yerleştiği olduğu ekonomi ise doğrudan yatırım yükümlülük stokunu azaltmaktadır.

- Bir ekonomide yerleşik kişiler tarafından diğer bir ekonomiye ait toprak ve bina gibi taşınmaz varlıkların satın alınması doğrudan yatırım olarak değerlendirilmekte; ancak mülkiyetin 1 yıldan uzun olması şartı aranmamaktadır.

- Gemi, uçak, sondaj donanım ve platformları, demiryolu araçları v.b. gezici ekipman çalıştıran işletmenin yerleştiği olduğu ekonomideki 1 yıl ve üzerindeki faaliyetleri doğrudan yatırım olarak değerlendirilmektedir.

1.1.6. Özel Amaçlı İşletmeler

Bir ekonomik bölgede yerleşik ana şirket tarafından sermaye arttırmak veya varlık/yükümlülük edinebilmek amacıyla bir diğer ekonomik bölge dahilinde yasalara uygun olarak kurulan, fiziksel mevcudiyeti kısıtlı, önemli ölçüde üretimi olmayan, az sayıda istihdam yaratan, hatta çoğu zaman hiç istihdam yaratmayan tüzel kişiler, özel amaçlı işletme olarak tanımlanmaktadır (OECD, 2008, s.100). Bu tanım çerçevesinde, özel amaçlı işletmeler kuruldukları ekonominin yerleştiği sayılmakta, üretim yapmayarak

fonları transit geçirmelerine rağmen doğrudan yatırım işletmesi ya da doğrudan yatırımcı olarak sınıflandırılmaktadırlar.

Söz konusu tanımdan da anlaşılacağı üzere özel amaçlı işletmeler, göreceli olarak daha kolay kurulmakta ve devamlılığı sağlanmaktadır. Son yıllarda doğrudan yatırımcılar, diğer ülke ekonomilerine fon sağlamak veya onlardan borçlanmak amacıyla özel amaçlı işletmeleri artan ölçüde kullanmakta ve bu durum işletmenin yerleştiği olduğu ülkenin doğrudan yatırım rakamlarının artmasına neden olmaktadır. Bu işletmeler aracılığıyla transit geçen doğrudan yatırım işlemleri, teknoloji transferi sağlamadığı, üretim ve istihdam yaratmadığı için yerleştiği olduğu ülke için gerçek anlamda doğrudan yatırım etkisi de yaratmamaktadır.¹

Bu nedenle EI Kitabı'nda, özel amaçlı işletmeleri belirleyebilmek için dikkat edilmesi gereken yukarıda açıklanan kriterler dikkate alınarak, ülkelerin söz konusu işletmelere ilişkin doğrudan yatırım stok ve akımlarını ayrı olarak raporlaması gerektiği vurgulanmaktadır.

1.2. Doğrudan Yatırım İlişkilerini Tanımlama Yöntemleri

Doğrudan yatırımcı ve doğrudan yatırım işletmesi tanımları, iki şirket arasındaki doğrudan yatırım ilişkisini ortaya koymaktadır. Uygulamada ise, söz konusu işletmelerin yapısal durumları karmaşık doğrudan yatırım zincirlerinin oluşmasına neden olmaktadır.

Bu nedenle, EI Kitabı'nda doğrudan yatırım ilişkilerinin tanımlanması amacıyla "Doğrudan Yatırım İlişkilerinin Çerçevesi" (FDIR) adı altında genelleştirilmiş bir yöntem önerilmekte, ayrıca bu yönteme alternatif olarak kullanılacak Doğrudan Etkinlik/Dolaylı Kontrol Yöntemi ve Ortaklık Payı Çarpım Yöntemi ile ilgili bilgi de verilmektedir.

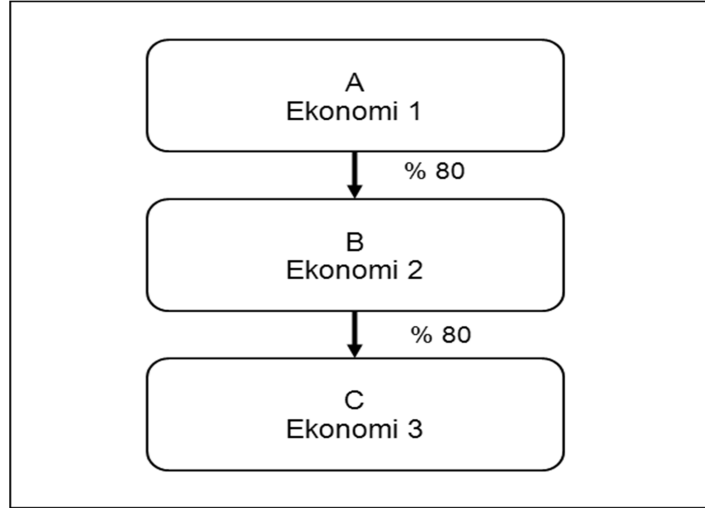
¹ Vergi kolaylığı sağlayan Hollanda, Lüksemburg, İrlanda gibi ülkeler özel amaçlı işletmelerin sıklıkla rastlandığı ülkelere örnek verilebilir.

1.2.1. Doğrudan Yatırım İlişkilerinin Çerçevesi

Doğrudan Yatırım İlişkilerinin Çerçevesi yöntemi, doğrudan yatırım istatistiklerine dahil edilmesi gereken doğrudan yatırımcı ve doğrudan yatırım işletmesinin belirlenmesine dayanan bir yöntemdir. Bu yöntemde göre, yatırımcının tüm bağlı ortaklıkları ve iştiraklerine yaptığı yatırımlar doğrudan yatırım konusudur ve doğrudan yatırım istatistikleri derleyicisinin öncelikle söz konusu yatırım ilişkilerini tespit etmesi gerekmektedir.

Derleyici ülke açısından, FDIR, belirli bir işletmeye bağlı tüm işletmelerin, doğrudan yatırımcı veya doğrudan yatırım işletmesi veya her ikisi de olup olmadığını saptamaktadır. Örneğin; doğrudan yatırım zincirinde yer alan bir doğrudan yatırım işletmesi, yurt dışında yerleşik bir işletmede yüzde 10 veya bu oranı aşan oy hakkına sahip olarak aynı zamanda doğrudan yatırımcı da olabilmektedir. Bu aşamada cevap verilmesi gereken soru, ana doğrudan yatırımcı ile bir sonraki işletme arasında dolaylı yoldan doğrudan yatırım ilişkisi olup olmadığıdır.

FDIR yöntemine göre doğrudan yatırım ilişkilerini örneklerle açıklamak gerekirse:

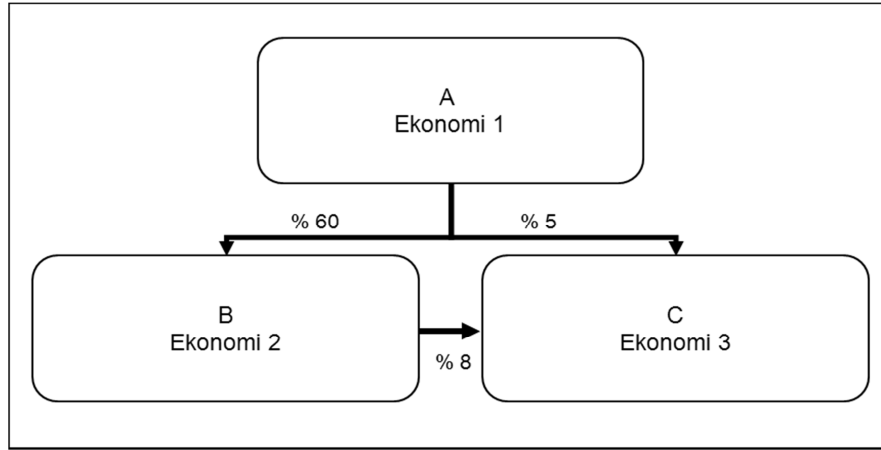

Şekil 1.1 : Bağlı Ortaklıklar

Kaynak: OECD, 2008, s.51

Şekil 1.1'de, A, B ve C işletmeleri farklı ülkelerin yerleşikleridir. A işletmesi B işletmesinde yüzde 80 oranında oy hakkına sahip, B işletmesinin

doğrudan yatırımcısı ve B işletmesi de A işletmesinin bağlı ortaklığıdır. B işletmesi, C işletmesinde yüzde 80 oranında oy hakkına sahip, C işletmesinin doğrudan yatırımcısı ve C işletmesi de B işletmesinin bağlı ortaklığıdır. Bir başka deyişle, A işletmesi B işletmesinde doğrudan, C işletmesinde ise dolaylı yoldan kontrol hakkına sahiptir. Dolayısıyla, A işletmesi ile C işletmesi arasındaki finansal hareketler ve stoklar doğrudan yatırım konusudur ve doğrudan yatırım istatistiklerine dahil edilmelidir.

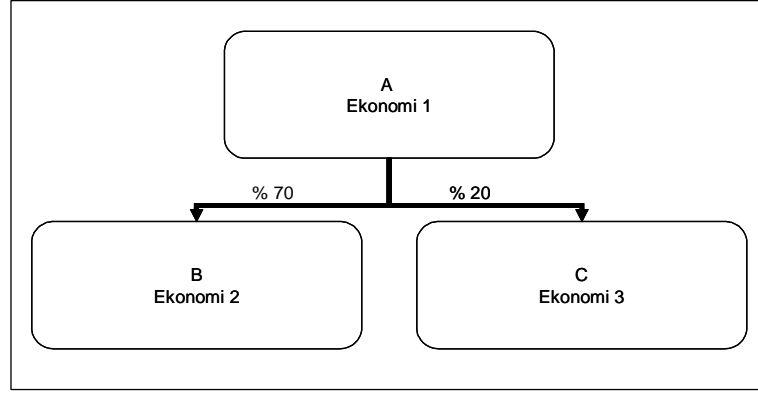

Şekil 1.2 : İştirakler

Kaynak: OECD, 2008, s.165

Şekil 1.2'de, A, B ve C işletmeleri farklı ülkelerin yerleşikleridir. A işletmesi B işletmesinde yüzde 60 oranında oy hakkına sahip, B işletmesinin doğrudan yatırımcısı ve B işletmesi de A işletmesinin bağlı ortaklığıdır. A ve B işletmeleri, C işletmesinde sırasıyla yüzde 5 ve yüzde 8 oranında oy hakkına sahiptir. Dolayısıyla C işletmesi, bağlı ortaklığı olan B işletmesi vasıtasıyla dolaylı yoldan yönetiminde yüzde 13 oranında oy hakkına sahip A işletmesinin iştiraki sayılmalı ve doğrudan yatırım istatistiklerine dahil edilmelidir.

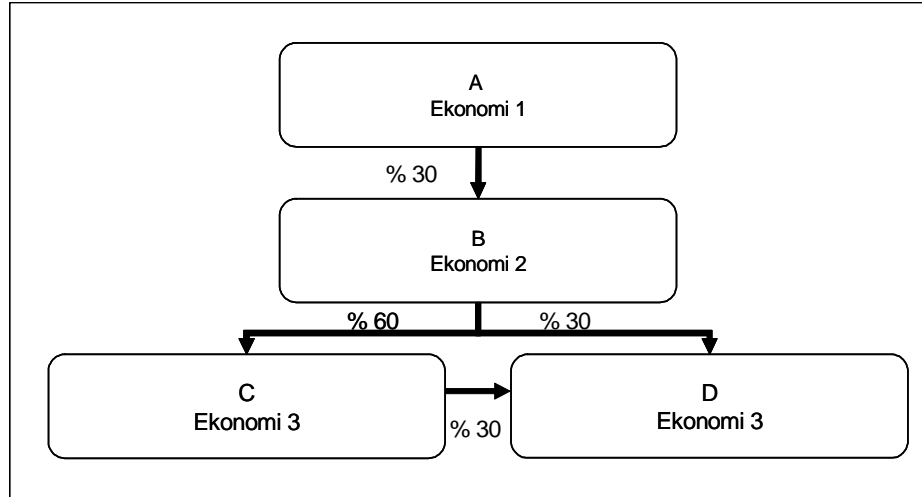
Şekil 1.3'te, A, B ve C işletmeleri farklı ülkelerin yerleşikleridir. A işletmesi B işletmesinde yüzde 70 oranında, C işletmesinde ise yüzde 20 oranında oy hakkına sahiptir. Dolayısıyla, B işletmesi A işletmesinin bağlı ortaklığı, C işletmesi ise A işletmesinin iştirakidir. B işletmesi ile C işletmesi doğrudan yatırımcısı aynı olan, ancak aralarında herhangi bir ortaklık olmayan grup şirketleridir. B işletmesi ile C işletmesi arasındaki yatırım ilişkileri de FDIR yöntemine göre doğrudan yatırım kapsamındadır.

Şekil 1.3 : Grup Şirketleri

Kaynak: OECD, 2008, s.51

Şekil 1.4'te, A, B ve C ile D işletmeleri farklı ülkelerin yerleşikleridir. B işletmesi A işletmesinin iştiraki, C işletmesi B işletmesinin bağlı ortaklığı olup doğrudan yatırım kapsamındadır. D işletmesi ise B ve C işletmelerinin iştiraki olup, doğrudan yatırım istatistiklerine dahil edilmemektedir.

Şekil 1.4 : Bağlı Ortaklık ve İştirakler

Kaynak: OECD, 2008, s.166

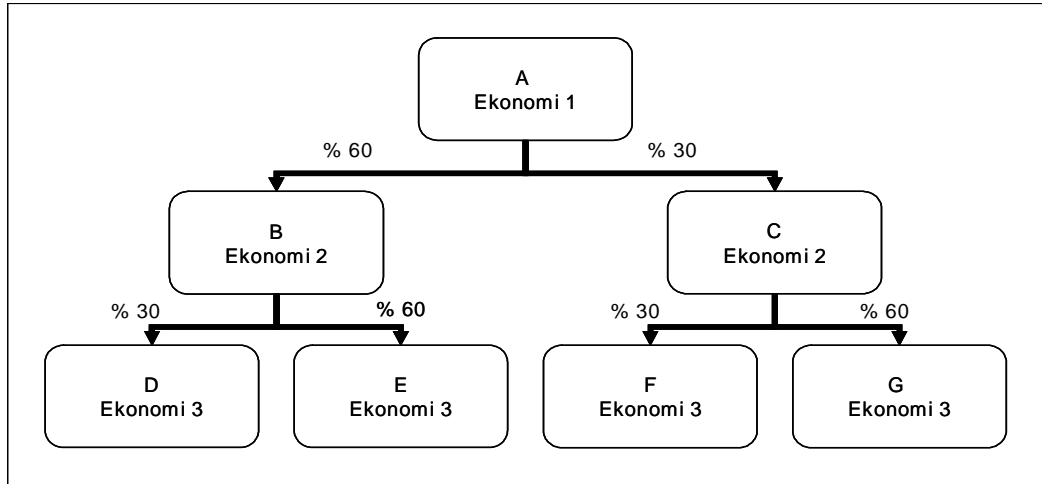
FDIR yöntemi, örneklerden de anlaşılacağı üzere, doğrudan yatırım istatistikleri için yatırımcının yönetimde önemli ölçüde etkinliği olduğu işletmeleri belirlemeyi, bir başka deyişle doğrudan yatırım zincirinde bağlı ortaklıklar ile iştirakleri tespit etmeyi hedeflemektedir. Tespit edilen bağlı ortaklıklar ve iştirakler doğrudan yatırım istatistiklerine dahil edilirken, yönetiminde etkin olunmayan şirketler dahil edilmezler. Söz konusu yöntem, doğrudan yatırım zincirinde yönetimde etkinlik derecesini (yüzde 10 ile yüzde 50 arasında oy hakkı) ayrı ya da toplam olarak aşağıya doğru bir derece

ilerletir. Bir başka deyişle, zincirde bir bağılı ortaklığın iştiraki olan işletme iştirak sayılırken, bir iştirakin iştiraki olan işletme iştirak sayılmaz ve doğrudan yatırım istatistiklerine dahil edilmez. Bu nedenle, Şekil 1.4'ten de görüleceği üzere, D şirketi ile A şirketi arasında doğrudan yatırım ilişkisi mevcut değildir.

1.2.2. Doğrudan Etkinlik/Dolaylı Kontrol Yöntemi

Doğrudan Etkinlik/Dolaylı Kontrol Yöntemi, doğrudan yatırımcının yönetiminde en az yüzde 10 oranında oy hakkı olduğu işletmeler ile bu işletmeler tarafından kontrol edilen, bir başka deyişle yönetiminde yüzde 50'den fazla oy hakkı bulunan işletmelerin belirlenmesine dayanan bir yöntemdir.

Bu yöntemde göre, doğrudan yatırım zincirinin devam ettirilmesi için ilk yatırım ilişkisi kontrol edilemeyen bir ilişki ise (yönetimde oy hakkı yüzde 10 ile yüzde 50 arasında), ikinci yatırım ilişkisi muhakkak kontrol edilen bir ilişki (yönetimde oy hakkı yüzde 50'den fazla) olmalıdır. Sonuç olarak ilk ilişkinin kontrol edilemeyen bir ilişki olduğu durumlarda, doğrudan yatırım zinciri, ikinci kontrol edilemeyen ilişkide sonlandırılır. FDIR yöntemine kıyasla, ilk ilişkinin kontrol edilen bir ilişki olduğu durumlarda ise, doğrudan yatırım zinciri ilk kontrol edilemeyen ilişkide sonlandırılır.

Şekil 1.5 : Doğrudan Etkinlik/Dolaylı Kontrol Yöntemi

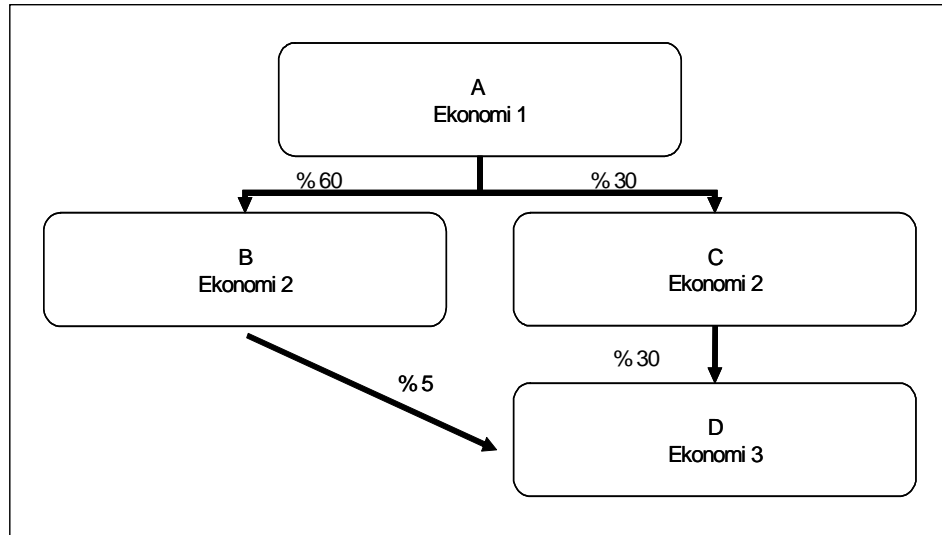
Kaynak: OECD, 2008, s.169

Doğrudan Etkinlik/Dolaylı Kontrol yöntemini Şekil 1.5'te yer alan örneğe göre açıklamak gerekirse:

A işletmesi, B işletmesinin yönetiminde yüzde 60, C işletmesinin yönetiminde ise yüzde 30 oranında oy hakkına sahiptir. Bu da bize doğrudan yatırım zincirinde A işletmesi ile B işletmesi arasında kontrol edilebilen, C işletmesi ile kontrol edilemeyen bir ilişki olduğunu göstermektedir. D işletmesi, zincirde B işletmesinin iştiraki ve ilk kontrol edilmeyen ilişki olduğundan doğrudan yatırım kapsamına alınmaz. Benzer şekilde F işletmesi de, zincirde C işletmesinin iştiraki ve ikinci kontrol edilemeyen ilişki olduğundan doğrudan yatırım kapsamına alınmaz. Sonuç olarak, bu yöntem çerçevesinde B ve C işletmeleri doğrudan, E ve G işletmeleri dolaylı yoldan A işletmesi ile doğrudan yatırım ilişkisi içindedir ve istatistiklere dahil edilmelidir.

1.2.3. Ortaklık Payı Çarpım Yöntemi

Ortaklık Payı Çarpım yöntemi, doğrudan yatırım zincirine dahil edilmesi gereken işletmelerin ortaklık payının, doğrudan çarpma ve toplama yoluyla hesaplanmasına dayanmaktadır. Bu hesaplama sonucunda ortaklık payının en az yüzde 10 oranında olduğu işletmelerin hepsi doğrudan yatırım zincirine dahil edilmektedir.

Şekil 1.6 : Ortaklık Payı Çarpım Yöntemi

Kaynak: OECD, 2008, s.168

Söz konusu yöntemi Şekil 1.6'da yer alan örneğe göre açıklamak gerekirse:

A işletmesi, B işletmesinin yönetiminde yüzde 60, C işletmesinin yönetiminde ise yüzde 30 oranında oy hakkına sahiptir. B işletmesi D işletmesinin yönetiminde yüzde 5, C işletmesi ise yüzde 30 oranında oy hakkına sahiptir. A işletmesi, B işletmesi ile ortaklık paylarının çarpılması sonucunda D işletmesinin yönetiminde yüzde 3, C işletmesi ile ortaklık paylarının çarpılması sonucunda D işletmesinin yönetiminde yüzde 9, toplam da ise yüzde 12 oranında oy hakkına sahiptir. Sonuç olarak, Ortaklık Payı Çarpım yönteminde D şirketi doğrudan yatırım zincirine dahil edilmektedir.

1.2.4. Yöntemlerin Karşılaştırılması

Doğrudan yatırım ilişkilerini tanımlama yöntemleri arasındaki farklılıklar, bir örnek ile daha açık ortaya konulabilir. Şekil 1.7'den de görüleceği üzere, B işletmesi A işletmesinin bağlı ortaklığı, C ve D işletmesi ise iştirakleridir. E işletmesi B işletmesinin bağlı ortaklığı, F ve G işletmesi ise iştirakleridir. H işletmesi C işletmesinin iştiraki, I işletmesi D işletmesinin bağlı ortaklığı ve J işletmesi de D işletmesinin iştirakidir. Buna göre her üç yöntemde de B, C ve D işletmeleri doğrudan yatırım zincirine dahil edilmektedir.

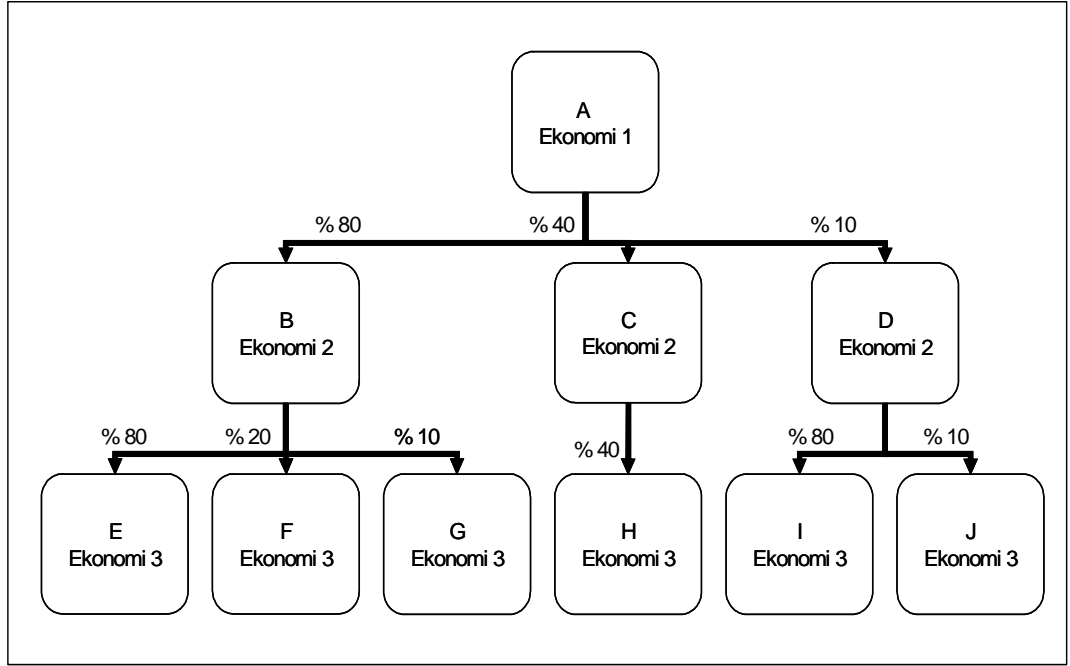
FDIR yöntemine göre, B işletmesi bağlı ortaklık olduğundan E, F ve G işletmeleri doğrudan yatırım zincirine dahil edilmektedir. I işletmesi de kendisi iştirak olan D işletmesinin bağlı ortaklığı olduğu için doğrudan yatırım zincirine dahil edilmektedir. Ancak, H ve J işletmeleri kendileri iştirak olan C ve D işletmelerinin iştiraki olduklarından zincire dahil edilmezler.

Doğrudan Etkinlik/Dolaylı Kontrol yöntemine göre, F ve G işletmeleri ilk kontrol edilemeyen, H ve J işletmeleri de ikinci kontrol edilemeyen ilişki olduklarından doğrudan yatırım zincirine dahil edilmezler.

Ortaklık Payı Çarpım yöntemine göre ise, A işletmesinin doğrudan çarpım yoluyla hesaplanan ortaklık payları, G işletmesinde yüzde 8, I

işletmesinde yüzde 8 ve J işletmesinde yüzde 1 olduğundan söz konusu işletmeler doğrudan yatırım zincirine dahil edilmezler.

Örnekten de anlaşılacağı gibi, El Kitabı'nda önerilen FDIR yöntemi diğer yöntemlere kıyasla daha kapsamlı yatırım ilişkilerini doğrudan yatırım zincirine dahil etmektedir.

Şekil 1.7 : Yöntemlerin Karşılaştırılması

Kaynak: OECD, 2008, s.170

1.3. Sınıflama İlkeleri

Bu bölümde, El Kitabı'nda önerilen doğrudan yatırım istatistikleri sınıflama ilkeleri kısaca tanımlanacak, ikinci bölümde doğrudan yatırım hesapları açıklanırken söz konusu sınıflama ilkeleri daha ayrıntılı ele alınacaktır.

Doğrudan yatırımlara ilişkin standart sunumların, Borçlu/Alacaklı İlkesi temel alınarak Varlık/Yükümlülük İlkesi ile Yönüne Göre Yatırım İlkesine göre iki şekilde yapılması önerilmektedir.

1.3.1. Borçlu/Alacaklı İlkesine Göre Sınıflama

El Kitabı'nda, doğrudan yatırım istatistiklerinin sınıflandırılmasında ilke olarak borçlu/alacaklı ilkesinin uygulanmasını kuvvetle önerilmektedir. Borçlu, bir başka kişi ya da kurumsal birime karşı finansal yükümlülüğü olan kişi ya da kurumsal birim olarak tanımlanmaktadır. Alacaklı ise, bir başka kişi ya da kurumsal birimden finansal alacağı olan kişi ya da kurumsal birim olarak tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle, borçlunun alacaklıya karşı finansal yükümlülüğü, alacaklının ise borçludan finansal alacağı bulunmaktadır.

Borçlu/alacaklı ilkesine göre, bir ekonominin doğrudan yatırım varlıkları, hem akım hem de stok için, borçlunun yerleşik olduğu ekonomiye göre, yükümlülükleri ise alacaklının yerleşik olduğu ekonomiye göre sınıflandırılmalıdır. Ülkelerarası tutarlı ve karşılaştırılabilir istatistiklerin oluşturulabilmesi için, doğrudan yatırım istatistikleri derleyicisi ülkeler tarafından bu prensibin benimsenmesi önem arz etmektedir.

1.3.2. Varlık/Yükümlülük ve Yönüne Göre Yatırım Sınıflaması

El Kitabı'nda derleyici ülkelerden doğrudan yatırım istatistiklerinin iki şekilde sınıflandırılması istenmektedir: borçlu/alacaklı esasına dayalı olarak varlık/yükümlülük ilkesine ve FDIR çerçevesinde belirlenen yönüne göre yatırım sınıflanmasına göre.

1.3.2.1. Varlık/Yükümlülük İlkesine Göre Sınıflama

Varlık/yükümlülük ilkesinde derleyici ülke, FDIR kapsamında doğrudan yatırımcı, doğrudan yatırım işletmesi veya grup şirketi olarak belirlenen kurumsal birimlerin, yurt dışı yerleşiklere olan tüm doğrudan yatırım konusu borç ve alacaklarını, bilanço verileriyle, stoklar için brüt varlık ve yükümlülükler olarak ve akımlar için her kategoriye netleştirerek raporlamaktadır. Bu ilke doğrultusunda, doğrudan yatırım işletmesinin kendi kaynaklarından doğrudan yatırımcıya sermaye ya da borç sağlaması olarak

tanımlanan tersine doğrudan yatırımlarda ve grup şirketleri arasında gerçekleşen akım ve stoklarda netleştirme yapılmamaktadır.

Makro-ekonomik istatistiklerde yer alan doğrudan yatırım verileri varlık/yükümlülük ilkesine dayanmaktadır. Bu bağlamda, ödemeler dengesi istatistikleri, uluslararası yatırım pozisyonu ile ulusal hesapların ilgili bileşenleri birbiriyle uyumlu olmaktadır. Söz konusu veriler, bir ülkenin doğrudan yatırım istatistiklerini varlık ve yükümlülük ilkesine göre göstermektedir. Ancak doğrudan yatırımların tümü için veri sağlayan, varlık/yükümlülük ilkesine göre derlenen istatistikler yatırımın yönünü yansıtmamakta; coğrafi ve sektörel bazda analiz yapmak için veri sağlamamaktadır. Bu çerçevede, varlık/yükümlülük ilkesine göre sınıflandırılan doğrudan yatırım verisi iki ana sorunla karşılaşmaktadır:

(1) Doğrudan yatırım tutarlarının yüksek gösterimi:

Özel amaçlı işletmelerin yerleştiği olduğu bir ekonomide, doğrudan yatırım tutarları fonların transit geçmesi nedeniyle olduğundan fazla görülmektedir. Bu sorunu çözmek amacıyla El Kitabı'nda, yerleşik özel amaçlı işletmelere ilişkin doğrudan yatırım akım ve stoklarının ülkeler tarafından ayrı gösterilmesi önerilmektedir.

(2) Doğrudan yatırımların yönü açısından gerçeği yansıtmaması:

Doğrudan yatırım konusu fonların, yurt dışında yerleşik özel amaçlı işletmeler ve diğer bağlı ortaklıklar aracılığıyla transit geçmesi durumunda yatırımların yönü gerçeği yansıtmayabilmektedir. Başka bir deyişle, ilk yatırım yapan ülke nihai doğrudan yatırımcı ya da doğrudan yatırım işletmesi olmayabilmektedir.

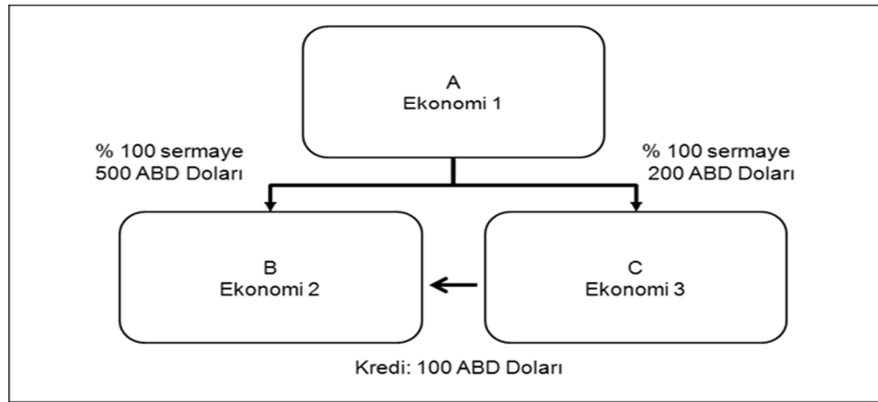
1.3.2.2. Yönüne Göre Yatırım Sınıflaması

Bir ülkeye yapılan ve sadece transit geçen veya giriş-çıkış yapan fonları yansıtan kütleli veriler, doğrudan yatırımları analiz eden birimleri çoğunlukla ilgilendirmez. Bu nedenle yatırımın kontrol gücünü analiz etmek

isteyen kullanıcılar, stok ve akım verilerini yatırımın yönüne göre ilkesiyle gösteren veri kaydını tercih etmektedirler.

Yönüne göre yatırım ilkesi, derleyici ülkenin tersine yatırımı da gözönüne alarak doğrudan yatırımın yönünü, bir başka deyişle yurt içine mi, yurt dışına mı yapıldığının belirlenmesine dayanmaktadır. El Kitabı'nın bir önceki baskısında da önerilmekte olan bu yöntemde, grup şirketleri arasındaki akım ve stokların doğrudan yatırım kapsamına dahil edilmesi yeni bir uygulamadır.

Söz konusu uygulamada, yurt içinde yerleşik bir grup şirketi ile yurt dışında yerleşik bir grup şirketi arasındaki yatırım ilişkisinin yönü, grup şirketinin nihai yatırımcısının yerleşik olduğu ekonomiye göre belirlenmektedir. Nihai yatırımcı yurt içinde yerleşik ise, iki grup şirketi arasındaki akım ve stoklar yurt dışına yapılan doğrudan yatırım olarak, nihai yatırımcı yurt dışında yerleşik ise yurt içine yapılan doğrudan yatırım olarak sınıflandırılmaktadır.

Şekil 1.8 : Yönüne Göre Yatırım Sınıflaması-Grup Şirketleri

Söz konusu grup şirketlerine ilişkin sınıflamayı Şekil 1.8'de yer alan örneğe göre açıklamak gerekirse:

A işletmesi, B ve C işletmelerine ait hisselerin yüzde 100'ünü satın alarak, sırasıyla 500 ve 200 ABD Doları ödemektedir. C işletmesi, B işletmesine 100 ABD Doları kredi vermektedir. Bu durumda, A işletmesi nihai doğrudan yatırımcı, B ve C işletmeleri ise yabancı ortağı aynı olan grup şirketleridir.

Yönüne göre yatırım prensibi doğrultusunda Ekonomi 2, 500 ABD Doları yurt içine yapılan sermaye yatırımı ve nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik olan C işletmesinden aldığı 100 ABD Doları kredi için ise yurt içine yapılan diğer sermaye yatırımı olarak raporlayacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YATIRIM BİLEŞENLERİ VE HESAPLARI

Bu bölümde, doğrudan yatırım stok ve akımlarında içerilen finansal enstrüman çeşitlerinden oluşan bileşenler ele alınacaktır. Doğrudan yatırım stokları, akımları ve gelirleri ile diğer değişimlerden oluşan doğrudan yatırım hesapları ise bileşenler ayrımında ayrıntılı incelenecektir.

2.1. Doğrudan Yatırım Bileşenleri

Doğrudan yatırımın ana bileşenleri sermaye ve diğer sermayedir. Sermaye, yönetimde yüzde 10 oy hakkı kriterini sağlayan adi veya tercihli hisse senetlerini, sermaye katkılarını ve yeniden yatırıma dönüştürülen kârları içermektedir. Bu tanım doğrultusunda, doğrudan yatırım ilişkisi içinde olan işletmeler arasındaki tüm sermaye akım ve stokları doğrudan yatırım konusudur. Dağıtılan kârlar ile yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar ise, sermayenin gelir/gider bileşenidir.

Diğer sermaye, doğrudan yatırım ilişkisi içinde olan işletmeler arasında fonların ödünç alınması ve verilmesini ifade etmektedir. Borç senetleri, tahvil, krediler ve ticari krediler söz konusu fonlara örnektir. Bu fonlara ait faiz gelir/giderleri ise, diğer sermayenin gelir/gider bileşenidir.

Doğrudan yatırım ilişkisi bulunan kuruluşlar arasındaki finansal türevlere ilişkin stok ve akımlar doğrudan yatırım istatistiklerine dahil edilmemektedir.

Bu kapsamda, sermaye ve diğer sermaye için doğrudan yatırım varlık ve yükümlülükleri üç ana sınıfa ayrılmaktadır.

Doğrudan yatırım varlıklarının alt sınıfları aşağıdaki gibidir:

- Yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcının yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesine yaptığı yatırım.
- Yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin yurt dışındaki yatırımcısına yaptığı tersine yatırım.
- Yurt içinde yerleşik grup şirketinin yurt dışında yerleşik grup şirketine yaptığı yatırım.

Doğrudan yatırım yükümlülüklerinin alt sınıfları aşağıdaki gibidir:

- Yurt dışında yerleşik doğrudan yatırımcının yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesine yaptığı yatırım.
- Yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin yurt içindeki yatırımcısına yaptığı tersine yatırım.
- Yurt dışında yerleşik grup şirketinin yurt içinde yerleşik grup şirketine yaptığı yatırım.

Varlık ve yükümlülüklerle ilişkin olarak yapılan analizler için yararlı olan bu üç sınıflamadan birincisi, doğrudan yatırımcının yönetiminde etkin olduğu doğrudan yatırım işletmesine yaptığı finansal yatırımı ifade etmektedir. Tersine yatırım olarak adlandırılan ikincisi, doğrudan yatırımcının yönetiminde etkin olduğu doğrudan yatırım işletmesinden sağladığı yüzde 10 oy hakkı kriterini aşmayan sermaye ve borç finansmanını içermektedir. Üçüncü sınıflama ise, farklı ekonomilerde yerleşik ancak birbirlerinin yönetiminde etkin olmayan, yabancı ortakları aynı olan grup şirketlerinin yatırımını kapsar.

Doğrudan yatırım işletmesinin, doğrudan yatırımcısına verdiği borçlar ve yurt içinde yerleşik grup şirketleri ile yurt dışında yerleşik grup şirketlerinin birbirlerine verdiği borçlar doğrudan yatırım istatistiklerinde "Borç" sınıfı altında gruplandırılırken, doğrudan yatırım konusu iki finansal aracı kuruluşun

(sigorta şirketleri ve emeklilik fonları hariç) borç işlemleri ve bunlara ilişkin stoklar doğrudan yatırım istatistiklerine dahil edilmemektedir.

Özet olarak doğrudan yatırımın ana bileşenleri olan sermaye ve diğer sermaye; doğrudan yatırımcının doğrudan ya da dolaylı olarak yönetiminde oy hakkına sahip olduğu doğrudan yatırım işletmesine, söz konusu doğrudan yatırım işletmesinin yatırımcısına ve grup şirketlerinin birbirlerine sağladığı finansmanı ifade etmektedir.

2.2. Doğrudan Yatırım Hesapları

Doğrudan yatırım istatistiklerinin ana hesaplarını; Doğrudan Yatırım Stokları, Doğrudan Yatırım Akımları ve Doğrudan Yatırım Gelirleri oluşturmaktadır. Bu bölümde, söz konusu ana hesaplar ele alınacak ve doğrudan yatırım stoklarında değişikliğe yol açabilen değişimler “Diğer Değişimler” başlığı altında açıklanacaktır.

Doğrudan yatırım istatistiklerinin varlık ve yükümlülük ilkesi doğrultusunda yapılacak sunumu için, bir önceki kısımda anlatılan doğrudan yatırım varlık ve yükümlülüklerine ilişkin sınıflamaları, sermaye ve diğer sermaye bileşenlerini ayrıntılandırarak tekrar ele aldığımızda altı alt sınıflamadan oluşan aşağıdaki yapı ortaya çıkmaktadır:

Doğrudan yatırım varlıkları alt sınıfları:

- V1: Yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcının yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesine yaptığı sermaye yatırımı.
- V2: Yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcı tarafından yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesine verilen diğer sermaye konusu fonlar.
- V3: Yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin yurt dışında yerleşik doğrudan yatırımcıya yaptığı, yönetimde yüzde 10 kriterini aşmayan sermaye yatırımı (tersine yatırım).

V4: Yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesi tarafından yurt dışında yerleşik doğrudan yatırımcıya verilen diğer sermaye konusu fonlar.

V5: Yurt dışında yerleşik grup şirketine yapılan sermaye yatırımı.

V5.1: Nihai yatırımcı yurt içinde yerleşik ise.

V5.2: Nihai yatırımcı yurt dışında yerleşik ise.

V6: Yurt dışında yerleşik grup şirketine verilen diğer sermaye konusu fonlar.

V6.1: Nihai yatırımcı yurt içinde yerleşik ise.

V6.2: Nihai yatırımcı yurt dışında yerleşik ise.

Doğrudan yatırım yükümlülükleri alt sınıfları:

Y1: Yurt dışında yerleşik doğrudan yatırımcının yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesine yaptığı sermaye yatırımı.

Y2: Yurt dışında yerleşik doğrudan yatırımcı tarafından yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesine verilen diğer sermaye konusu fonlar.

Y3: Yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcıya yaptığı, yönetimde yüzde 10 kriterini aşmayan sermaye yatırımı (tersine yatırım).

Y4: Yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesi tarafından yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcıya verilen diğer sermaye konusu fonlar.

Y5: Yurt dışında yerleşik grup şirketi tarafından yapılan sermaye yatırımı.

Y5.1: Nihai yatırımcı yurt dışında yerleşik ise.

Y5.2: Nihai yatırımcı yurt içinde yerleşik ise.

Y6: Yurt dışında yerleşik grup şirketi tarafından verilen diğer sermaye konusu fonlar.

Y6.1: Nihai yatırımcı yurt dışında yerleşik ise.

Y6.2: Nihai yatırımcı yurt içinde yerleşik ise.

Bu çerçevede, doğrudan yatırım varlık ve yükümlülükleri aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{Doğrudan yatırım varlıkları} = V1+ V2+ V3+ V4+ V5+ V6 \quad (2.1)$$

$$\text{Doğrudan yatırım yükümlülükleri} = Y1+ Y2+ Y3+ Y4+ Y5+ Y6 \quad (2.2)$$

Makroekonomik hesaplardan ödemeler dengesi istatistikleri ve ulusal hesapların finansal hesaplarında esas olarak varlık/yükümlülük ilkesi kullanılmaktadır. Ancak, analitik gereksinimler için bu alt kalemlerin yönüne göre yatırım ilkesine göre de düzenlenmesi gerekmektedir.

Yönüne göre yatırım ilkesi doğrultusunda derlenen istatistiklerde coğrafi ve sektörel sınıflamalara ilişkin sunumlar da yapılabilmektedir. Sunum çeşitlerinin ayrıntısına Bölüm 3'te yer verilmektedir.

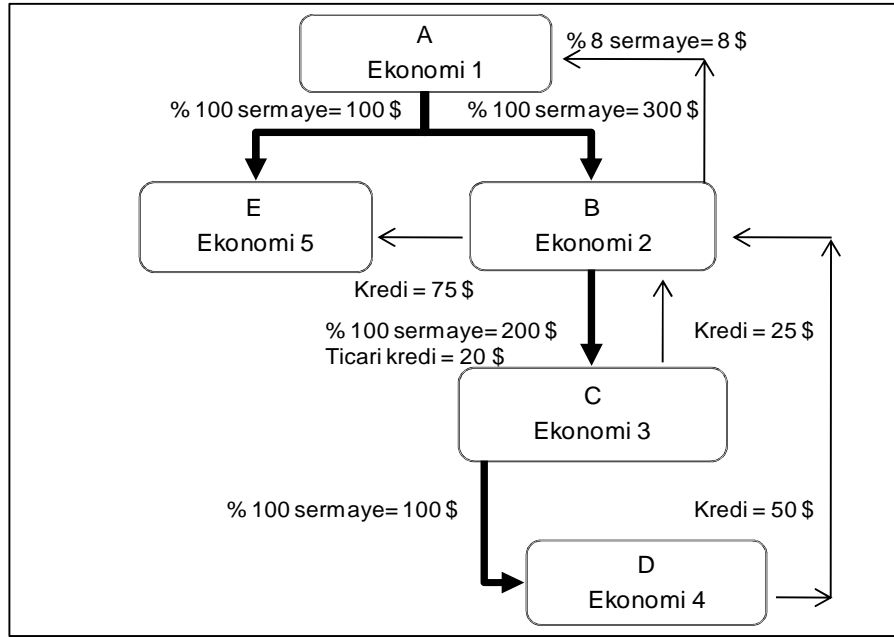
2.2.1. Doğrudan Yatırım Stokları

Doğrudan yatırım stokları, doğrudan yatırımcı, doğrudan yatırım işletmesi ile ilgili grup şirketleri arasındaki tüm sermaye ve diğer sermaye stok verilerinden oluşmaktadır. Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, piyasa değeri hesaplanırken sermayeye dahil edildiğinden ayrıca gösterilmezler.

Sermaye stoku, öz sermaye, dağıtılmayan kârlar, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, yeniden değerlendirme değer artış/azalışları ile kâr ve sermaye yedeklerini içermektedir. Tersine yatırım ve grup şirketleri arasındaki doğrudan yatırımlar yönetimde yüzde 10 oy hakkı kriterini karşılamadığından, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar bu gibi durumlarda sermayeye dahil edilmemektedir.

Diğer sermaye stoku, doğrudan yatırımcılarla şubeler, bağlı ortaklıklar ile iştirakler arasındaki ve grup şirketlerinin kendi aralarındaki borçlanma ve borç verme işlemlerini (borçlanma senetleri ve ticari krediler dahil) içermektedir. Ancak, finansal aracı kuruluşlar arasındaki borç işlemleri diğer sermaye stokuna dahil edilmemektedir.

Doğrudan yatırım stokları, varlık/yükümlülük ve yönüne göre yatırım ilkelerine göre iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Söz konusu ilkeleri sayısal bir örnek ile açıklamak, konunun anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

Şekil 2.1 : Doğrudan Yatırım Stoklarına İlişkin Örnek

Kaynak: OECD, 2008, s.68

Şekil 2.1'de farklı ekonomilerin yerleştiği beş işletme yer almaktadır. İşletmeler arasında varlık ve yükümlülük yaratan işlemler aşağıda anlatılmaktadır:

- A işletmesi, B ve E işletmelerine ait hisselerin yüzde 100'ünü satın alarak, sırasıyla 300 ve 100 ABD Doları ödemektedir.
- B işletmesi, A işletmesi hisselerinin yüzde 8'ini alarak tersine yatırım yapmakta ve 8 ABD Doları ödemektedir.
- B işletmesi, E işletmesine 75 ABD Doları kredi vermektedir.

- B işletmesi, C işletmesi hisselerinin yüzde 100'ünü satın alarak 200 ABD Doları ödemekte, aynı zamanda C işletmesine 20 ABD Doları ticari kredi vermektedir.
- C işletmesi ise, B işletmesine 25 ABD Doları kredi vermektedir.
- C işletmesi, D işletmesi hisselerinin yüzde 100'ünü satın alarak, 100 ABD Doları ödemektedir.
- D işletmesi, B işletmesine 50 ABD Doları kredi vermektedir.

TABLO 2.1. VARLIK/YÜKÜMLÜLÜK İLKESİNE GÖRE DOĞRUDAN YATIRIM STOKLARI

Varlıklar	303 \$	Yükümlülükler	375 \$
Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesinde		Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısına	
V1 Sermaye	200 \$	Y1 Sermaye	300 \$
V2 Diğer sermaye konusu fonlar	20 \$	Y2 Diğer sermaye konusu fonlar	
Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısında		Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesine	
V3 Sermaye	8 \$	Y3 Sermaye	
V4 Diğer sermaye konusu fonlar		Y4 Diğer sermaye konusu fonlar	25 \$ 50 \$
Grup şirketlerinde		Grup şirketlerine	
V5 Sermaye		Y5 Sermaye	
V6.2 Nihai yatırımcı yurt dışında yerleşik grup şirketine verilen diğer sermaye konusu fonlar	75 \$	Y6 Diğer sermaye konusu fonlar	

Kaynak: OECD, 2008, s.69

B işletmesinin yerleştiği olduğu ekonominin, yukarıda özetlenen işlemler sonucunda oluşan ve varlık/yükümlülük prensibine göre

sınıflandırılan doğrudan yatırım stoku Tablo 2.1.'de görülmektedir. Buna göre:

- B işletmesinin yerleştiği olduğu ekonomide A işletmesi ile gerçekleştirilen tersine yatırım işlemi, doğrudan yatırım varlık stokunu, geri kalan sermaye ve diğer sermaye işlemleri ise doğrudan yatırım yükümlülük stokunu artırmaktadır.

- C işletmesi ile gerçekleştirilen sermaye işlemleri, doğrudan yatırım varlık stokunu, diğer sermayeye ilişkin işlemler doğrudan yatırım yükümlülük stokunu artırmaktadır.

B işletmesinin yerleştiği olduğu ekonominin, yukarıda özetlenen işlemler sonucunda oluşan ve yönüne göre yatırım prensiplerine göre sınıflandırılan doğrudan yatırım stoku ise Tablo 2.2.'de görülmektedir. Buna göre:

- A işletmesine yapılan tersine yatırım, yurt içine yapılan doğrudan yatırım sermaye stokuna ters işaretli kaydedilmekte ve dolayısıyla stoku azaltmaktadır.

- B işletmesince E grup şirketine verilen kredi, nihai yatırımcının yurt dışında yerleşik olmasından dolayı negatif yurt içi diğer sermaye stoku olarak ifade edilmekte ve yurt içine yapılan toplam doğrudan yatırım stokunu azaltmaktadır.

- Yurt dışına yapılan doğrudan yatırım stoku, C ve D işletmelerinin vermiş olduğu kredi neticesinde azalmaktadır.

Varlık/yükümlülük ve yönüne göre yatırım ilkelerinin her ikisi de aynı alt sınıflamalardan oluşmakta ve doğrudan yatırım stoku 72 ABD Doları olarak hesaplanmaktadır. Ancak yönüne göre yatırım prensibinde negatif olarak ifade edilerek doğrudan yatırım stoklarından düşülen işlemler, varlık/yükümlülük prensibinde pozitif olarak ifade edilmekte ve doğrudan yatırım stoklarında artış olarak görülmektedir.

TABLO 2.2. YÖNÜNE GÖRE YATIRIM İLKESİNE GÖRE DOĞRUDAN YATIRIM STOKLARI

Yurt Dışına Yapılan Doğrudan Yatırım	145 \$	Yurt İçine Yapılan Doğrudan Yatırım	217 \$
Sermaye		Sermaye	
V1 Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesindeki sermaye varlıkları	200 \$	Y1 Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcıya sermaye yükümlülükleri	300 \$
-Y3 Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesine sermaye yükümlülüğü		-V3 Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcıdaki sermaye varlıkları	- 8 \$
V5.1 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki sermaye varlıkları (nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik ise)		Y5.1 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki sermaye yükümlülükleri (nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik ise)	
-Y5.2 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki sermaye yükümlülükleri (nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik ise)		-V5.2 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki sermaye varlıkları (nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik ise)	
Diğer Sermaye		Diğer Sermaye	
V2 Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesindeki diğer sermaye konusu varlıkları	20 \$	Y2 Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcıya diğer sermaye yükümlülükleri	
-Y4 Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesine diğer sermaye yükümlülükleri	- 25 \$ - 50 \$	-V4 Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcıdaki diğer sermaye varlıkları	
V6.1 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki diğer sermaye varlıkları (nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik ise)		Y6.1 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki diğer sermaye yükümlülükleri (nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik ise)	
-Y6.2 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki diğer sermaye yükümlülükleri (nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik ise)		-V6.2 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki diğer sermaye varlıkları (nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik ise)	- 75 \$

Kaynak: OECD, 2008, s.69

2.2.2. Doğrudan Yatırım Akımları

Doğrudan yatırım akımları, doğrudan yatırımcı ile doğrudan yatırım işletmesi ve ilgili grup şirketleri arasındaki tüm sermaye ve diğer sermaye işlemlerinden oluşmaktadır. Sermaye, öz sermaye ve yeniden yatırıma dönüştürülen kârlara ilişkin işlemleri içermektedir. Bu çerçevede; varlık ve yükümlülük ilkesine göre doğrudan yatırım akım işlemlerinin anlatıldığı Tablo 2.3.'ten de görüleceği üzere, yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcının yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesine yaptığı sermaye yatırımı (V1),

V1.1: Öz sermaye

V1.2: Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar

olmak üzere alt sınıflara ayrılır.

TABLO 2.3. VARLIK/YÜKÜMLÜLÜK İLKESİNE GÖRE DOĞRUDAN YATIRIM AKIM İŞLEMLERİ

Varlıklar	Yükümlülükler
Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesinde	Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısına
V1 Sermaye	Y1 Sermaye
V1.1 Öz sermaye	Y1.1 Öz sermaye
V1.2 Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar	Y1.2 Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar
V2 Diğer sermaye konusu fonlar	Y2 Diğer sermaye konusu fonlar
Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısında	Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesine
V3 Sermaye	Y3 Sermaye
V4 Diğer sermaye konusu fonlar	Y4 Diğer sermaye konusu fonlar
Grup şirketlerinde	Grup şirketlerine
V5 Sermaye	Y5 Sermaye
V5.1 Nihai yatırımcı yurt içinde yerleşik ise	Y5.1 Nihai yatırımcı yurt dışında yerleşik ise
V5.2 Nihai yatırımcı yurt dışında yerleşik ise	Y5.2 Nihai yatırımcı yurt içinde yerleşik ise
V6 Diğer sermaye konusu fonlar	Y6 Diğer sermaye konusu fonlar
V6.1 Nihai yatırımcı yurt içinde yerleşik ise	Y6.1 Nihai yatırımcı yurt dışında yerleşik ise
V6.2 Nihai yatırımcı yurt dışında yerleşik ise	Y6.2 Nihai yatırımcı yurt içinde yerleşik ise

Kaynak: OECD, 2008, s.70

Benzer şekilde, yurt dışında yerleşik doğrudan yatırımcının yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesine yaptığı sermaye yatırımı da,

Y1.1: Öz sermaye

Y1.2: Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar

olmak üzere alt sınıflara ayrılır.

Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısına (tersine yatırım) ve grup şirketlerinin birbirlerine yaptığı sermaye yatırımına ise, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar dahil edilmemektedir.

Sermaye, doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesi hisselerinin yüzde 10 veya daha fazlasını devralması durumunda yaptığı başlangıç sermaye katılımı, hâlihazırda varolan oy hakkı payını en az yüzde 10 olacak şekilde artıran sermaye katılımı ve doğrudan yatırım işletmesine yaptığı ek sermaye katılımları ile artmaktadır. Buna karşılık, doğrudan yatırım işletmesinin tasfiyesi, söz konusu işletmede sahip olunan hisselerin bir kısmının ya da tamamının satılması ve yapılan ek sermaye katılımlarının iadesi ile azalmaktadır.

Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, belirli bir dönem boyunca doğrudan yatırım işletmeleri tarafından kazanılan, doğrudan yatırımcıya yönetimdeki oy hakkı oranında tahakkuk eden, ancak dağıtılmayarak yeniden sermayeye katılan kârları ifade etmektedir. Bu çerçevede; yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, doğrudan yatırımcıya tahakkuk ettiği için doğrudan yatırım geliri, dağıtılmayarak sermayeye ilave edildiği için ise finans hesaplarında doğrudan yatırım akım işlemlerinin konusudur.

Diğer sermaye, önceki bölümlerde belirtildiği gibi başka bir ekonomide yerleşik doğrudan yatırımcı ile yerleşik ekonomideki doğrudan yatırım işletmesi ve ilgili grup şirketleri arasında fonların ödünç alınması ve verilmesini ifade etmektedir. Doğrudan yatırımcı ile doğrudan yatırım işletmesi arasında gerçekleştirilen tüm finansal alacak ve finansal yükümlülük işlemleri iki istisna dışında doğrudan yatırım olarak sınıflandırılmaktadır. Bunlardan ilki finansal türev işlemleri ve ikincisi her iki tarafın finansal aracı olması durumu olup, doğrudan yatırım istatistiklerine dahil edilmemektedir.

Tablo 2.3.'ten de görüleceği üzere doğrudan yatırım varlıkları, yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcı tarafından yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesine (V2), yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesi tarafından yurt dışında yerleşik doğrudan yatırımcıya (V4) ve yurt dışında

yerleşik grup şirketine verilen diğer sermaye konusu fonlara ilişkin işlemler neticesinde artmakta veya azalmaktadır.

TABLO 2.4. YÖNÜNE GÖRE YATIRIM İLKESİNE GÖRE DOĞRUDAN YATIRIM AKIM İŞLEMLERİ

Yurt Dışına Yapılan Doğrudan Yatırım	Yurt İçine Yapılan Doğrudan Yatırım
Sermaye işlemleri	Sermaye işlemleri
V1 Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesindeki sermaye varlıkları	Y1 Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcıya sermaye yükümlülükleri
V1.1 Öz sermaye	Y1.1 Öz sermaye
V1.2 Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar	Y1.2 Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar
-Y3 Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesine sermaye yükümlülüğü	-Y3 Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcıdaki sermaye varlıkları
V5.1 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki sermaye varlıkları (nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik ise)	Y5.1 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki sermaye yükümlülükleri (nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik ise)
-Y5.2 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki sermaye yükümlülükleri (nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik ise)	-Y5.2 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki sermaye varlıkları (nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik ise)
Diğer Sermaye İşlemleri	Diğer Sermaye İşlemleri
V2 Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesindeki diğer sermaye konusu varlıkları	Y2 Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcıya diğer sermaye yükümlülükleri
-Y4 Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesine diğer sermaye yükümlülükleri	-Y4 Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcıdaki diğer sermaye varlıkları
V6.1 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki diğer sermaye varlıkları (nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik ise)	Y6.1 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki diğer sermaye yükümlülükleri (nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik ise)
-Y6.2 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki diğer sermaye yükümlülükleri (nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik ise)	-Y6.2 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki diğer sermaye varlıkları (nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik ise)

Kaynak: OECD, 2008, s.71

Benzer şekilde doğrudan yatırım yükümlülükleri ise, yurt dışında yerleşik doğrudan yatırımcı tarafından yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesine (Y2), yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesi tarafından yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcıya (Y4) ve yurt dışında yerleşik grup

şirketi tarafından verilen diğer sermaye konusu fonlara ilişkin işlemler neticesinde artmakta veya azalmaktadır.

Örnek vermek gerekirse; bir doğrudan yatırımcı, doğrudan yatırım işletmesine kredi verdiğinde doğrudan yatırımcının varlığı artmakta, doğrudan yatırım işletmesi söz konusu kredi borcunu ödediğinde ise varlığı azalmaktadır. Benzer şekilde, bir doğrudan yatırımcı, doğrudan yatırım işletmesinden kredi aldığı anda doğrudan yatırımcının yükümlülüğü artmakta, söz konusu kredi borcunu ödediğinde ise yükümlülüğü azalmaktadır.

Yönüne göre yatırım prensibine göre doğrudan yatırım akım işlemlerinin anlatıldığı Tablo 2.4.'ten de görüleceği üzere, yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcının yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesine (V2) veya nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik olan, yurt dışında yerleşik grup şirketine verilen fonlar (V6.1), yurt dışına yapılan doğrudan yatırım olarak sınıflandırılmaktadır. Yurt dışında yerleşik doğrudan yatırımcı tarafından yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesine (Y2) veya nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik olan, yurt dışında yerleşik grup şirketi tarafından sağlanan fonlar (Y6.1) yurt içine yapılan doğrudan yatırım olarak sınıflandırılmaktadır.

2.2.3. Doğrudan Yatırım Gelirleri

Doğrudan yatırım gelirleri, sermaye yatırımları ve doğrudan yatırımcı ile doğrudan yatırım işletmesi veya grup şirketleri arasında gerçekleştirilen diğer sermaye yatırımlarından elde edilen gelir işlemlerinden oluşmaktadır.

Doğrudan yatırım geliri tahakkuk esasına göre kaydedilmektedir. Tahakkuk esaslı kayıt tabanında işlemler, ekonomik değer üretildiği, dönüştürüldüğü, mübadele edildiği, transfer edildiği ya da ortadan kaldırıldığı zaman kaydedilmektedir (Mutlu, 2006, s.7). Alacak ve yükümlülükler mülkiyet değişimi gerçekleştiğinde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, tahakkuk esaslı tabanda, işlemler nakit olarak tahsil edildiğinde ya da ödendiğinde değil, meydana geldikleri ilgili kayıt dönemi içinde kaydedilmektedir.

Finansal aracı kuruluşlar arasındaki borç işlemleri doğrudan yatırım olarak sınıflandırılmadığından, söz konusu kuruluşlar arasındaki diğer sermaye geliri de doğrudan yatırım olarak sınıflandırılmamaktadır.

Doğrudan yatırım kazançları, cari faaliyetlerden elde edilen gelirleri ölçmektedir. Doğrudan yatırım işletmesinin kazançları, işletmenin amortisman ve faaliyet gösterdiği ekonomiye ödediği kurumlar vergisi karşılıkları düşüldükten sonra hesaplanmalıdır. Amortisman, özellikle piyasa değerleri mevcut ise cari yenileme maliyetinde hesaplanmalıdır.

Bu çerçevede; doğrudan yatırım işletmesinin Cari Faaliyet Performans Kavramı kullanılarak raporlanan kazançlarına,

- i. envanterden silme, değerini düşük gösterme veya değerinden yüksek gösterme gibi değerlendirme değişikliklerinden kaynaklanan kâr ya da zararlar,
- ii. bir işin tamamının veya bir kısmının tasfiye edilmesinden kaynaklanan tesis ve ekipman kâr ve zararları,
- iii. olağandışı olaylar nedeniyle değeri silinen, şerefiyeler dahil olmak üzere, maddi olmayan varlıklar,
- iv. önceki dönemlere ait silinen araştırma ve geliştirme harcamaları,
- v. uzun vadeli sözleşmelerden doğan zarar karşılıkları,
- vi. döviz kurlarından kaynaklanan kâr ve zararlar,
- vii. sabit varlıkların, yatırımların ve yükümlülüklerin yeniden değerlemesinden kaynaklanan gerçekleşmemiş kâr ve zararlar,
- viii. işletme varlık ve yükümlülüklerinin elden çıkarılması sonucunda gerçekleşen kâr ve zararlar

dahil edilmemelidir.

Gerçekleşmiş veya gerçekleşmemiş işletme kâr ve zararlarının doğrudan yatırım kazançları hesaplanırken hariç tutulması, bankalar ve menkul kıymet kurumları da dahil olmak üzere tüm doğrudan yatırım işletmelerine uygulanabilmektedir.

Bazı ülkeler doğrudan yatırım kazançlarını, sermaye kâr ve zararları da dahil olmak üzere tüm kalemlerin hesaba katıldığı Herşey Dahil kavramı ile hesaplamaktadır. Bu yöntem, El Kitabı'nda önerilmemekte; ancak ülkelerin kullanması durumunda işletme kâr ve zararları ile diğer olağandışı kalemler için ilave veri talep edilmektedir.

Ayrıca, doğrudan yatırım kazançları, dağıtılan kârlar ile ödenen faiz üzerinden vergi düşürülmeden hesaplanmalıdır. Çünkü söz konusu vergilerin kâr ya da faiz alıcısı tarafından yurt dışından ödendiği kabul edilmektedir. Örnek vermek gerekirse, yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesinden aldığı kredi için ödeyeceği faizin vergisi doğrudan yatırımcı tarafından değil de, yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesi tarafından ödeniyormuş gibi kaydedilmektedir. Benzer şekilde, yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcıya dağıtılan kâr veya ödenen faiz vergisi doğrudan yatırım işletmesi tarafından değil de, yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesi tarafından ödeniyormuş gibi kaydedilmektedir.

El Kitabı'nda önerilen doğrudan yatırım gelir işlemlerinin varlık/yükümlülük ile yönüne göre yatırım prensiplerine göre sınıflandırılması Tablo 2.5. ve Tablo 2.6.'da görülmektedir. Doğrudan yatırım geliri, doğrudan yatırım varlıkları için pozitif olarak "Alacaklar" ve doğrudan yatırım yükümlülükleri için pozitif olarak "Borçlar" kalemi altında kaydedilmektedir.

Sermaye geliri, doğrudan yatırımcının sermaye işlemlerinden elde ettiği geliri ifade etmektedir. Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesindeki yatırımı için sermaye geliri (V1 ve Y1), dağıtılan kârlar ve yeniden yatırıma dönüştürülen kârlardan (V1.1, V1.2 ve Y1.1, Y1.2) oluşmaktadır. Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısındaki yatırımına (V3 ve Y3) veya grup şirketleri arasındaki yatırımına (V5 ve Y5) ilişkin sermaye geliri ise, sadece dağıtılan kârlardan oluşmaktadır. Bunun

nedeni, doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısının yönetimindeki oy hakkının yüzde 10'dan az olmasıdır. Söz konusu oy hakkının yüzde 10'dan fazla olduğu durumlarda, doğrudan yatırım işletmesi de doğrudan yatırımcı olacağından sermayeye yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar dahil edilmektedir.

TABLO 2.5. VARLIK/YÜKÜMLÜLÜK PRENSİBİNE GÖRE DOĞRUDAN YATIRIM GELİR İŞLEMLERİ

Alacaklar	Borçlar
Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesinden	Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısına
V1 Sermaye geliri	Y1 Sermaye geliri
V1.1 Dağıtılan kârlar	Y1.1 Dağıtılan kârlar
V1.2 Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar	Y1.2 Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar
V2 Faiz alacakları	Y2 Faiz borçları
Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısından	Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesine
V3 Dağıtılan kârlar	Y3 Dağıtılan kârlar
V4 Faiz alacakları	Y4 Faiz borçları
Grup şirketlerinden	Grup şirketlerine
V5 Dağıtılan kârlar	Y5 Dağıtılan kârlar
V5.1 Nihai yatırımcı yurt içinde yerleşik ise	Y5.1 Nihai yatırımcı yurt dışında yerleşik ise
V5.2 Nihai yatırımcı yurt dışında yerleşik ise	Y5.2 Nihai yatırımcı yurt içinde yerleşik ise
V6 Faiz alacakları	Y6 Faiz borçları
V6.1 Nihai yatırımcı yurt içinde yerleşik ise	Y6.1 Nihai yatırımcı yurt dışında yerleşik ise
V6.2 Nihai yatırımcı yurt dışında yerleşik ise	Y6.2 Nihai yatırımcı yurt içinde yerleşik ise

Kaynak: OECD, 2008, s.75

Dağıtılan kârlar (V1.1, V3, V5 ve Y1.1, Y3, Y5), temettü ve dağıtılan şube kârlarından oluşmaktadır. Temettüler, vergi düşülmeden önce işletme ile hissedarlar arasındaki sözleşmeye bağlı olarak, yönetimde oy hakkı olan

veya olmayan hissedarlara yapılan kârları kapsamaktadır. Tasfiye temettüleri ile bedelsiz hisse senetleri, temettülerin dışında tutulmaktadır. Dağıtılan şube kârları ise, şube veya tüzel kişiliği olmayan işletmelerin gelirlerinden dağıttığı kârlardan oluşmaktadır.

Dağıtılan kârlar, cari dönem kârlarından veya geçmiş dönem kârlarından ödenebilmektedir. Doğrudan yatırım işletmesi, belirli bir dönemdeki cari faaliyetlerinden doğan kazançlarından daha fazla kâr dağıtımı yaparsa negatif yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar ortaya çıkacaktır. Bu durum, doğrudan yatırım varlıkları üzerinden elde edilen gelir için negatif alacak, doğrudan yatırım yükümlülükleri üzerinden elde edilen gelir için negatif borç olarak kaydedilecektir.

Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, Tablo 2.5. ve Tablo 2.6.'dan da görüleceği üzere, doğrudan yatırımcılara sermaye payları oranlarında tahakkuk eden sermaye gelirinden dağıtılan kârların düşülmesi ile hesaplanmaktadır. Bir başka deyişle, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcıya dağıtmadığı kârları göstermektedir. Doğrudan yatırımcının, doğrudan yatırım işletmesinin yönetiminde yüzde 10 oranından daha az bir oranda oy hakkına sahip olduğu durumlarda yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar hesaplanmamaktadır.

Altıncı Ödemeler Dengesi El Kitabı'nda yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, doğrudan yatırımcının, doğrudan yatırım işletmesinin dağıtılmamış kârı ya da net tasarrufundaki payı olarak tanımlanmaktadır (IMF, 2009, s.190).

Doğrudan yatırım işletmesinin dağıtılmamış kârı ya da net tasarrufu ise, net faaliyet kârı olarak ifade edilmekte ve faaliyet gelirlerinden faaliyet giderlerinin düşülmesi ile hesaplanmaktadır. Bu çerçevede faaliyet gelirleri, temettü alacakları, faiz alacakları, kira alacakları, işletmenin doğrudan yatırım işletmesinden alacağı yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar ve cari transferden oluşmaktadır. Faaliyet giderleri ise, temettü ödemeleri, faiz ödemeleri, kira ödemeleri ile vergi ve diğer cari transferlerden oluşmaktadır. Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, doğrudan yatırım işletmesinin net

gelirinden doğrudan yatırımcı tarafından değil, işletmenin kendisi tarafından ödenen vergilerin çıkarılmasıyla hesaplanmaktadır.

TABLO 2.6. YÖNÜNE GÖRE YATIRIM PRENSİBİNE GÖRE DOĞRUDAN YATIRIM GELİR İŞLEMLERİ

Yurt Dışına Yapılan Doğrudan Yatırım Geliri	Yurt İçine Yapılan Doğrudan Yatırım Geliri
Sermaye İşlemleri	Sermaye İşlemleri
V1 Sermaye gelirleri	Y1 Sermaye gelirleri
V1.1 Dağıtılan kârlar	Y1.1 Dağıtılan kârlar
V1.2 Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar	Y1.2 Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar
-Y3 Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesine dağıttığı kârlar	-Y3 Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesine dağıttığı kârlar
V5.1 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerinin dağıttığı kârlar (nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik ise)	Y5.1 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerine dağıtılan kârlar (nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik ise)
-Y5.2 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerine dağıtılan kârlar (nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik ise)	-Y5.2 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerinin dağıttığı kârlar (nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik ise)
Diğer Sermaye Faiz İşlemleri	Diğer Sermaye Faiz İşlemleri
V2 Doğrudan yatırımcının diğer sermaye konusu fonlar için doğrudan yatırım işletmesinden aldığı faiz	Y2 Doğrudan yatırım işletmesinin diğer sermaye konusu fonlar için doğrudan yatırımcıya ödediği faiz
-Y4 Doğrudan yatırımcının diğer sermaye konusu fonlar için doğrudan yatırım işletmesine ödediği faiz	-Y4 Doğrudan yatırım işletmesinin diğer sermaye konusu fonlar için doğrudan yatırımcıdan aldığı faiz
V6.1 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerinden diğer sermaye konusu fonlar için alınan faiz (nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik ise)	Y6.1 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerine diğer sermaye konusu fonlar için ödenen faiz (nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik ise)
-Y6.2 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerine diğer sermaye konusu fonlar için ödenen faiz (nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik ise)	-Y6.2 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerinden diğer sermaye konusu fonlar için alınan faiz (nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik ise)

Kaynak: OECD, 2008, s.76

Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, bir başka deyişle, doğrudan yatırımcının tahakkuk etmiş geliri olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, gerçekte doğrudan yatırımcıya dağıtılmayıp sermayeye ilave edilen yeniden yatırıma dönüştürülen kâr işlemleri, hem doğrudan yatırım gelir, hem de finans hesaplarında doğrudan yatırım akım işlemi sayılmaktadır. Yeniden

yatırıma dönüştürülen kârlara ilişkin alacak, her zaman eşit ve zıt işaretli olarak yurt dışına yapılan doğrudan yatırım akım işlemlerine, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlara ilişkin borçlar ise her zaman eşit ve zıt işaretli olarak yurt içine yapılan doğrudan yatırım akım işlemlerine kaydedilmektedir.

Diğer sermaye geliri, diğer sermaye konusu fonlar üzerinden alınan ya da ödenen faiz işlemlerinden oluşmaktadır. Doğrudan yatırım varlıkları üzerinden faiz alacakları ve doğrudan yatırım yükümlülükleri üzerinden faiz borçları ayrı ayrı gösterilmektedir.

Faiz alacakları, yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcı, doğrudan yatırım işletmesi ve grup şirketlerinin vermiş oldukları fonlar üzerinden sağladıkları faiz gelirinden oluşmaktadır. Faiz borçları ise, yurt dışında yerleşik doğrudan yatırımcı, doğrudan yatırım işletmesi ve grup şirketlerinden sağlanan fonlar üzerinden ödenen faiz giderinden oluşmaktadır. Her iki tarafın finansal aracı olması durumunda, diğer sermaye işlemlerinde olduğu gibi faiz alacakları ve borçları kaydedilmemektedir.

Ayrıca, doğrudan yatırım ilişkisi içerisindeki işletmeler arasındaki finansal kiralama işlemlerinin diğer sermaye işlemlerine dahil edildiği varsayıldığından, söz konusu işlemlere ilişkin faiz alacak ve borçları da diğer sermaye gelirinine dahil edilmektedir.

2.2.4. Diğer Değişimler

Doğrudan yatırım stoku, yukarıda anlatılan sermaye ve diğer sermaye işlemleri ile kur değişiklikleri, değerlendirme değişiklikleri, fiyat değişiklikleri, miktar değişiklikleri ve diğer değişiklikler sonucunda artmakta veya azalmaktadır.

2.2.4.1. Kur değişiklikleri

Kur değişiklikleri, genel olarak sermaye ve diğer sermaye konusu enstrümanların, farklı bir para birimi cinsinden derlenmesinden kaynaklanmaktadır. Bir ekonominin tüm sermaye değerlerinin ulusal para birimi kullanılarak hesaplandığı varsayımıyla, derlenen veriler ulusal para

cinsinden yayımlanırsa kur değişiklikleri sıfıra eşit olacaktır. Derlenen verilerin bir başka para cinsinden yayımlanması ise kur değişikliklerine neden olacaktır. Bununla birlikte, işletme kazanç ve harcamalarının farklı bir para birimi cinsinden olması da kur değişikliklerine sebep olmaktadır.

Doğrudan yatırım akım ve stok rakamları arasında sınıflandırılmayan finansal işlemlerin bir kısmı söz konusu kur değişiklikleri ile açıklanabilmektedir. Çünkü doğrudan yatırım akım işlemleri işlem tarihinde alış ve satış kuru ortalamasından, stok işlemleri ise ilgili dönem sonu kurundan derlenen para cinsine dönüőtürölmekte ve kurlarda meydana gelen değişim değerleri etkilemektedir.

2.2.4.2. Değerleme ve Değerleme Değişiklikleri

Doğrudan yatırım akım ve stok işlemlerinin değerlendirilmesinde piyasa fiyatı kullanılması esastır. Piyasa fiyatı, en genel tanımıyla işlemin gerçekteőtięi, alıcı ile satıcının almaya ve satmaya razı olduğu fiyat olarak ifade edilebilir. El Kitabı'nda, doğrudan yatırım stoklarının hesaplanmasında cari piyasa değerinin kullanılması, ancak uygulamada söz konusu değerin tespit edilememesi durumunda tahmin edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Doğrudan yatırım stokunun hesaplanması, hisse senetlerinin menkul kıymetler borsasında kote edilmiş veya edilmemiş olmasına bağlı olarak farklılık göstermektedir.

Menkul kıymetler borsasında kote edilmiş hisse senetlerinin piyasa değeri, sahip olunan hisse senetlerinin sayısı ile senetlerin borsadaki işlem fiyatlarının çarpılmasıyla hesaplanmaktadır. Dolayısıyla doğrudan yatırımcı tarafından sahip olunan doğrudan yatırım işletmesi hisselerinin piyasa değeri de bu yöntemle belirlenebilmektedir.

Menkul kıymetler borsasında kote edilmemiş hisse senetlerinin piyasa değeri ise ancak tahmin yoluyla elde edilmektedir. El Kitabı'nda, doğrudan yatırım istatistikleri derleyicisi ölkeler için söz konusu piyasa değerinin tahmin edilmesine ilişkin altı yöntem ortaya koyulmaktadır: En son işlem fiyatı yöntemi, Defter değeriyle öz kaynaklar yöntemi, Net varlık değeri

yöntemi, Piyasa değeri yöntemi, Beklenen kazançların bugünkü değeri yöntemi, Küresel işletmenin piyasa değerinin taksimi yöntemi. Bu yöntemler dışında uygulanabilecek diğer değerlendirme yöntemleri ise kabul görmemektedir (OECD, 2008, s.174).

- En son işlem fiyatı yöntemine göre, piyasa değerinin tahmininde kullanılacak hisse senedinin işlem fiyatı, alıcı ve satıcının anlaştığı, piyasa koşullarına uygun fiyat olmalıdır. Piyasa fiyatı tahmini için en son yapılan işlem seçilmeli, seçilen işlem 1 yıl öncesinde bir zamanda gerçekleşiyse başka bir yöntem kullanılmalıdır. Borsada kote edilmemiş hisse senetlerinin işlem görme sıklığının az olduğu göz önüne alındığında, bu yöntem uygulamada genellikle tercih edilmemektedir.

- Defter değeriyle öz kaynaklar yöntemi, doğrudan yatırım işletmesinin defter değerlerine göre değerlendirilmesine dayanmaktadır. Defter değeriyle öz kaynaklar, tanım olarak ödenmiş sermayeyi, kâr ve sermaye yedekleri ile dağıtılmamış net kâr ve zararları içermektedir. Defter değeriyle öz kaynaklar tanımının kolay ve anlaşılır olması bu yöntemi uygulanabilir kılmaktadır. Ayrıca tüm ülkelerin bu yöntemi kullanması istatistiklerin karşılaştırılabilirliğini sağlayacaktır.

Ancak söz konusu yöntemin uygulanabilmesi için, işletme bilanço tablosunun Uluslararası Muhasebe Standartlarına uygun olması ve doğrudan yatırım işletmelerinin defter değerlerine ulaşılabilir olması gerekmektedir. Buna ilaveten; Uluslararası Muhasebe Standartları, maddi olmayan varlıkları tanımamakta, şerefiyeleri “sadece satın alınabilir” olarak sınıflamakta ve bazı varlık kalemlerinde (krediler, vadeye kadar tutulan varlıklar ve ticarete konu olmayan yükümlülükler gibi) edinme değerinden değerlendirilmesine imkân vermektedir. Bu da uygulamada piyasa değerinin çarpıtılmasına neden olmaktadır.

- Net varlık yöntemi konusu net varlık değeri, piyasa değerinde toplam varlık ile yükümlülük farkına eşittir. Bu yöntemle göre, işletmenin tüm finansal ve finansal olmayan varlık ile yükümlülükleri, güncel dönem fiyatları cinsinden gösterilmektedir. Değerlemeler, işletmenin yönetim birimlerinde son

bir yıl içerisinde yapılan güncel tahminlere dayanmalıdır. Yeterli veri olduğu durumlarda piyasa değeri/defter değeri oranı hesaplanarak değerlendirme yapılmaktadır.

Ana hatlarıyla yukarıda açıklanan net varlık yöntemi, maddi olmayan varlık ve şerefiyeleri içeren net varlık yöntemi ile maddi olmayan varlık ve şerefiyeleri içermeyen net varlık yöntemi olmak üzere iki ayrı şekilde ele alınmaktadır. İki yöntem arasındaki tek fark, maddi olmayan varlık ve şerefiyelerin net varlık değerine dahil olup olmamasıdır. El Kitabı'nda, doğrudan yatırım istatistikleri derleyicisi ülkelere, sadece maddi olmayan varlık ve şerefiye değerlerinin tahmin edilememesi durumunda ikinci yöntem önerilmektedir. Ayrıca, maddi olmayan varlık ve şerefiyeleri içeren net varlık yönteminin, varlık kalemlerinin edinme değerinden değerlendirme yapılması durumunda, diğer yöntemin ise, işletme varlıkları açısından söz konusu varlık ve şerefiyelerin büyük önem taşıdığı durumda piyasa değerinin tahmini açısından yetersiz kaldığı vurgulanmaktadır.

- Piyasa değeri yöntemi ile değerlendirme, menkul kıymetler borsasında işlem gören işletme hisse senetleri toplam piyasa değerinin, defter değeriyle öz kaynaklara bölünmesiyle hesaplanan oranı kullanarak yapılmaktadır. Söz konusu oran, menkul kıymetler borsasına ait genel verilerin uyarlanmasıyla hesaplanabileceği gibi, farklı sektör gruplarında yer alan işletmelerin verileri kullanılarak, her bir sektör için ayrı ayrı da hesaplanabilmektedir. Hesaplanan oran ile menkul kıymetler borsasında işlem görmeyen doğrudan yatırım işletmelerinin defter değeriyle öz kaynaklarının çarpılmasıyla da piyasa değeri tahmin edilmektedir.

Bu yöntem, menkul kıymetler borsasında işlem gören işletmelerin ülke ekonomisinde "sektör temsilcisi" olarak nitelendirilebildikleri durumlarda iyi bir değerlendirme yöntemi olarak kabul edilmektedir. Menkul kıymetler borsasında işlem görmeyen işletmelerin sektör temsilcisi olmaları halinde ise başka bir değerlendirme yöntemi seçilmelidir.

- Beklenen kazançların bugünkü değeri yöntemi, menkul kıymetler borsasında kote edilmiş hisse senetleri için hesaplanabilen iskonto oranına

uygun bir iskonto oranıyla, gelecekteki kazançların bugünkü değerini tahmin etmeye dayanmaktadır. Uygulamada daha kolay olması açısından Fiyat/kazanç oranı da kullanılabilir. Fiyat/kazanç oranı; bir firmanın hisse senetlerinin piyasa fiyatının hisse senedi başına dağıtılabilir kârına bölünmesiyle bulunulan değerdir. Bu çerçevede, piyasa ya da sektör fiyat/kazanç oranı kullanılarak gelecekteki kazançların bugünkü değeri tahmin edilebilmekte ve piyasa fiyat/kazanç oranı iskonto oranını göstermektedir.

Bu yöntem, menkul kıymetler borsasında işlem gören işletmelerin bilanço bilgilerinin yetersiz, ancak kazanç bilgilerinin ulaşılabilir ve makul bir iskonto ya da fiyat/kazanç oranı bulunduğu durumlarda önerilmektedir.

- Küresel işletmenin piyasa değerinin taksimi yöntemi; menkul kıymetler borsasında işlem görmeyen doğrudan yatırım işletmesi piyasa değerinin, üyesi olduğu küresel çapta faaliyet gösteren ve hisseleri borsada kote edilmiş işletme grubu piyasa değerinin, ekonomik bölgelerdeki faaliyetlerine göre taksim edilmesi yoluyla hesaplanmasına dayanmaktadır.

Söz konusu değerlendirme yöntemleri çerçevesinde değerlendirme değişiklikleri, kısaca doğrudan yatırım stoku konusu enstrümanların piyasa değerindeki değişimlerden kaynaklanmaktadır.

2.2.4.3. Diğer Fiyat Değişiklikleri

Diğer fiyat değişiklikleri, doğrudan yatırım konusu enstrümanların piyasa değerinde kur değişikliği dışında hareket yaratan tüm değişikliklerdir.

Doğrudan yatırım stoku hesaplanırken kullanılan, menkul kıymetler borsasında kote edilmemiş hisse senetlerinin piyasa değeri tahmin yöntemlerinde fiyat değişikliklerinden kaynaklanan değişimler olmaktadır. Örnek vermek gerekirse; maddi olmayan varlık ve şerefiyeleri içeren net varlık yönteminde, varlık kalemleri güncel dönem fiyatı yerine edinme değerinden değerlendirilirse oluşan değişimin büyük bölümü fiyat değişikliği olarak sınıflandırılmaktadır.

Doğrudan yatırımcının sahibi olduğu doğrudan yatırım işletmesini, doğrudan yatırım stokunda kayıtlı olan piyasa değerinden daha yüksek veya daha düşük bir değerden satması durumu da, diğer fiyat değişikliğine verilebilecek bir başka örnektir. Satış tutarı doğrudan yatırım akım işlemi olarak kaydedilirken, söz konusu satış değeri ile doğrudan yatırım stokunda kaydedilen doğrudan yatırım işletmesinin piyasa değeri arasındaki fark da diğer fiyat değişikliği olarak sınıflandırılmaktadır.

2.4.4.4. Miktar Değişiklikleri

Miktar değişiklikleri ise, bir ekonominin varlık ve yükümlülüklerinde meydana gelen hareketler ile borcun silinmesi, borcun affı, tasfiye ve yeniden sınıflama gibi diğer işlemlerden kaynaklanmaktadır.

2.4.4.4.1. Borcun Silinmesi

Borcun silinmesi, alacaklının tek taraflı olarak alacağının tamamını ya da bir kısmını kendi kayıtlarında silmesi olarak ifade edilmektedir. Borcun silinmesi, alacaklı ekonomi açısından realize edilmemiş bir sermaye kaybı olarak değerlendirilmekte ve dolayısıyla miktar değişikliği olarak sınıflandırılmaktadır (Mutlu, 2006, s.63).

2.4.4.4.2. Borcun Affı

Borcun affı, yurt içinde yerleşik borçlu ile yurt dışında yerleşik alacaklı arasında yapılan bir sözleşme doğrultusunda borcun bir kısmının ya da tamamının affedilmesi olarak ifade edilmekte ve hem miktar değişikliği hem de finansal bir akım işlemi olarak kaydedilmektedir. Örnek vermek gerekirse; alacaklının borcun bir kısmının affetmesi, alacaklının borçluya yapmış olduğu bir sermaye transferi olarak kabul edilmekte ve sermaye hesabının sermaye transferleri kalemi altında kaydedilmektedir. Aynı zamanda söz konusu transfer işlemi, borçlu ekonominin finansal hesabında yükümlülük azalışı olarak kaydedilmekte ve yapılan iki kayıt denkleştirilmektedir. Doğrudan yatırım stoku da affedilen miktar kadar azaltılmaktadır (Mutlu, 2006, s.64).

2.4.4.4.3. Tasfiye

Tasfiye, doğrudan yatırım işletmesinin sona ermesi ve doğrudan yatırımcının muhasebe kayıtlarından silinmesi olarak ifade edilmektedir. Bu durum, doğrudan yatırımcı açısından sermaye varlığı kaybı olduğundan doğrudan yatırım stokunda miktar değişikliği olarak sınıflanmaktadır.

2.4.4.4.4. Yeniden Sınıflama

Yeniden sınıflama ise, doğrudan yatırımcı ile doğrudan yatırım işletmesi arasındaki finansal enstrümanların finansal hareket yaratmadan niteliğini değiştirmesi olarak ifade edilmektedir. Örnek vermek gerekirse, doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesine sağladığı kredi ödenmeyerek sermayeye ilave edilirse, daha önce diğer sermaye olarak sınıflandırılan söz konusu işlem, sermaye yatırımı olarak yeniden sınıflandırılmakta ve doğrudan yatırım stokunda miktar değişikliğine neden olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞRUDAN YATIRIM İSTATİSTİKLERİ DERLEME YÖNTEMLERİ İLE COĞRAFİ VE SEKTÖREL SINIFLAMASI

3.1. Doğrudan Yatırım İstatistikleri Derleme Yöntemleri

Dünyada pek çok ülke, doğrudan yatırım istatistiklerini derlemekte ve yayımlamaktadır. Ancak; yasal, kurumsal ve tarihsel nedenlerden dolayı ekonomik yapıları birbirinden farklılık gösteren ülkelerin söz konusu istatistikleri derleyebilmek için uygulayabileceği yeknesak bir yöntem tanımlamak mümkün olmamaktadır.

Doğrudan yatırım istatistiklerinin derlenmesinde kullanılacak başlıca iki yöntem ve yardımcı kaynaklar şu şekilde sınıflandırılmaktadır: 1) Uluslararası İşlemleri Raporlama Sistemi (ITRS), 2) İşletme Anketleri (ES), 3) Resmi Veri Kaynakları, 4) Yazılı Medya, 5) Karşılaştırmalı Ülke Kayıtları.

Uluslararası İşlemler Raporlama Sistemi (ITRS), belirli bir dönem itibarıyla yurt içinde yerleşik bankalar aracılığıyla gerçekleştirilen nakit ve nakit olmayan işlemler ile stok pozisyonları ölçmektedir. Raporlama işlem bazında yapılmakta, işlemler ödemeler dengesi istatistikleri için de kullanılan IMF standart kalemlerine uygun bir biçimde, aynı nitelikteki işlemler için tanımlanan istatistik kodlar altında raporlanmaktadır. ITRS'nin en büyük avantajı, derleyicinin çok hızlı bir biçimde verilerin büyük bir bölümünü elde etmesine olanak sağlamasıdır.

Ancak doğrudan yatırımlar, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar gibi nakit olmayan işlemleri de içermekte ve söz konusu işlemlerin ölçülebilmesi açısından ITRS yetersiz kalabilmektedir. Bununla birlikte, doğrudan yatırım stok işlemlerinde iki dönem arasındaki değişim daha önceki bölümlerde

anlatıldığı üzere, kur değişimleri, değerlendirme değişiklikleri, diğer fiyat değişimleri ve diğer değişimler ile açıklanmaktadır. ITRS ise, sadece kur değişimlerini açıklayabilmekte olup, söz konusu işlemlerden bağımsız olarak gerçekleşen diğer fiyat değişimleri ITRS'nin konusu değildir. Dolayısıyla, doğrudan yatırım stok değerlerini tespit edebilmek amacıyla yıllık veya üçer aylık anketler düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

İşletme Anketleri (ES), belirli bir dönem itibarıyla işletmelerin gerçekleştirmiş oldukları işlemleri anket formu aracılığıyla derleyiciye doğrudan raporladıkları bir sistemdir. Doğrudan yatırım istatistiklerinin yayımlanma periyoduna bağlı olarak, çeyrek ya da yıllık dönemler itibarıyla anket formu gönderilebilmektedir. Söz konusu form aracılığıyla raporlanan işlemler, işlem bazında değil toplulaştırılmış olarak bildirilmektedir. Ayrıca ilgili ana kitlede raporlama dışı bırakılan birimler için tahmin yöntemine başvurulmaktadır.

Doğrudan yatırım istatistiklerinin derlenmesinde ES'nin bir türü olan Doğrudan Raporlama yöntemine de sıklıkla başvurulmaktadır. Bu yöntemde, doğrudan yatırım faaliyetlerinde bulunan işletmelerin hepsi belli aralıklarla tüm dış varlık ve yükümlülük ile ilgili gelir işlemlerini derleyiciye raporlamaktadır.

Resmi Veri Kaynakları, ITRS veya ES yöntemiyle elde edilen verileri tamamlamak amacıyla yararlanılan idari kayıtlardan oluşmaktadır. Söz konusu kayıtlar vasıtasıyla doğrudan yabancı sermaye işlemlerine konu firmalara ulaşmak kolaylaşmaktadır. Ancak, resmi veri kaynakları doğrudan yatırım işlemlerine ilişkin detay bilgiyi elde etme amacıyla kurulmadığından, söz konusu kaynaktan genellikle kısıtlı bilgi elde edilebilmektedir.

Yazılı Medya, gerçekleşmekte olan doğrudan yatırım işlemlerini haber yapmakta ve söz konusu işlemlerin tespit edilerek istatistiklere dahil edilebilmesi açısından önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Bu nedenle derleyen birimlerin yazılı medyayı takip etmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Karşılaştırmalı Ülke Kayıtları ise, derleyici ülkeler tarafından istatistikleri karşılaştırmak ve tutarlılığı sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu kapsamda, ülkelerin verilerini karşılaştırabilmeleri açısından IMF tarafından düzenlenen Eşgüdümlü Doğrudan Yatırım Anketi (CDIS) önemli bir kaynaktır. Söz konusu anket ilk kez 31 Aralık 2009 tarihi verilerini içermek üzere 2010 yılında Avrupa Merkez Bankası (ECB), OECD, EUROSTAT, UNCTAD ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların işbirliği ve ankete iştirak edecek üye ülkelerin katılımıyla gerçekleştirilmiş, ülkelerin yurt içi ve yurt dışı doğrudan yatırım stokları coğrafi ve sektörel sınıflamaları ile birlikte belirlenmiştir.

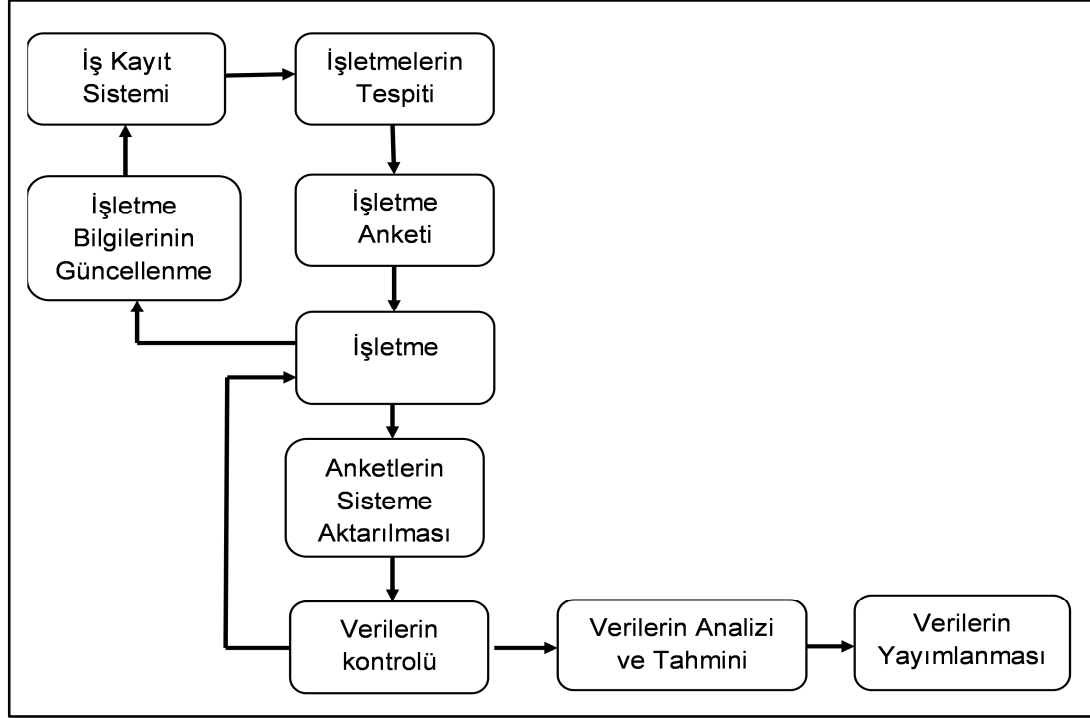
Doğrudan yatırım istatistiklerinin derlenmesinde, söz konusu yöntemler içinde OECD tarafından kuvvetle önerilen yöntem, kullanılacak veriyi doğrudan işlemi gerçekleştiren işletmeden sağlayan işletme anketleri yöntemidir. Ancak, işletme anketleri yönteminde bankalar dışında raporlamada bulunacak kuruluşların tespit edilmesi ve oluşacak ana kitlenin özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu noktada, kuruluşların tespit edilebilmesi amacıyla idari kayıtlar ve yazılı basın kaynakları da gözönüne alınarak İş Kayıt Sistemi oluşturulması önem arz etmektedir.

İş Kayıt Sistemi, yerleşik tüm işletmelere ilişkin ünvan, vergi kimlik numarası, adres, telefon, işletme türü, faaliyet alanı, işlem hacmi, bilanço büyüklüğü, yabancı ortak ve iştirakleri dahil ortaklık yapısı gibi gerekli bilgilerin yer aldığı bir kütük sistemidir. Sistem, kayıtlı işletmelere ilişkin geçmiş bilgilerin de takip edilebildiği güncel bir yapıya sahiptir. Bu özellikleri ile iş kayıt ve işletme anketleri sistemi, ödemeler dengesi ve uluslararası yatırım pozisyonu istatistikleri için de temel veri kaynağıdır.

Şekil 3.1.'de İş Kayıt Sisteminin çalışma sistemini kısaca özetleyen akış şeması görülmektedir. Sistemde kayıtlı işletmelerin ortaklık yapısına ilişkin bilgiler, doğrudan yabancı yatırım işlemlerine konu işletmelerin tespit edilmesine olanak sağlamaktadır.

Tespit edilen işletmelerden anket gönderilecek kitlenin belirlenmesi amacıyla çeşitli yöntemler kullanılmaktadır: tüm işletmelerin yer aldığı bir

anket, bilanço büyüklüğü ya da yurt dışı faaliyetleri belirlenen bir sınırın üzerinde olan tüm işletmelerin yer aldığı bir anket, rastsal ya da tabakalı rastsal örnekleme yöntemi ile seçilen işletmelerin yer aldığı bir anket.

Şekil 3.1 : İş Kayıt Sistemi

Söz konusu tüm yöntemler için raporlamada bulunacak ana kitleden veri temini, ancak güçlü bir yasal dayanak ve iş takip sistemi çerçevesinde mümkün olabilmektedir. İş takip sistemi, raporlamada bulunacak işletmelere anket gönderilmesini, gönderilen anketlerin veri tabanına aktarılmasını, yanıtlanmayan anketler için belirli aralıklarla otomatik olarak elektronik posta gönderilmesini ve dönem sonunda ankete cevap vermeyen işletmelerin tespit edilmesini sağlayan bir sistemdir. Bu sisteme ilaveten, veri tabanına aktarılan işletme bilgilerinin analiz edilmesi için bir bilgisayar programı geliştirilmesi de gerekmektedir. Söz konusu program, doğrudan yatırım konusu işletmelere ilişkin tüm bilgileri içermeli ve sisteme aktarılan yeni verilerde sapmalar olduğunda hata mesajları oluşturarak analiz yapanları uyarmalıdır.

Anket yöntemi ile veri sağlandığında, işletmelerin ankete zamanında cevap vermemesi karşılaşılabilen bir durumdur. Bu aşamada, geliştirilen bilgisayar programının, geçmişte raporlanan verileri dikkate alarak yeni

verileri tahmin edebilmesi, istatistiklerin sürekliliğinin sağlanması açısından önem arz etmektedir.

3.2. Doğrudan Yatırım İstatistikleri Sunum Şekilleri

El Kitabı'nda SNA ve BPM6 ile uyumlu olarak doğrudan yatırım istatistikleri için iki temel sunum şekli ortaya koyulmaktadır: standart sunum ve ayrıntılı ek sunum. Standart sunum, ülkelerce derlenmesi ve yayımlanması zorunlu tutulan, ayrıntılı ek sunum ise, El Kitabı'nda önerilen, ancak ülkelerin gönüllü olarak raporladıkları sunum şeklidir.

3.2.1. Standart Sunum

Standart sunum dahilinde iki ana raporlama bulunmaktadır:

- Toplulaştırılmış doğrudan yatırım varlık ve yükümlülük istatistikleri.
- Coğrafi ve sektörel bazda detaylandırılmış doğrudan yatırım istatistikleri.

Toplulaştırılmış doğrudan yatırım istatistikleri, varlık/yükümlülük ilkesi doğrultusunda derlenmekte ve özel amaçlı işletmeler dahil tüm işletme çeşitlerini içermektedir. Doğrudan yatırımcı ile doğrudan yatırım işletmesinin yurt dışı varlık ve yükümlülüklerinin analitik gösterimi, ödemeler dengesi ve uluslararası yatırım pozisyonu istatistikleri ile uyumlu, El Kitabı'nın yeni bir uygulamasıdır. Bu uygulamada, coğrafi ve sektörel bazda ayrıntı istenmemekte, özel amaçlı işletmeler için toplulaştırılmış varlık ve yükümlülüklerle ilişkin ek bilgi sağlanmaktadır.

Coğrafi ve sektörel bazda ayrıntılandırılmış doğrudan yatırım istatistikleri ise, yönüne göre yatırım prensibi doğrultusunda derlenmektedir. Bu uygulama, toplulaştırılmış istatistikler ile yapılamayan, yatırım yapan veya yatırımın yapıldığı ülkenin tespit edilmesine ilişkin analizlere olanak sağlamaktadır.

Önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere; son yıllarda doğrudan yatırımcıların diğer ülke ekonomilerine fon sağlamak veya onlardan borçlanmak amacıyla özel amaçlı işletmeleri artan ölçüde kullandığı ve bu durumun şirketin yerleştiği olduğu ülkenin doğrudan yatırım istatistiklerini arttırdığı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla ülke istatistiklerinin tutarlı ve karşılaştırılabilir olması için yurt içinde yerleşik özel amaçlı işletmelerin coğrafi ve sektörel bazda detaylandırılmış doğrudan yatırım istatistiklerinden hariç tutulması ve söz konusu şirketlere ilişkin aynı detayda ek bilgi sağlanması istenmektedir.

3.2.2. Ayrıntılı Ek Sunum

Yönüne göre yatırım prensibine göre derlenmekte olan ayrıntılı ek sunum konusu doğrudan yatırım istatistikleri;

- yurt içinde yerleşik özel amaçlı işletmeleri hariç tutan ve doğrudan yatırım zincirinde yer alan yurt dışında yerleşik ilk özel amaçlı işletme olmayan işletmeye göre coğrafi ve sektörel bazda sınıflandırılan doğrudan yatırım akım, stok ve gelir verilerinden,

- doğrudan yatırım zincirinde yer alan tüm işletmelerin özel amaçlı işletme olup olmadığına bakılmaksızın dahil edildiği coğrafi ve sektörel bazda sınıflandırılan doğrudan yatırım akım, stok ve gelir verilerinden,

- şirketlerarası birleşme ve satınalmalar ayrımında coğrafi ve sektörel bazda sınıflandırılan doğrudan yatırım akım verilerinden,

- nihai doğrudan yatırımcının ülkesine göre sınıflandırılan yurt içine yapılan doğrudan yatırım stoku verilerinden oluşmaktadır.

Standart sunum dahilinde, coğrafi ve sektörel bazda ayrıntılandırılmış doğrudan yatırım istatistiklerinde yurt içinde yerleşik özel amaçlı işletmelerin hariç tutulması uygulaması, yurt dışında yerleşik özel amaçlı işletmeler için de istatistiklerin tutarlılığı açısından gereklidir. Ancak; uygulamada derleyici ülkelerin söz konusu şirketleri tespit etmede yaşayacakları zorluk nedeniyle,

El Kitabı'nda bu verilerin ayrıntılı ek sunum olarak raporlanması ve ülkelerin bu konuda birbirleriyle bilgi alışverişinde bulunması önerilmektedir.

Doğrudan yatırım zincirindeki tüm işletmelerin dahil edildiği ayrıntılı ek sunumda ise, coğrafi ve sektörel bazda sınıflama yapılırken ilk yatırım yapan ülke esas alınmaktadır. Söz konusu sınıflandırma ile, El Kitabı'nın eski versiyonu esas alınarak yayımlanan veri ile tarihsel uyum sağlanması hedeflenmektedir.

Doğrudan yatırım işlemlerinin yapısına göre 4 ana sınıflaması bulunmaktadır: şirketlerarası birleşme ve satınalmalar, yeni yatırımlar, sermaye arttırmaları ve finansal yeniden yapılandırma. Şirketlerarası birleşme ve satınalmalar, yabancı bir pazara girmek için doğrudan yatırımcıların tercih ettikleri, varolan sermayenin satılmasına ya da satın alınmasına dayanan bir yöntemdir. Yeni yatırımlar ise, doğrudan yatırımcının tamamen kendi teknolojisi, üretim yöntemi ve yönetim anlayışıyla yeni bir işletme açmasıdır. Sermaye arttırımı da, varolan bir yatırıma ek olarak yapılan bir yatırımı temsil ettiğinden yeni yatırımlara benzemektedir. Finansal yeniden yapılandırma ise, borcun geri ödenmesi ya da zararın karşılanması amacıyla yapılan yatırımı ifade etmektedir. Tüm bu sınır ötesi yatırım işlemleri arasında şirketlerarası birleşme ve satınalmaların ev sahibi ülkenin işsizlik, üretim gibi ekonomik göstergelerini etkilememesi; buna karşın, yeni yatırımlar ile sermaye arttırmalarının söz konusu ülkenin ekonomik performansını etkilemesi beklenmektedir.

Bu çerçevede, coğrafi ve sektörel bazda sınıflandırılan doğrudan yatırım akım istatistiklerinin şirketlerarası birleşme ve satınalmalar ayrımında sunumu El Kitabı'nda tavsiye edilen, ülke ekonomilerinin analizleri açısından önemli bir uygulamadır. Söz konusu sunum dahilinde, doğrudan yatırım öz sermaye giriş ve çıkış akım istatistiklerinde şirketlerarası birleşme ve satınalmalar alt ayırım olarak istenmekte, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar ve diğer sermaye işlemleri için herhangi bir ayırım istenmemektedir.

Doğrudan yatırım akım işlemlerinin söz konusu alt ayırımının yapılabilmesi için, karşılaştırılabilirliğin sağlanması amacıyla işlemlerin

sınıflandırılması aşamasında uluslararası bir kriter belirlemek gerekmektedir. Bu aşamada El Kitabı'nda belirlenen analitik bir kriter, işlem gerçekleşikten sonra sahip olunan sermaye oranının yüzde 50 ya da daha fazla olup olmadığıdır. Bir başka deyişle; yapılan doğrudan yatırım ile yönetimde sahip olunan oy hakkı yüzde 50'den fazla ise, söz konusu işlemin şirketlerarası birleşme ve satınalma mı yoksa yeni bir yatırım mı olup olmadığı irdelenmeli ve bu doğrultuda sınıflama yapılmalıdır.

Şirketlerarası birleşme ve satınalmalar dışındaki diğer doğrudan yatırım işlem yapılarına göre sınıflandırma ise, derleyici ülkelerce uygulamada yapılıp yapılamaması açısından hala tartışma konusudur.

Doğrudan yatırım zincirindeki şirketlerin ortaklık yapılarının giderek karmaşıklaşması ve yatırımların holding şirketleri gibi aracı şirketler vasıtasıyla gerçekleşmeye başlaması, nihai doğrudan yatırımcı kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda, kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla derleyici ülkelerden nihai doğrudan yatırımcının ülkesine göre sınıflandırılan yurt içine yapılan doğrudan yatırım stok verileri de ayrıntılı ek sunum olarak talep edilmektedir.

3.3. Doğrudan Yatırım İstatistikleri Coğrafi ve Sektörel Sınıflaması

Yönüne göre yatırım ilkesi doğrultusunda sınıflandırılan doğrudan yatırım istatistiklerinin coğrafi ve sektörel bazda olmak üzere iki detay alt sınıflaması bulunmaktadır. Söz konusu detay istatistikler, ödemeler dengesi ile uluslararası yatırım pozisyonu istatistiklerinin bir parçası olarak yayımlanmakta ve varlık/yükümlülük ilkesine göre sınıflanan veriler ile birbirini tamamlamaktadır.

Bir ekonomi için yönüne göre yatırım ilkesi doğrultusunda raporlama özetle aşağıdaki şekilde olmalıdır:

- Doğrudan yatırım istatistiklerinin coğrafi sınıflaması, borçlu/alacaklı prensibi doğrultusunda ilk yatırım yapan ülkeye göre yapılmalıdır. İdeal olarak coğrafi sınıflamada, yurt içinde yerleşik olan özel amaçlı işletmeler ile doğrudan yatırım zincirinde yer alan yurt dışında yerleşik

özel amaçlı işletmeler hariç tutulmalı ve ilk yerleşik ve özel amaçlı işletme olmayan işletmenin ülkesi dikkate alınmalıdır. Fakat uygulamadaki zorluklar nedeniyle, özel amaçlı işletmeler için standart sunum ve ayrıntılı ek sunumların kullanılması önerilmektedir.

- Doğrudan yatırım istatistiklerinin sektörel sınıflaması da, ülke sınıflamasına benzer şekilde yapılmalıdır. Her doğrudan yatırımcı veya doğrudan yatırım işletmesi, ana faaliyeti göz önünde bulundurularak tek bir sektörde sınıflandırılmalıdır. Sektör sınıflamasında temel ilke, yurt içine ve yurt dışına yapılan doğrudan yatırım akım ve stok istatistiklerinde doğrudan yatırım işletmesinin faaliyetine göre sınıflamadır.

- Birleşme ve satınalmalar yoluyla gerçekleşen doğrudan yatırımlara ilişkin coğrafi ve sektörel sınıflamanın yapılması kuvvetle önerilmektedir.

Yukarıda kısaca özetlenen raporlama detayları, coğrafi ve sektörel sınıflama bölümlerinde örneklerle daha detaylı ele alınacaktır.

3.3.1. Coğrafi Sınıflama

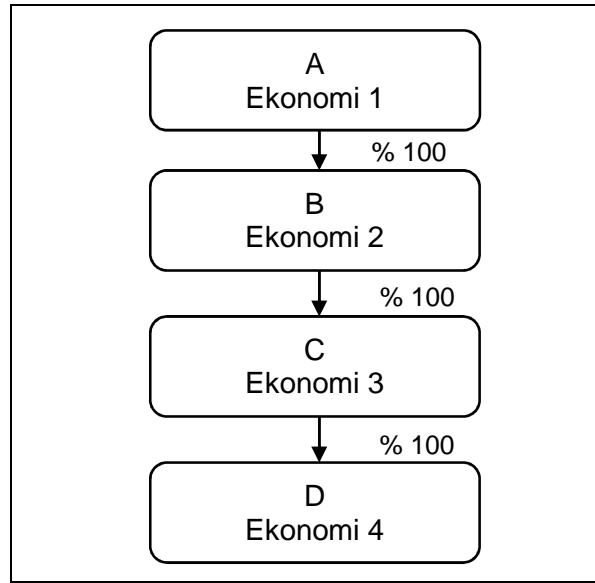
Yönüne göre yatırım ilkesi doğrultusunda sınıflandırılan doğrudan yatırım akım ve stok istatistiklerinin coğrafi sınıflamasında iki temel prensip kullanılmaktadır: borçlu/alacaklı prensibi ve aracı prensibi.

Borçlu/alacaklı prensibi doğrultusunda yapılan doğrudan yatırım istatistikleri ülke sınıflaması; fonların gönderildiği veya geldiği ülke başka bir ülke dahi olsa, doğrudan yatırımcının veya doğrudan yatırım işletmesinin yerleşik olduğu ülkeye göre sınıflamaya dayanmaktadır. Başka bir deyişle; borçlu/alacaklı ilkesine dayalı ülke sınıflamasında, raporlama yapan ülkenin finansal alacaklarındaki değişiklikler yurt dışında yerleşik borçlunun ülkesine göre, finansal yükümlülüklerindeki değişiklikler ise yurt dışında yerleşik alacaklının ülkesine göre yapılmaktadır.

Aracı prensibi doğrultusunda doğrudan yatırım istatistikleri ülke sınıflaması ise, fonların gönderildiği veya geldiği ülkeye göre sınıflamaya

dayanmaktadır. Başka bir deyişle; raporlama yapan ülkenin finansal alacak ve yükümlülüklerindeki değişiklikler, transfer işlemine aracı olan yurt dışında yerleşik ülkeye göre yapılmaktadır. Ancak bu uygulama önerilmemektedir.

El Kitabı'nda önerilmekte olan borçlu/alacaklı ilkesi doğrultusunda yapılan doğrudan yatırım istatistiklerinin coğrafi sınıflamasında ise iki yaklaşım bulunmaktadır: ilk yatırım yapan ülkeye göre sınıflama ve nihai yatırım yapan ülkeye göre sınıflama. Uygulamada, ilk yatırım yapan ülkeye göre sınıflama genellikle daha kolay, nihai yatırım yapan ülkeye göre sınıflama ise karmaşık ve zordur. Bu bağlamda gelişmiş iş kayıt sistemi, doğrudan yatırım istatistik derleyicilerinin çok uluslu şirketlerdeki ortaklık yapılarını çözümlenmelerine ve nihai yatırım yapan ülkeyi tanımlamalarına olanak sağlamaktadır.

Şekil 3.2 : Coğrafi Sınıflama

Kaynak: OECD, 2008, s.113

Yönüne göre yatırım ilkesi doğrultusunda yapılan standart ve ayrıntılı ek sunumlara göre coğrafi sınıflamaya ilişkin bir örnek vermek konunun daha iyi anlaşılması açısından faydalı olacaktır (OECD, 2008, s.114-115).

Şekil 3.2.'de nihai yatırımcı olan A işletmesi, bağlı ortaklığı olan B işletmesinin yüzde 100'üne sahiptir. B işletmesi, özel amaçlı işletme olan C işletmesi vasıtasıyla D işletmesinin yüzde 100'ünü alıyor. Ayrıca B işletmesi, D işletmesine doğrudan borç veriyor. Bu durumda, C işletmesi D işletmesine

ilk yatırım yapan doğrudan yatırımcı, Ekonomi 3 de ilk yatırım yapan ülke olarak tanımlanır. Benzer şekilde, Ekonomi 1 B işletmesi için, Ekonomi 2 ise C işletmesi için ilk yatırım yapan ülke olarak tanımlanır. Doğrudan yatırım zincirinde A işletmesi nihai doğrudan yatırımcı, Ekonomi 1 ise nihai yatırım yapan ülke olarak tanımlanır.

Bu çerçevede; ülkelerin yapmaları gereken raporlamalar, standart ve ayrıntılı ek sunumlar dahilinde aşağıda örneklenmektedir:

1. Ekonomi 3 ve Ekonomi 4 için yerleşik özel amaçlı işletmeleri dahil etmeyen ilk standart coğrafi sunumda:

- C işletmesi özel amaçlı bir işletme olduğundan, Ekonomi 3 ne yurt içine ne de yurt dışına yapılan yatırımı,
- Ekonomi 4, yurt içine yapılan yatırım olarak Ekonomi 3'ten yapılan sermaye yatırımı,
- Ekonomi 4, yurt içine yapılan diğer sermaye yatırımı olarak Ekonomi 2'den aldığı borcu raporlayacaktır.

2. Yerleşik özel amaçlı işletmelerin faaliyetlerinin gösterildiği ikinci standart coğrafi sunumda ise, Ekonomi 3 hem yurt içine hem de yurt dışına yapılan yatırımı raporlayacaktır.

3. Ekonomi 3 ve Ekonomi 4 için, yurt içinde ya da yurt dışında yerleşik olup olmadığına bakılmaksızın tüm özel amaçlı işletmeleri hariç tutan ilk ayrıntılı coğrafi sunumda:

- C işletmesi özel amaçlı bir işletme olduğundan, Ekonomi 3 ne yurt içine ne de yurt dışına yapılan yatırımı,
- Ekonomi 4, yurt içine yapılan yatırım olarak doğrudan yatırım zincirinde ilk özel amaçlı işletme olmayan B işletmesinden (Ekonomi 2'den) yapılan sermaye yatırımı,

- Ekonomi 4, yurt içine yapılan diğer sermaye yatırımı olarak Ekonomi 2'den aldığı borcu raporlayacaktır.

4. Ekonomi 3 ve Ekonomi 4 için, ilk yatırım yapan ülkeye göre yapılan ikinci ayrıntılı coğrafi sunumda:

- Ekonomi 3, yurt içine yapılan yatırım olarak Ekonomi 2'den yapılan sermaye yatırımı, yurt dışına yapılan yatırım olarak Ekonomi 4'e yapılan sermaye yatırımı,

- Ekonomi 4, yurt içine yapılan yatırım olarak Ekonomi 3'ten yapılan sermaye yatırımı,

- Ekonomi 4, yurt içine yapılan diğer sermaye yatırımı olarak Ekonomi 2'den aldığı borcu raporlayacaktır.

5. Ekonomi 1, Ekonomi 2 ve Ekonomi 4 için, ilk özel amaçlı işletme olmayan işletmenin ülkesi dikkate alınarak, doğrudan yatırım akım işlemlerinin şirketlerarası birleşme ve satınalmalar ayrımında yapılan üçüncü ayrıntılı coğrafi sunumda:

- Ekonomi 1, satınalma işlemini gösteren yurt dışına yapılan yatırım olarak Ekonomi 2'ye yapılan sermaye yatırımı,

- Ekonomi 2, yurt içine yapılan yatırım olarak Ekonomi 1'den yapılan sermaye yatırımı,

- Ekonomi 2, ilk özel amaçlı işletme olmayan işletmenin ülkesini dikkate alarak yurt dışına yapılan yatırım olarak Ekonomi 4'e yapılan sermaye yatırımı,

- Ekonomi 4, ilk özel amaçlı işletme olmayan işletmenin ülkesini dikkate alarak yurt içine yapılan yatırım olarak Ekonomi 2'den yapılan sermaye yatırımı raporlayacaktır.

6. Ekonomi 4 için, doğrudan yatırım stoklarının nihai yatırım yapan ülkeye göre yapılan dördüncü ayrıntılı coğrafi sunumda:

- Ekonomi 4, yurt içine yapılan yatırım stoğu olarak nihai yatırım yapan ülke olan Ekonomi 1'in, Ekonomi 2 ve Ekonomi 3 vasıtasıyla yaptığı tüm yatırımları,

- Ekonomi 4, Ekonomi 2'den aldığı borcu, nihai yatırım yapan ülke olan Ekonomi 1'in ülkesine göre yurt içine verilen borç stoku olarak raporlayacaktır.

3.3.2. Sektörel Sınıflama

Sektörel sınıflamada temel ilke, yurt içine ve yurt dışına yapılan doğrudan yatırım akım ve stok istatistiklerinin doğrudan yatırım işletmesinin faaliyetine göre sınıflandırılmasıdır.

Doğrudan yatırım işletmeleri çeşitli ekonomik faaliyetlerde bulunabilmektedir. Ancak, analizlerin yapılabilmesi için her doğrudan yatırım işletmesinin faaliyetlerinin tek bir sektörde sınıflandırılması gerekmektedir. Dolayısıyla sektörel sınıflama, işletmeye en çok katma değer sağlayan ana faaliyet alanına göre yapılmalıdır.

Coğrafi sınıflamaya benzer şekilde sektörel sınıflama için de, ülkelerden raporlamaları istenen standart sunumlar ve raporlamaları önerilen ayrıntılı ek sunumlar bulunmaktadır. Raporlamalarda esas alınacak faaliyet sınıflaması, 2011 verisi ile birlikte Birleşmiş Milletler'in Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Sanayi Sınıflamasının (ISIC Rev.4) dördüncü revizyonu veya ISIC'den türetilmiş olan Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflamasının (NACE Rev.2) ikinci revizyonu olarak belirlenmiştir. Söz konusu uluslararası sektörel sınıflamalarının temel kategorilerine ait detay bilgiye Ek 1'de yer verilmektedir.

3.4. Doğrudan Yatırım İstatistikleri Ek Göstergeleri

Doğrudan yatırım ilişkilerini göstermek ve yatırım yapılan ülke ile yatırım yapan ülke arasındaki ekonomik bağlantıları anlamak için çok önemli olan doğrudan yatırım istatistikleriyle ilgili olarak ek göstergelerin

hazırlanması da, şirketlerin aktivitelerini ve ekonomideki etkilerini ölçmek açısından gereklidir.

Doğrudan yatırım bağlantılı göstergeler, küreselleşmenin yaygın kullanımlı ölçütü olarak görülmektedir. Bu göstergeler, uzun vadeli sınır ötesi yatırımların genişliğini ölçerken, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH)'ya oranları yoluyla ülkelerarası karşılaştırmayı da sağlar. Her ne kadar doğrudan yatırımlara ilişkin finansal akımlar, yatırım pozisyonları, gelirler gibi ölçütler GSYH hesaplarında yer almasa da, bu hesaplara oranları yoluyla, ülkelerarasında karşılaştırılabilir veri elde edilir.

El Kitabı, ülkelere doğrudan yatırım istatistiklerine ilişkin referans olarak bir kısım göstergenin de hesaplanmasını önermektedir. Referans göstergeler, dünya ekonomilerinde ekonomik küreselleşme amacıyla yaygın olarak kullanılanlar arasında yer almaktadır. Bu göstergeleri oluşturmak için gerekli veriler, genel olarak OECD ülkeleri veri tabanlarında bulunmaktadır. Bu çerçevede, El Kitabı'nda belirtilen başlıca referans göstergeleri aşağıda sıralanmıştır:

- i. Yurt içine ve yurt dışına yapılan doğrudan yatırım sermaye işlemlerinin GSYH'ye oranı.
- ii. Yurt içine ve yurt dışına yapılan doğrudan yatırım gelir işlemlerinin GSYH'ye oranı.
- iii. Yurt içine ve yurt dışına yapılan doğrudan yatırım stokunun GSYH'ye oranı.
- iv. Ülke bazında yurt içine ve yurt dışına yapılan doğrudan yatırım sermaye işlemlerinin toplam akım içerisindeki payı.
- v. Ülke bazında yurt içine ve yurt dışına yapılan doğrudan yatırım stoklarının toplam stok içerisindeki payı.
- vi. Sektör bazında yurt içine ve yurt dışına yapılan doğrudan yatırım sermaye işlemlerinin toplam akım içerisindeki payı.

vii. Sektör bazında yurt içine ve yurt dışına yapılan doğrudan yatırım stoklarının toplam stok içerisindeki payı.

viii. Yurt içine yapılan yatırımlarda, dağıtılan ve yeniden yatırıma dönüştürülen kârlardan oluşan doğrudan yatırım giderinin yurt içi doğrudan yatırım stoku içerisindeki payı.

ix. Yurt dışına yapılan yatırımlarda, dağıtılan ve yeniden yatırıma dönüştürülen kârlardan oluşan doğrudan yatırım gelirinin yurt dışı doğrudan yatırım stoku içerisindeki payı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA DOĞRUDAN YATIRIM İSTATİSTİKLERİNİN DERLENMESİ

Uluslararası doğrudan yatırım verilerini analiz ederek, dünyada doğrudan yatırımların boyutlarını ölçen, ülkeler arasındaki dağılımını ve bu çerçevede Türkiye'nin dünya sıralamasındaki konumunu ortaya koyan Dünya Yatırım Raporu, her yıl UNCTAD tarafından tüm dünyada eş zamanlı olarak yayımlanmakta ve Türkiye'de Uluslararası Yatırımcılar Derneği (YASED) tarafından açıklanmaktadır.

TABLO 4.1. 2010 YILI DOĞRUDAN YATIRIM İŞLEMLERİNDE İLK 20 ÜLKE

Doğrudan Yatırım Çeken İlk 20 Ülke		Doğrudan Yatırım Yapan İlk 20 Ülke	
1	ABD	1	ABD
2	Çin Halk Cumhuriyeti	2	Almanya
3	Hong Kong	3	Fransa
4	Belçika	4	Hong Kong
5	Brezilya	5	Çin Halk Cumhuriyeti
6	Almanya	6	İsviçre
7	İngiltere	7	Japonya
8	Rusya	8	Rusya
9	Singapur	9	Kanada
10	Fransa	10	Belçika
11	Avustralya	11	Hollanda
12	Suudi Arabistan	12	İsveç
13	İrlanda	13	Avustralya
14	Hindistan	14	İspanya
15	İspanya	15	İtalya
16	Kanada	16	Singapur
17	Lüksemburg	17	Kore
18	Meksika	18	Lüksemburg
19	Şili	19	İrlanda
20	Endonezya	20	Hindistan
27	Türkiye	44	Türkiye

Kaynak: YASED, Temmuz 2011.

2011 yılında hazırlanan Dünya Yatırım Raporu'na göre, 2010 yılında en fazla doğrudan yatırım çeken ülkeler içerisinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Çin Halk Cumhuriyeti, Hong Kong, Belçika ve Brezilya ilk beş sırada, Türkiye ise 27. sırada yer almaktadır. Benzer şekilde, 2010 yılında en fazla doğrudan yatırım yapan ülkeler içerisinde ABD, Almanya, Fransa, Hong Kong ve Çin Halk Cumhuriyeti ilk beş sırada, Türkiye ise 44. sırada yer almaktadır.

Tablo 4.1.'den de görülebileceği üzere, dünyada gerçekleştirilen doğrudan yatırım işlemlerinde OECD ülkelerinin payı büyüktür. Dolayısıyla söz konusu ülkelerde, ödemeler dengesi ve uluslararası yatırım pozisyonu kapsamında doğrudan yatırım istatistiklerinin de önemli bir yeri bulunmaktadır.

Doğrudan yatırım istatistiklerine ilişkin stok, akım ve gelirlerin çerçevesini belirleyen El Kitabı'nın ilk versiyonunun yayımlanmasından bu yana, derleyici ülkeler, doğrudan yatırım derleme yöntemlerini geliştirme ve bu yolla El Kitabı'nın kavram ve ilkelerine uyum sağlama yönünde önemli ilerleme sağlamışlardır. Bu gelişmeyi ölçmek için, ilk kez 1997 yılında IMF ve OECD tarafından Doğrudan Yatırımlara İlişkin Metodolojik Standartları Uygulama (SIMSDI) anketi uygulamaya konulmuştur. 2001 yılında güncellenen ve 2003 yılında son kez uygulanan söz konusu anket, doğrudan yatırım istatistiklerine ilişkin veri kaynakları, derleme yöntemleri ve raporlama uygulamalarıyla ilgili bilgi vermektedir.

Bununla birlikte, IMF tarafından 29 Mart 1996 tarihinde Özel Veri Yayımlama Standartları (SDDS) yürürlüğe konulmuştur. Söz konusu standartlar ile belirli zaman aralıklarında kapsamlı istatistiklerin yayımlanması hedeflenmiştir. SDDS'ye üyelik zorunlu olmamakla birlikte, 2011 tarihi itibarıyla üye olan 68 ülke belirlenen standartları gözetme ve veri yayımlaması uygulamalarına ilişkin IMF'ye bilgi vermekle yükümlü bulunmaktadır. Bu çerçevede, "metaveri" olarak da adlandırılan ve SDDS'ye üye ülkeler tarafından sağlanan, doğrudan yatırım istatistikleri derleme uygulamalarına ilişkin bilgiler IMF'nin internet sitesinde Dış Sektör başlığı altında yayımlanmaktadır.

Ayrıca, IMF tarafından 2010 yılında düzenlenen Eşgüdümlü Doğrudan Yatırım Anketi (CDIS) ile üye ülkelerin doğrudan yatırım istatistiklerinin yanısıra derleme yöntemlerine ilişkin bilgiler de derlenerek IMF'nin internet sitesinde yayımlanmaktadır.

Bu bölümde, ülkelerin söz konusu metaveri sayfalarında yer alan bilgiler doğrultusunda öncelikle OECD ülkelerinde doğrudan yatırım istatistiklerinin derlenmesinde kullanılan yöntemler genel olarak ele alınacak ve daha sonra doğrudan yatırım işlemlerinde ilk 20 içerisinde yer alan, seçilen ülke uygulamaları ayrıntılı olarak incelenecektir.

4.1. OECD Ülkelerinde Doğrudan Yatırım İstatistiklerinin Derlenmesi

SDDS'ye üye olan OECD ülkelerinin IMF'nin internet sitesinde yer alan metaveri sayfaları incelendiğinde, ülkelerin doğrudan yatırım akım ve stok istatistiklerinin derlenmesinde farklı yöntemler kullandığı görülmektedir. Bu nedenle, ülkelerin doğrudan yatırım istatistiklerinin derleme yöntemleri akım ve stok ayırımında ele alınacaktır.

TABLO 4.2. OECD ÜLKELERİNDE DOĞRUDAN YATIRIM AKIM İŞLEMLERİNİN DERLENMESİ

	İşletme Anketleri	ITRS	ITRS ve Doğrudan Raporlama	Kambiyo kontrolü veya Resmi Merciler
Yurt İçi Doğrudan Yatırım İşlemleri	ABD, Avustralya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Kanada, Macaristan, Norveç, Polonya, Slovakya, Slovenya, Şili, Türkiye	Almanya, Estonya, İspanya, İsrail, Japonya, Lüksemburg, Portekiz, Şili, Yunanistan, Türkiye	Çek Cumhuriyeti, Fransa	Güney Kore, Meksika, Şili
Yurt Dışı Doğrudan Yatırım İşlemleri	ABD, Avustralya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Kanada, Macaristan, Meksika, Norveç, Polonya, Slovakya, Slovenya	Almanya, Estonya, Güney Kore, İspanya, İsrail, Japonya, Lüksemburg, Portekiz, Şili, Türkiye, Yunanistan	Çek Cumhuriyeti, Fransa	Şili

Tablo 4.2.'de yönüne göre yatırım çerçevesinde doğrudan yatırım akım istatistiklerinin derlenmesinde kullanılan yöntemler görülmektedir. Yurt içine yapılan doğrudan yatırım akım işlemlerinde OECD ülkelerinin büyük çoğunluğu İşletme Anketleri yöntemini kullanmaktadır. Söz konusu ülkeler, verileri yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmelerine belirli dönemler itibarıyla gönderilen anketler ile elde etmektedir. Dönemler aylık, üç aylık ya da yıllık olabilmektedir.

Buna karşın; Almanya, İspanya, İsrail, Lüksemburg, Portekiz, Şili ve Yunanistan'ın verilerin ağırlıklı olarak yerleşik bankacılık sisteminden sağlandığı ITRS yöntemini kullandığı görülmektedir. Çek Cumhuriyeti ile Fransa ise, ITRS yöntemi ile sağlanan verilerin yerini yavaş yavaş bankacılık dışı sektörlerin doğrudan raporlamasına bıraktığı ITRS ve Doğrudan Raporlama yöntemini kullanmaktadır. Güney Kore ve Meksika da yurt içine yapılan doğrudan yatırım akım istatistiklerini Kambiyo Kontrolü veya Resmi Merciler yoluyla elde edilen verilerden derlemektedir.

Yurt dışına yapılan doğrudan yatırım akım işlemlerinde de benzer bir yapı göze çarpmaktadır. OECD ülkelerinin büyük çoğunluğu istatistiklerin derlenmesinde İşletme Anketleri yöntemini uygulamaktadır. Yurt dışına yapılan doğrudan yatırım istatistiklerini; Çek Cumhuriyeti ile Fransa ITRS ve Doğrudan Raporlama yöntemini kullanarak, Şili ise Kambiyo Kontrolü veya Resmi Merciler aracılığıyla elde edilen bilgileri kullanarak derlemektedir.

Tablo 4.3.'te de yönüne göre yatırım çerçevesinde doğrudan yatırım stok istatistiklerinin derlenmesinde kullanılan yöntemler ele alınmaktadır. OECD ülkelerinin büyük çoğunlukla stok verilerin derlenmesi amacıyla İşletme Anketleri yöntemini kullandıkları göze çarpmaktadır. Sadece İspanya, stok işlemler için ITRS ile birlikte Kambiyo Kontrolü veya Resmi Merciler aracılığıyla elde edilen bilgileri kullanmaktadır. Bununla birlikte uluslararası toplantılarda İspanya, doğrudan yatırım istatistiklerini Doğrudan Raporlama yöntemi ile derleme amacıyla gerekli çalışmaları yapmakta olduğunu ve yakın zamanda derleme yöntemini değiştireceği ifade etmektedir. Çek Cumhuriyeti ise, ITRS'nin yanısıra Doğrudan Raporlama yöntemi kullanarak doğrudan yatırım stok istatistiklerini derlemektedir.

TABLO 4.3. OECD ÜLKELERİNDE DOĞRUDAN YATIRIM STOK İŞLEMLERİNİN DERLENMESİ

	İşletme Anketleri	ITRS	ITRS ve Doğrudan Raporlama	Kambiyo kontrolü veya Resmi Merciler
Yurt İçi Doğrudan Yatırım Stokları	ABD, Almanya, Avustralya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Güney Kore, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Kanada, Lüksemburg, Macaristan, Meksika, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Şili, Türkiye, Yunanistan	İspanya	Çek Cumhuriyeti	İspanya
Yurt Dışı Doğrudan Yatırım Stokları	ABD, Almanya, Avustralya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Güney Kore, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Kanada, Lüksemburg, Macaristan, Meksika, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Şili, Türkiye, Yunanistan	İspanya	Çek Cumhuriyeti	İspanya

El Kitabı, önceki bölümlerde ele alındığı üzere doğrudan yatırım istatistiklerinin derlenmesinde verilerin doğrudan yatırım işletmelerinden alındığı İşletme Anketleri yöntemini önermektedir. OECD ülkelerinde de en çok kullanılan yöntem söz konusu anket yöntemidir.

4.2. Doğrudan Yatırım İstatistiklerinin Derlenmesinde Seçilmiş Ülke Uygulamaları

Bu bölümde, ABD, Avustralya, Fransa, Hollanda, Japonya ve Kanada'nın doğrudan yatırım istatistikleri derleme yöntemleri ele alınacaktır. Bu ülkelerin seçiminde, coğrafi olarak değişik bölgelerden ülke seçmenin yanı sıra, uluslararası ilkelerin belirlenmesinde etkin rol oynayan ülkelerin uygulamalarına da yer verilmeye çalışılmıştır.

4.2.1. ABD

ABD'de, ödemeler dengesi ve uluslararası yatırım istatistiklerinin derlenmesi ve yayımlanması Amerika Ticaret Bakanlığı, Ekonomik Analizler Bürosu (BEA)'nın sorumluluğundadır. Doğrudan yatırım akım, stok ve gelir verileri esas olarak üçer aylık dönemlerde BEA tarafından yapılmakta olan

işletme anketleri ile derlenmektedir. İkincil kaynak ise, beş yılda bir işletme büyüklüklerine bakılmaksızın tüm işletmelere katılımın zorunlu tutulduğu yıllık anketlerdir.

Ayrıca, ABD'de yerleşik doğrudan yatırım işletmeleri ve doğrudan yatırımcıların işletme bilançoları ile basın açıklamaları, anket yöntemi ile raporlanan sermaye ve doğrudan yatırım gelirlerine ilişkin verilerin kontrol edilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Öte yandan ABD, toplam bazda doğrudan yatırım gelir verilerini Kanada tarafından derlenen veri ile yılda bir kez karşılaştırmaktadır.

İşletme Anketleri yönteminde ankete katılması gereken örneklem grubu, BEA nezdinde doğrudan yatırım işlemlerine konu işletmelerin yer aldığı İş Kayıt Sistemi kullanılarak oluşturulmaktadır. Yurt içine ve yurt dışına yapılan doğrudan yatırım akım ve stokları için ayrı İş Kayıt Sistemi bulunmaktadır. Anketler, işletmelerce BEA internet sitesinde yer alan elektronik formlar aracılığıyla doldurulmakta ve doldurulan formlar veri tabanına otomatik olarak aktarılmaktadır.

Anket ile doğrudan yatırım akım ve gelir işlemlerine ilişkin, öz sermaye yatırımları, diğer sermaye, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, dağıtılan kârlar, faiz gelir/giderleri ile çeşitli şirketlerarası varlık ve yükümlülükler elde edilmektedir. Söz konusu akım ve gelir işlemlerinin coğrafi dağılımı borçlu/alacaklı prensibi doğrultusunda yapılmaktadır. Sektörel dağılımı ise; yurt içine yapılan doğrudan yatırımlar için yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin, yurt dışına yapılan doğrudan yatırımlar için yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin faaliyet alanına göre yapılmaktadır. Doğrudan yatırım akım ve gelir istatistiklerinin coğrafi ve sektörel dağılımı üçer aylık dönemlerde ilgili dönemi takiben 10 hafta içerisinde BEA internet sitesinde yayımlanmaktadır. Yurt dışına yapılan doğrudan yatırım akım işlemlerine ilişkin olarak yayımlanan ilk veri seti gösterge niteliğindedir. Yıllık anketler yapıldığında, söz konusu veri seti geriye dönük üç ya da dört yıllık dönem için güncellenmektedir.

Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, uluslararası standartlarla uyumlu olarak Cari Faaliyet Performans Kavramı kullanılarak hesaplanmaktadır. Dağıtılan kârlar işlemin gerçekleştiği dönemde, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar ise tahakkuk ettiği dönemde kaydedilmektedir.

Tersine yatırım, uluslararası standartların aksine, yüzde 10'un altında gerçekleşen sermaye işlemlerinden oluştuğundan doğrudan yatırım yerine portföy yatırımı olarak kaydedilmektedir.

Diğer sermaye, uzun ve kısa dönem kredi, tahvil ve para piyasası araçları, finansal kiralama ve ticari kredileri kapsamaktadır.

Anket yöntemi ile derlenen doğrudan yatırım istatistikleri, yurt dışında yerleşiklerin ABD'de, yurt içinde yerleşiklerin ise yurt dışında gerçekleştirdikleri gayrimenkul alım-satım işlemlerini de içermektedir. Ancak, kişisel kullanım amaçlı bir yıldan kısa süre için yapılan gayrimenkul alımları istatistiklere dahil edilmemektedir.

Anket ile doğrudan yatırım stoklarına ilişkin, sermaye stoku ile diğer sermaye stoku verileri elde edilmektedir. Doğrudan yatırım stoklarının coğrafi ve sektörel dağılımı yıllık olarak ilgili dönemi takiben 6 ay içerisinde BEA internet sitesinde yayımlanmaktadır. Coğrafi dağılım ilk yatırım yapan ülkeye göre yapılmaktadır. Ancak, yurt içine yapılan doğrudan yatırım stokunun nihai yatırım yapan ülkeye göre de coğrafi sınıflaması yapılmakta ve yılda bir kez daha az detay içerecek şekilde yayımlanmaktadır. Doğrudan yatırım stokunun değerlendirilmesi, piyasa fiyatı, en son işlem fiyatı ve ilk alış fiyatı olmak üzere üç ayrı yöntem kullanılarak yapılmaktadır:

- Piyasa fiyatı yönteminde; menkul kıymetler borsasında işlem gören işletmeler için borsadaki fiyat değişimlerine ve menkul kıymetler borsasında işlem görmeyen işletmeler için "Standards and Poors 500" indeksindeki değişimlere göre uyarlamalar yapılmakta ve doğrudan yatırım stokunun piyasa değeri bulunmaktadır. Yabancı para üzerinden varlık ve yükümlülüklerdeki değişimi yansıtmak için kur değişimi uyarlamaları yapılmaktadır. Diğer sermaye verisi, yaklaşık olarak piyasa değerine eşit olduğu kabul edilen defter değeri üzerinden kaydedilmektedir.

- En son işlem fiyatı yönteminde, menkul kıymetler borsasında işlem gören ve görmeyen işletmelerin maddi varlık fiyatlarındaki değişimler için ve yabancı para üzerinden varlık ve yükümlülüklerdeki değişimi yansıtmak için kur değişimi uyarlamaları yapılmaktadır. Diğer sermaye verisi, yaklaşık olarak piyasa değerine eşit olduğu kabul edilen defter değeri üzerinden kaydedilmektedir.

- İlk alış fiyatı yönteminde, fiyat değişimleri ile ilgili olarak hiç bir uyarlama yapılmamakta, ancak yabancı para üzerinden varlık ve yükümlülüklerdeki değişimler için yapılmaktadır. Kullanılan defter değerleri, esas olarak, yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin muhasebe kayıtlarındaki değerdir.

Söz konusu değerlendirme yöntemlerinden piyasa fiyatı ve en son işlem fiyatı yöntemi ile değerlemeler toplulaştırılmış düzey için yapılmakta ve hesaplanan doğrudan yatırım stoku uluslararası yatırım istatistiklerinde kullanılmaktadır. Piyasa fiyatı değerlendirme yöntemi ile hesaplanan doğrudan yatırım stoku ek bilgi olarak UYP kapsamında verilmektedir. Coğrafi ve sektörel dağılımın yapıldığı doğrudan yatırım stoku ise, ilk alış fiyatı değerlendirme yöntemi ile hesaplanmaktadır.

Diğer sermaye stoku; uzun ve kısa dönem kredi, tahvil ve para piyasası araçları, finansal kiralama ve ticari kredileri kapsamakta, uluslararası standartlarla uyumlu olarak finansal türevler ve finansal aracı kuruluşlar arasındaki borç/alacak stoklarını kapsamamaktadır. Ayrıca grup şirketleri arasında gerçekleşen borç/alacak stoku da, grup şirketinin nihai ortağının yerleşikliğine bakılmaksızın yurt içine yapılan diğer sermaye stokuna dahil edilmektedir.

Anket yöntemi ile derlenmekte olan ABD doğrudan yatırım akım ve stok istatistikleri arasında tam uyum sağlanmıştır. Bir başka deyişle; uluslararası yatırım pozisyonu kapsamında yayımlanan doğrudan yatırım stoku, bir önceki yıl stokuna yıl içerisinde gerçekleşen doğrudan yatırım işlemleri ile kur, fiyat ve diğer değişimlerin eklenmesiyle hesaplanabilmektedir.

4.2.2. Avustralya

Avustralya'da, ödemeler dengesi ve uluslararası yatırım pozisyonu istatistiklerinin derlenmesi ve yayımlanması Avustralya İstatistik Ofisi (ABS)'nin sorumluluğundadır. ABS, EI Kitabı ve BPM6 kapsamında oluşturulan yeni standartlara büyük ölçüde uyum sağlamış ve mevcut raporlamalarını bu doğrultuda revize etmiştir.

Ödemeler dengesi kapsamında finans hesapları ile uluslararası yatırım pozisyonu için temel veri kaynağı, ABS tarafından yapılmakta olan Uluslararası Yatırım Anketi'dir. Uluslararası Yatırım Anketi çerçevesinde, doğrudan yatırımlara ilişkin akım, stok ve gelir verileri de temin edilmektedir.

Söz konusu ankete ilişkin soru kağıtları uzman bir ekip tarafından özenle hazırlanmakta, işletmelerin raporlamalarına yardımcı olmak amacıyla anket ile birlikte açıklayıcı notlar gönderilmekte, her aşamada hata analizleri ve testler yapılarak örneklem hataları minimize edilmeye çalışılmaktadır. Bunun yanısıra ABS, raporlamada bulunacak işletmelerin ziyaret edilerek, raporlamaların kapsamının, öneminin ve varsa yeni düzenlemelerin açıklandığı düzenli bir görüşme programı oluşturmuş ve bu sayede yeni düzenlemeler nedeniyle raporlamalarda oluşması muhtemel eksiklikleri önlemeyi amaçlamıştır.

Uluslararası Yatırım Anketi üçer aylık dönemlerde yapılmakta ve yurt dışı yerleşikler ile gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler esas alınarak belirlenen eşik değer doğrultusunda seçilen banka ve işletmeleri kapsamaktadır. Ankete katılacak örneklem grubu, ABS nezdinde kurulu İş Kayıt Sistemi kullanılarak oluşturulmaktadır. Anketler, örneklem dahilindeki kuruluşlarca elektronik ortamda doldurularak ABS'ye raporlanmaktadır. Avustralya'da yerleşik kuruluşlar tarafından yayımlanan bilanço ve basın açıklamaları da, verilerin karşılaştırılması amacıyla ek kaynak olarak kullanılmaktadır.

Raporlamalar ile doğrudan yatırım varlık ve yükümlülükleri ile doğrudan yatırım akım ve gelir işlemleri elde edilmektedir. Doğrudan yatırımlara ilişkin akım ve stok verileri, BPM6 uyarınca varlık ve yükümlülük

ilkesine göre derlenmekte ve üçer aylık dönemlerde ilgili dönemi takiben 2 ay içerisinde ABS internet sitesinde yayımlanmaktadır. Yönüne göre yatırım ilkesi doğrultusunda da mevcut olan istatistiklerin, coğrafi dağılımı borçlu/alacaklı prensibi doğrultusunda, sektörel dağılımı ise yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesi veya doğrudan yatırımcının faaliyet alanına göre yapılmakta ve yıllık olarak yayımlanmaktadır.

ABS, ülkelerinde giriş-çıkış yapan fonlar için vergi teşviklerinin olmaması nedeniyle yerleşik doğrudan yatırım işletmelerinin nihai ortaklarının yurt dışında yerleşik olduğunu varsaymaktadır. Bir başka deyişle, Avustralya'da kurulu özel amaçlı işletmeler olmadığı varsayımı yapılmaktadır.

Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar; vergiden muaf gelirin eklenmesi ve vergi hesaplamalarına konu gelirden bozucu etki yaratan sermaye ve kur değişikliği kâr ve zararlarının hariç tutulması ile düzenlenen işletme bilançolarında yer alan vergi sonrası işletme kârına dayanmakta ve tahakkuk ettiği dönemde kaydedilmektedir. Bu aşamada tek sorun, işletmelerin raporlamalarında gerçekleşen sermaye kâr ve zararlarını da kâr hesaplamalarına dahil etmeleri yönündeki eğilimleridir. Üçer aylık dönemlerde yapılan anketlerde özellikle orta ve küçük ölçekli işletmelerin söz konusu veriyi ayırtırmak için özel bir raporlama sistemlerinin olmayışı ve ayırtırmanın derleyici tarafından yapılması uygulamayı zorlu bir süreç haline getirmektedir.

Tersine yatırımlara ilişkin veriler de anket yöntemiyle elde edilmekte ve doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısında yüzde 10'un altındaki sermaye yatırımı, doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesindeki sermaye yatırımından düşülerek netleştirme yapılmaktadır. Tersine yatırımlara ilişkin EI Kitabı'nda belirtilen uluslararası standartlara uyulmakla birlikte, söz konusu işlemler Avustralya'da çok nadir olarak gerçekleşmektedir.

Yurt dışında yerleşiklerin Avustralya'da ve yurt içinde yerleşiklerin yurt dışında gerçekleştirdikleri gayrimenkul alım-satım işlemleri de

uluslararası standartlara uygun olarak doğrudan yatırım istatistiklerine dahil edilmektedir.

Avustralya'da doğrudan yatırımcı ile doğrudan yatırım işletmesi arasında kredi, tahvil ve borç senetleri, para piyasası araçları, finansal kiralama ve ticari krediler de, diğer sermaye yatırımı olarak doğrudan yatırım istatistiklerine dahil edilmektedir. Bu bağlamda El Kitabı'nda belirtilen yeni uluslararası standartlar doğrultusunda, grup şirketleri arasında gerçekleşen doğrudan yatırım işlemleri, stokları ve gelirleri de doğrudan yatırım istatistiklerine yansıtılmakta ve söz konusu veriler Doğrudan Yatırımlar Kalemінде ayrıca gösterilmektedir.

Doğrudan yatırım stokunun piyasa değeri, menkul kıymetler borsasında işlem gören işletme hisseleri için en son işlem fiyatı yöntemi kullanılarak, en son işlem fiyatı yok ise kote edilmiş alış ve satış fiyatlarının ortalaması alınarak hesaplanmaktadır. Menkul kıymetler borsasında işlem görmeyen işletme hisseleri için ise, net varlık yöntemi kullanılarak piyasa değeri hesaplanmaktadır.

4.2.3. Fransa

Fransa'da, ödemeler dengesi ve uluslararası yatırım pozisyonu istatistiklerinin derlenmesi ve yayımlanması Fransa Merkez Bankası'nın sorumluluğundadır. Ödemeler Dengesi kapsamında doğrudan yatırım akım ve gelir verileri için temel veri kaynağı, ITRS ile bankacılık dışı sektörlerin Fransa Merkez Bankası'na yaptığı doğrudan raporlamalardır. Yazılı basın ve internette yayımlanan bilgiler de, güncel doğrudan yatırım işlemlerini takip edebilmek amacıyla ek kaynak olarak kullanılmaktadır.

ITRS kapsamında Fransa'da yerleşik bankalar, bankacılık sistemi ile gerçekleştirilen işlemleri aylık olarak Merkez Bankası'na raporlamaktadır. Doğrudan raporlama yapan işletmeler, yıllık olarak 30 milyar EUR'u aşan uluslararası hizmet ve gelir işlemlerinde bulunan, Fransa'da yerleşik ticari ve sanayi kuruluşlardan oluşmaktadır. Söz konusu işletmeler, gerçekleştirdikleri

15 milyon EUR üzerindeki tüm uluslararası işlemlerini Merkez Bankası'na aylık olarak bildirmekle yükümlüdür.

ITRS ve Doğrudan Raporlama yöntemleriyle derlenen yurt içine ve yurt dışına yapılan doğrudan yatırım akım verileri, gayrimenkul alım-satımları dahil olmak üzere öz sermaye, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar ve diğer sermaye kalemlerinden oluşmaktadır. Doğrudan yatırım istatistikleri, yönüne göre yatırım sınıflaması esas alınarak kaydedilmektedir. Söz konusu istatistiklerin coğrafi dağılımı borçlu/alacaklı prensibi doğrultusunda, sektörel dağılımı ise, yerleşik doğrudan yatırımcı veya doğrudan yatırım işletmesinin faaliyet alanına göre yapılmaktadır.

Uluslararası standartlarla uyumlu olarak, kâr transferleri ve yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar olmak üzere ikiye ayrılan doğrudan yatırım sermaye geliri, Cari Faaliyet Performans Kavramı kullanılarak hesaplanmaktadır. Diğer sermayeye ilişkin faiz gelir/giderleri ise, hâlihazırda Fransa Merkez Bankası tarafından ayrıştırılmamakta ve dolayısıyla ödemeler dengesi istatistiklerinde "Diğer Yatırımlar" kalemi altında gösterilmektedir.

Tersine yatırım, uluslararası standartların aksine, yüzde 10'un altında gerçekleşen sermaye işlemlerinden oluştuğundan doğrudan yatırım yerine portföy yatırımı olarak kaydedilmektedir.

Yurt dışında yerleşiklerin Fransa'da ve yurt içinde yerleşiklerin yurt dışında gerçekleştirdikleri gayrimenkul alım-satım işlemleri de, uluslararası standartlara uygun olarak doğrudan yatırım istatistiklerine dahil edilmektedir.

Fransa Merkez Bankası tarafından doğrudan yatırım sermaye stoku ve doğrudan yatırım sermaye gelirin'e ilişkin istatistiklerin derlenmesinde iki ana veri kaynağı kullanılmaktadır:

- Yurt dışına yapılan doğrudan yatırım stoku ve ilgili gelir işlemleri, yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcıların doğrudan yatırımda bulunduğu yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmelerine gönderilen anketler yoluyla elde edilmektedir. Söz konusu ankete katılacak işletmeler için iki

kriter belirlenmiştir. Birinci kriter, işletme bilanço büyüklüğünün 10 milyon EUR üzerinde olması, ikincisi ise ankete katılacak işletmenin yurt dışı sermaye varlığının 5 milyon EUR üzerinde olmasıdır.

- Yurt içine yapılan doğrudan yatırım stoku, yurt içinde yerleşik işletmelerin doğrudan raporlama yöntemi ile bilanço ve kâr-zarar hesaplarını raporladığı Merkez Bankası veri tabanından elde edilmektedir. Söz konusu veri tabanı Fransız İstatistik Ofisi nezdinde kurulu İş Kayıt sistemi kullanılarak oluşturulmuş ve her bir işletmeye tanıtıcı kimlik numarası verilmiştir.

Fransa'da doğrudan yatırımcı ile doğrudan yatırım işletmesi arasında gerçekleşen borç/alacak işlemleri diğer sermaye yatırımı olarak doğrudan yatırım istatistiklerine dahil edilmekte, ancak söz konusu işlemler uluslararası standartların aksine ticari kredi işlemlerini içermemektedir.

Diğer sermaye konusu yurt içinde yerleşik işletmelerin finansal varlık ve yükümlülük stokları, yıllık olarak gerçekleştirilen anketler yoluyla elde edilmektedir. Yurt dışında yerleşik işletmelerle karşılıklı 10 milyon EUR üzerinde finansal varlık ve yükümlülük stoku olan tüm yerleşik işletmeler söz konusu ankete katılmakla yükümlüdür. Anket ile elde edilen diğer sermaye stoku, ankete katılmayan işletmelere ait diğer sermaye akım işlemlerinin eklenmesiyle tamamlanmaktadır. Anket yöntemi ile Fransa Merkez Bankası, yurt dışı diğer sermaye stokunun yaklaşık yüzde 50'sini, yurt içi diğer sermaye stokunun ise yaklaşık yüzde 66'sını elde etmektedir.

Doğrudan sermaye stokları defter değeriyle derlenmekte, piyasa değeri yöntemiyle değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, Fransız Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören benzer konumdaki işletmelere ait iki gruba ilişkin veriler toplanmaktadır. Yurt dışına yapılan doğrudan yatırımlar için CAC 40 indeksi içerisindeki işletmeler ve yurt içine yapılan doğrudan yatırımlar için SBF 250 indeksi içerisindeki işletmeler ele alınmaktadır. CAC 40 grubu, faaliyetlerinin yaklaşık yüzde 80'i yurt dışında olan ve yurt dışı doğrudan yatırım işletmelerinin yaklaşık üçte ikisine sahip olan yerleşik işletmeleri kapsamaktadır. SBF 250 grubu ise, CAC 40 grubu elendikten sonra Eurostat Çalışma Grubu'nun önerileri ile seçilen işletmelerden

oluşmaktadır. Her grup kendi içerisinde 4 ana faaliyet alanına ayrılmakta ve her faaliyet alanı için piyasa değeri/defter değeri oranının medyanı hesaplanmaktadır. Hesaplanan oranlar ise, menkul kıymetler borsasında işlem görmeyen işletmelerin likidite azlığını gözönünde bulundurmak amacıyla yüzde 25 oranında iskonto edilmektedir. Elde edilen oranlar kullanılarak doğrudan yatırım stoku hesaplanmaktadır. Doğrudan yatırım stoklarına ilişkin veriler daha güvenilir olduğundan, anket sonuçları kesinleştiğinde bir önceki dönem akım verileri de revize edilmektedir.

El Kitabı'nda grup şirketleri arasında gerçekleşen borç/alacak işlemlerinin de doğrudan yatırım istatistiklerine dahil edilmesi önerilmektedir. Ancak, bunun yapılabilmesi için nihai doğrudan yatırımcının yerleşik olduğu ülkenin de bilinmesi gerekmektedir. Fransız Merkez Bankası söz konusu ayrımı, Fransız İstatistik Ofisi tarafından gerçekleştirilen "Finansal İlişki" anketi ile sağlamaktadır. Finansal İlişki anketine; aşağıda sıralanan kriterlerden en az birini yerine getiren işletmelerin katılımı zorunlu tutulmaktadır:

- 1.2 milyon Euro üzerinde hisse senedi portföyü olan.
- Yıllık cirosu 10 milyon Euro'dan fazla olan.
- 500 kişiden fazla çalışanı olan.
- Bir önceki yılın anketinde nihai yatırımcı olan.
- Bir önceki yılın anketinde doğrudan yatırım işletmesi olan.

Bu yöntem ile 2008 yılında, 30.000'den fazla Fransız işletmesi ankete katılmıştır. Anket ile Fransa, nihai doğrudan yatırımcıyı tespit ederek grup şirketleri arasında gerçekleşen borç/alacak işlemlerini de doğrudan yatırım istatistiklerine dahil etmeye başlamıştır.

4.2.4. Hollanda

Hollanda'da, ödemeler dengesi ve uluslararası yatırım pozisyonu istatistiklerinin derlenmesi ve yayımlanması Hollanda Merkez Bankası (DNB)

bünyesindeki Ödemeler Dengesi ve İstatistiksel Yayım Müdürlüğü'nün sorumluluğundadır. Ödemeler dengesi Cari İşlemler Hesabı kapsamında mal ve hizmet kalemleri, Hollanda İstatistik Kurumu tarafından sağlanmaktadır. Cari İşlemler Hesabı/Yatırım Gelirleri kalemi ile Finansal Hesaplar kalemine ilişkin tüm veriler ise, 2003 yılı Nisan ayından itibaren İşletme Anketleri yöntemini kullanmakta olan DNB tarafından toplanmaktadır.

İşletme Anketleri yöntemine konu örneklem grubu, yaklaşık 45.000 yerleşik kuruluştan oluşan toplam ana kitlenin tüm yurt dışı yerleşikler ile gerçekleştirdikleri işlem ve pozisyonlarında yaklaşık yüzde 95'lik paya sahip olan 3.900 kuruluştan meydana gelmektedir. Raporlamada bulunan kuruluşlar, merkezi hükümet, DNB'yi de içeren parasal ve finansal kuruluşlar, finansal olmayan kuruluşlar, özel finans kuruluşları, kaydi olarak menkul kıymet alım-satımlarının da yapılabildiği "Hollanda Merkezi Kayıt Kuruluşu" ile saklama hizmeti veren kuruluşlardır. Anketler, örneklem dahilindeki kuruluşlarca elektronik ortamda aylık olarak doldurularak DNB'ye raporlanmaktadır.

Söz konusu anket uygulaması çerçevesinde, doğrudan yatırımlara ilişkin akım, stok ve gelir verileri temin edilmektedir. Raporlamalar ile doğrudan sermaye yatırımları, doğrudan yatırım konusu fonlar ile çeşitli şirketlerarası varlık ve yükümlülüklerle ilişkin veriler de elde edilmektedir. Her bir doğrudan yatırım enstrümanı için, uzun ve kısa dönem kredi, finansal kiralama, uzun vadeli ticari kredi, şirketlerarası cari hesaplar ve diğer varlık/yükümlülük ayrımı yapılmaktadır. Doğrudan yatırım akım ve stokları için raporlamaların çoğu aylık olarak yapılmaktadır. Ancak; öz sermaye ve gayrimenkul stoku, ilgili kâr ve zararlar ile yeniden yatırıma dönüştürülen kârlara ilişkin veriler aylık bazda mevcut bulunmamaktadır. Bu nedenle; örneklem dahilindeki doğrudan yatırım işletmelerine, öz sermaye stoklarına ilişkin veriler ile diğer verileri mali yılı takiben 4 ay içerisinde DNB'ye raporlama zorunluluğu getirilmiştir.

Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, Cari Faaliyet Performans Kavramı kullanılarak uluslararası standartlarla uyumlu olarak derlenmektedir. Ancak, cari yıl için yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, işletme bazında

geçmiş yıllara ilişkin ortalama kârdan dağıtılan kârların çıkarılması yoluyla hesaplanmaktadır. Cari yıl için yurt dışına yapılan yatırımlara ilişkin kârlar ise, üçer aylık dönemlerde yedi büyük çok uluslu yerleşik yatırım firmasının açıklamış olduğu bilançolardan elde edilen bilgiler kullanılarak tahmin edilmektedir. Her iki durumda da yapılan tahminler, yıllık anketler tamamlandığında revize edilmektedir.

Parasal ve finansal kuruluşların doğrudan yatırımlarına ilişkin veriler ise, yine DNB tarafından derlenen para ve banka istatistiklerinden türetilmektedir. Bankalar doğrudan yatırım öz sermaye stokunu piyasa değerinden bildirmek zorundadır. Bankalar dışında örneklem grubunun büyük çoğunluğu da, öz sermaye stokunu defter değeriyle net varlık değerine dayanarak raporlamakta ve defter değeri/piyasa değeri oranı kullanılarak piyasa değeri hesaplanmaktadır. DNB, öz sermaye stokunu defter değeri ve piyasa değeri ayırımında hesaplama yaparak, EUROSTAT ve ECB'ye ek olarak raporlamaktadır.

DNB, yurt dışı yerleşikler tarafından gerçekleştirilen gayrimenkul alım ve satımına ilişkin verileri, Hollanda Tapu Kadastro Dairesi'nin coğrafi bazda detaylandırılmış idari kayıtlarından elde etmektedir.

Doğrudan yatırım istatistikleri, yönüne göre yatırım sınıflaması esas alınarak kaydedilmektedir. Coğrafi dağılım borçlu/alacaklı prensibine göre, sektörel dağılım ise, yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcı veya doğrudan yatırım işletmesinin faaliyet alanına göre yapılmaktadır.

DNB, tersine yatırımlara ilişkin EI Kitabı'nda belirtilen uluslararası standartlara uymakta ve bu doğrultuda doğrudan yatırım istatistiklerini derlemektedir.

Anket yoluyla elde edilen doğrudan yatırım akım ve stok verileri arasında tam uyum sağlanmaktadır. Bir başka deyişle, bir dönemin açılış ile kapanış stokları arasındaki fark, o dönem içerisinde gerçekleşen işlemler, piyasa fiyatındaki değişiklikler, kur değişiklikleri veya diğer değişiklikler ile açıklanabilmektedir.

Doğrudan yatırım stokunun oluşturulmasında yazılı basın da kaynak olarak kullanılmaktadır. Bu amaç için DNB bünyesinde yazılı basında yer alan birleşme ve satınalmaları, işleme konu yerleşik işletme ayrımında aylık olarak organize eden “MeDla dosyası” oluşturulmuştur. Bununla birlikte DNB, büyük çaplı doğrudan yatırım işlemlerine ilişkin bilgilerin Avrupa Birliği ülkeleri arasında paylaşıldığı “Doğrudan Yatırım Bilgi Ağı”nı anket yoluyla kendisine raporlanan işlemleri kontrol etmek ve sistemlerine yansımayan olası işlemleri tespit etmek amacıyla kullanmaktadır.

DNB, EI Kitabı’nda önerildiği üzere yerleşik özel amaçlı işletmeleri tespit ederek doğrudan yatırım istatistiklerine dahil etmemekte ve söz konusu işletmelere ilişkin istatistikleri ayrı olarak derlemektedir.

4.2.5. Japonya

Japonya’da, ödemeler dengesi ve uluslararası yatırım pozisyonu istatistiklerinin derlenmesi ve yayımlanması Maliye Bakanlığı’nın sorumluluğundadır. Maliye Bakanlığı ise, verilerin toplanması ve istatistiklerin derlenmesi görevini Japonya Merkez Bankası’na vermiştir.

Ödemeler Dengesi kapsamında doğrudan yatırım akım ve gelir verileri için temel veri kaynağı, Japon işletmelerinin Merkez Bankası’na yaptığı “Tahsilat ve Tediye” isimli raporlamalardır. Yurt dışı yerleşikler ile 30 milyon Yen üzerinde işlem gerçekleştiren yurt içi yerleşiklerin, söz konusu raporlamaya katılımı “Kambiyo Yasası” çerçevesinde zorunlu tutulmuştur. ITRS ise, verilerin derlenmesinde ikincil kaynak olarak kullanılmaktadır.

Doğrudan yatırım akım verileri, öz sermaye, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar ve diğer sermaye kalemlerinden oluşmaktadır. Japonya’da doğrudan yatırımcı ile doğrudan yatırım işletmesi arasında gerçekleşen borç/alacak işlemlerini içeren diğer sermaye yatırımı; uzun ve kısa dönem kredi ile tahvil ve para piyasası araçlarını içerirken, uluslararası standartların aksine ticari kredi ve finansal kiralama işlemlerini içermemektedir. Bunun yanısıra; grup şirketleri arasında gerçekleşen

borç/alacak işlemleri de, mevcut uygulama çerçevesinde doğrudan yatırım istatistiklerine dahil edilememektedir.

Ayrıca, doğrudan yatırım verileri yurt dışı yerleşikler tarafından gerçekleştirilen gayrimenkul alım ve satımına ilişkin verileri de kapsamaktadır. Ancak öz sermaye yatırımı olarak tanımlanması gereken veriler, Japonya’da diğer sermaye yatırımı olarak sınıflandırılmaktadır.

Tersine yatırıma ilişkin veriler de söz konusu işletme raporlarından elde edilmekte ve uluslararası standartlarla uyumlu olarak doğrudan yatırım istatistiklerine yansıtılmaktadır.

Doğrudan yatırım geliri, dağıtılan kârlar, faiz gelir/giderleri ve doğrudan yatırım işletmesine tahakkuk eden diğer ilgili yatırım gelirlerini kapsamaktadır. Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, söz konusu kaleme 1996 yılı istatistikleri ile birlikte dahil edilmiştir. Bu çerçevede, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmelerinin ve yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmelerinin yıllık olarak bildirimde buldukları “İşletme İç Kaynakları” raporundan elde edilen veriler kullanılarak derlenmektedir. Yıllık bazda elde edilen yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, eşit olarak 12’ye bölünerek ödemeler dengesi istatistiklerine yansıtılmaktadır.

Doğrudan yatırım akım ve gelir işlemlerinin coğrafi dağılımı borçlu/alacaklı prensibi doğrultusunda, sektörel dağılımı ise belli başlı ana faaliyet alanına göre yapılmakta ve yayımlanmaktadır.

Japonya’da doğrudan yatırım stokuna ilişkin istatistiklerin derlenmesinde ana kaynak, yerleşik doğrudan yatırımcı ve doğrudan yatırım işletmelerinin mali yılı takiben yılda bir kere Mart ayı sonunda bildirimde buldukları “İşletme İç Kaynakları” raporudur. Söz konusu rapor, sermayesi 1 milyon Yen veya üzeri olan yerleşik doğrudan yatırım işletmeleri ile yurt dışındaki sermaye varlığı 1 milyon Yen veya üzeri olan yerleşik doğrudan yatırımcıları kapsamaktadır.

Doğrudan yatırım akım, gelir ve stok istatistiklerinin derlenmesinde kullanılan yukarıda anlatılmakta olan raporlamalar için, İş Kayıt Sistemi yerine elektronik posta listesi kullanılmaktadır. Söz konusu liste, idari kayıtlar, özel sektör nezdinde tutulan işletme veri tabanları, bankalar ve menkul kıymet şirketleri tarafından açıklanan birleşme ve devralma kayıtları ile yazılı basın kaynak olarak kullanılarak oluşturulmuştur. Bu doğrultuda, listede yer alan işletmelere belirlenen dönemlerde formlar gönderilmekte, işletme bilgileri düzenli olarak güncellenmektedir.

Japonya'da doğrudan yatırım stokunun piyasa değerinin hesaplanmasında, yurt dışı ve yurt içi ayrımında iki farklı yöntem kullanılmaktadır:

- Yurt dışı doğrudan yatırım stokunun piyasa değeri için, hisse senedi fiyatının, dağıtılan temettünün temettü verimine bölünmesiyle hesaplandığı varsayılmaktadır. Bu ilişki kullanılarak her ülke için öz kaynaklar, doğrudan yatırım işletmelerine dağıtılan toplam temettünün temettü verimine bölünmesiyle elde edilmekte ve ülke toplamları ile başlangıç yılı olarak belirlenen 1999 yılı için sermaye stoku oluşturulmaktadır. Bundan sonra yeni yapılan ya da tasfiye olan yatırımların piyasa değeri söz konusu başlangıç stokuna eklenerek veya çıkartılarak ilgili yıllar için sermaye stoku hesaplanmaktadır.

- Yurt içi doğrudan yatırım stokunun piyasa değeri için, öncelikle menkul kıymetler borsasında işlem gören her bir işletmenin piyasa değeri/defter değeri oranı hesaplanmaktadır. Daha sonra, söz konusu oranların defter değeriyle öz kaynaklara göre ağırlıklandırılmış ortalamaları alınmakta ve menkul kıymetler borsasında işlem görmeyen işletmeler için piyasa değeri, defter değeri ile söz konusu ağırlıklandırılmış ortalama oranının çarpılmasıyla hesaplanmaktadır.

Japonya, OECD Uluslararası Yatırım İstatistikleri Çalışma Grubu toplantılarında da dile getirdiği üzere, doğrudan yatırım stoku derlenmesinde kullandıkları anketlerini işletmelerin piyasa değeriyle öz kaynaklarını elde edebilecek şekilde yeniden düzenleyecek ve değerlendirme yöntemlerini El

Kitabı'nda önerilmekte olan defter değeriyle öz kaynaklar yöntemine göre 2014 yılı itibarıyla revize edecektir. Bu şekilde, revize edilen veri derleme standartları paralelinde uluslararası düzeyde karşılaştırılabilir doğrudan yatırım stoku yayımlayabilmeyi hedeflemektedir. Ayrıca; mevcut sistemlerini geliştirerek, doğrudan yatırım istatistiklerini yönüne göre yatırım ile varlık/yükümlülük prensipleri doğrultusunda derlemeye ve nihai doğrudan yatırımcıya göre coğrafi sınıflama yapmaya 2014 yılında başlayacaklardır.

4.2.6. Kanada

Kanada'da, ödemeler dengesi ve uluslararası yatırım pozisyonu istatistiklerinin derlenmesi ve yayımlanması Kanada İstatistik Ofisi (STATCAN)'nin sorumluluğundadır. Ödemeler dengesi kapsamında doğrudan yatırım akım ve gelir verileri, esas olarak üçer aylık dönemlerde STATCAN tarafından yapılmakta olan işletme anketleri ile derlenmektedir. İkincil kaynak ise, yıllık olarak yapılan işletme anketleridir.

İşletme Anketleri yöntemi çerçevesinde ankete katılması gereken örneklem grubu; Vergi Makamı kayıtları, Borç Kayıt Sistemi kayıtları, Yatırım Değerlendirme Ajansı kayıtları ile yazılı basın kaynak kullanılarak STATCAN nezdinde kurulan, doğrudan yatırım işlemlerine konu işletmelerin yer aldığı İş Kayıt Sistemi aracılığıyla oluşturulmaktadır.

Anket ile derlenen doğrudan yatırım akım işlemleri, öz sermaye yatırımları, uzun ve kısa dönem olmak üzere diğer sermaye yatırımları ve yeniden yatırıma dönüştürülen kârları kapsamaktadır. Doğrudan yatırım gelir işlemleri, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, dağıtılan kârlar ile faiz gelir/giderlerinden oluşmaktadır. Dağıtılan kâr ve faiz gelir/gider verileri, ödemeler dengesi kapsamında gerçekleştirilen üçer aylık anket ile STATCAN Sektörel Organizasyon ve Finans Bölümü tarafından işletme kârlarına ilişkin üçer aylık dönemlerde gerçekleştirilen anket verilerinin bir araya getirilmesiyle elde edilmektedir.

Tersine yatırımların kaydedilmesinde uluslararası standartlara uyulmamaktadır. Örnek vermek gerekirse; Kanada'da yerleşik doğrudan

yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısında yüzde 10'un altında hisse alımı işlemi, doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcıdaki sermaye varlığı yerine sermaye yükümlülüğüne ters işaretle kaydedilmektedir.

Yurt dışı yerleşikler tarafından gerçekleştirilen gayrimenkul alım ve satımına ilişkin veriler, doğrudan yatırım istatistiklerine dahil edilmemekte ve ödemeler dengesi istatistiklerinde "Diğer Yatırımlar" kalemi altında gösterilmektedir.

Söz konusu akım ve gelir işlemlerinin coğrafi dağılımı borçlu/alacaklı prensibi doğrultusunda yapılmaktadır. Sektörel dağılımı ise, yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin veya yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcının faaliyet alanına göre yapılmaktadır.

Kanada'da doğrudan yatırım stoku ve yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, STATCAN tarafından yıllık olarak yapılmakta olan işletme anketleri ile derlenmektedir. Defter değeriyle derlenen doğrudan yatırım stokunun değerlendirilmesinde piyasa değeri yöntemi kullanılmakta, ancak yöntemin Kanada'ya özgü kısıtları bulunmaktadır.

Toronto Menkul Kıymetler Borsası kayıtlarına dayanan piyasa değeri/defter değeri oranlarının sektör ortalamaları alınarak borsada kayıtlı tüm Kanada işletmelerinin piyasa değeri hesaplanmaktadır. Kanada'da çok az sayıda işletme ile doğrudan yatırım stokunun büyük bir bölümü kapsamaktadır. Doğrudan yatırım işletmelerinin yaklaşık yüzde 80'i, toplam doğrudan yatırım stokunun sadece yüzde 2.5'ini temsil etmektedir. Dolayısıyla doğrudan yatırım stoku değerlendirilmesinde, söz konusu küçük ölçekli işletmelerin defter değeri kullanılmakta, piyasa değeri hesaplanmamaktadır.

Kanada otomotiv imalat sektöründe yüksek oranlarda yabancı yatırım bulunması, buna karşın işletmelerin küçük ölçekli olması, hesaplanan piyasa değeri/defter değeri oranları imalat sanayisi için gösterge olamamaktadır. Yurt içine yapılan ve yurt dışına yapılan doğrudan yatırım stokunun değerlendirilmesinde bu sektör için piyasa değeri, doğrudan yatırımcı bilgilerine

dayanarak tahmin edilmektedir. Ayrıca bankacılık sektörü için de defter değeri kullanılmaktadır.

Genel hatları yukarıda açıklanan Kanada doğrudan yatırım stoku değerlendirme yöntemi, yurt dışına ve yurt içine yapılan doğrudan yatırım stoku kapsamında incelenecektir:

- Yurt dışına yapılan doğrudan yatırım stoku değerlemesinde, menkul kıymetler borsasında işlem gören yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmelerinin piyasa değeri/defter değeri oranı harici özel bir kaynaktan elde edilmektedir. Menkul kıymetler borsasında işlem görmeyen, ancak Toronto Menkul Kıymetler borsasında işlem gören Kanada'da yerleşik doğrudan yatırımcıya sahip işletmeler için, doğrudan yatırımcının piyasa değeri/defter değeri oranı kullanılmaktadır. Diğer işletmeler için ise, Toronto Menkul Kıymetler borsasında işlem gören doğrudan yatırımcıların piyasa değeri/defter değeri oranı sektör ortalamaları kullanılarak hesaplama yapılmaktadır.

- Yurt içine yapılan doğrudan yatırım stoku değerlemesinde, Toronto Menkul Kıymetler borsasında işlem gören Kanada'da yerleşik doğrudan yatırım işletmelerinin piyasa değeri/defter değeri oranı, işlem görmeyen için ise piyasa değeri/defter değeri oranı sektör ortalamaları kullanılarak hesaplama yapılmaktadır.

Bu çerçeve, yurt dışına yapılan doğrudan yatırım stokunun piyasa değeri yüzde 40 oranında doğrudan yatırımcının piyasa değeri/defter değeri oranı ve yaklaşık yüzde 40'ı da doğrudan yatırımcıların piyasa değeri/defter değeri oranı sektör ortalamaları kullanılarak hesaplanmaktadır. Yurt içine yapılan doğrudan yatırım stokunun piyasa değeri de yüzde 85 oranında doğrudan yatırım işletmelerinin piyasa değeri/defter değeri oranı sektör ortalamaları kullanılarak hesaplanmaktadır.

4.3. Doğrudan Yatırım İstatistiklerinin Derlenmesinde Seçilmiş Ülke Uygulamalarının Karşılaştırılması

Doğrudan yatırım istatistiklerinin derlenmesinde ABD, Avustralya, Fransa, Hollanda, Japonya ve Kanada'nın kullandığı yöntemler, ülkelerin IMF'nin internet sitesinde yer alan metaveri sayfaları ile kendi internet sitelerinde yayımlanan raporlardan yararlanılarak, ayrıntılı olarak bir önceki bölümde incelenmiştir. Tablo 4.4.'te ise doğrudan yatırım istatistikleri derlenmesinde kullanılan söz konusu ülke uygulamaları, belli başlı kalemler itibarıyla karşılaştırılmalı olarak ele alınmaktadır. Ülkelerin büyük çoğunluğunun, doğrudan yatırım istatistiklerinin derlenmesinde İşletme Anketleri yöntemini kullandığı görülmektedir.

Doğrudan yatırım istatistiklerinin coğrafi dağılımında borçlu/alacaklı prensibi kullanılmakta; sektörel dağılımında ise sadece ABD, El Kitabı'nda önerilmekte olan yurt içine yapılan yatırımlarda yurt içinde yerleşik veya yurt dışına yapılan yatırımlarda yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin faaliyet alanına göre, diğer ülkeler ise yerleşik işletmenin faaliyet alanına göre sınıflandırma yapmaktadır.

Ülkelerin tersine yatırımlar, gayrimenkul yatırımları ve diğer sermaye yatırımlarında farklı uygulamalar yaptığı göze çarpmaktadır. Örnek vermek gerekirse; ABD ve Fransa doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısına yaptığı yatırımı, tersine yatırım yerine portföy yatırımı, Kanada ve Japonya gayrimenkul alım-satımlarını, sermaye yatırımı yerine diğer sermaye yatırımı olarak sınıflandırmaktadır.

Doğrudan yatırım stoku değerlendirme yöntemleri de, ülkelerin kendi derleme sistemlerine en uygun ve uygulanabilir metotları seçmiş olmaları nedeniyle birbirinden farklılık göstermektedir. Japonya, El Kitabı'nda önerilen değerlendirme yöntemlerini kullanmamakta, ancak gerekli çalışmaları tamamlayarak, yeni standartların uygulamaya konulacağı 2014 yılında uluslararası standartlara uyum sağlayacağını taahhüt etmektedir. Kanada da, gayrimenkul yatırımları ile grup şirketleri arasındaki borç/alacak ilişkilerini doğrudan yatırım istatistiklerine dahil etme yönünde veri derleme yöntemini

revize ederek, uluslararası standartlara uyum sağlayacağını dile getirmektedir.

Özet olarak, incelenen ülkelerin doğrudan yatırım istatistikleri derleme yöntemlerini geliştirerek, EI Kitabı'nda yer alan yeni uluslararası kavram ve ilkelere uyum sağlama yönünde önemli ilerleme sağladıkları görülmüştür. Avustralya, genel olarak BPM6 ve EI Kitabı'nda yer alan uluslararası standartlara en iyi uyum sağlamış ülke konumundadır.

TABLO 4.4. DOĞRUDAN YATIRIM İSTATİSTİKLERİNİN DERLENMESİNDE SEÇİLMİŞ ÜLKE UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

	ABD	Avustralya	Fransa	Hollanda	Kanada	Japonya
Doğrudan Yatırım İstatistikleri Derleme Yöntemi	İşletme Anketleri	İşletme Anketleri	Akım işlemleri: ITRS ve Doğrudan Raporlama Stok: İşletme Anketleri	İşletme Anketleri	İşletme Anketleri	ITRS ve İşletme Anketleri
Coğrafi Dağılım	Borçlu/alacaklı prensibi	Borçlu/alacaklı prensibi	Borçlu/alacaklı prensibi	Borçlu/alacaklı prensibi	Borçlu/alacaklı prensibi	Borçlu/alacaklı prensibi
Sektörel Dağılım	Doğrudan yatırım işletmesinin faaliyet alanı esas alınmaktadır.	Yerleşik doğrudan yatırım işletmesi ile doğrudan yatırımcının faaliyet alanı esas alınmaktadır.	Yerleşik doğrudan yatırım işletmesi ile doğrudan yatırımcının faaliyet alanı esas alınmaktadır.	Yerleşik doğrudan yatırım işletmesi ile doğrudan yatırımcının faaliyet alanı esas alınmaktadır.	Yerleşik doğrudan yatırım işletmesi ile doğrudan yatırımcının faaliyet alanı esas alınmaktadır.	Sektörel dağılım belli başlı sektörler itibariyle yapılabilmektedir.
Yeniden Yatırıma Dönüştürülen Kârlar	Uluslararası standartlarla uyumlu	Uluslararası standartlarla uyumlu	Uluslararası standartlarla uyumlu	Uluslararası standartlarla uyumlu	Uluslararası standartlarla uyumlu	Uluslararası standartlarla uyumlu
Tersine Yatırım	Uluslararası standartlarla uyumsuz, hala Portföy Yatırımı olarak kaydedilmektedir.	Uluslararası standartlarla uyumlu	Uluslararası standartlarla uyumsuz, hala Portföy Yatırımı olarak kaydedilmektedir.	Uluslararası standartlarla uyumlu	Uluslararası standartlarla uyumsuz	Uluslararası standartlarla uyumlu
Gayrimenkul Yatırımı	Uluslararası standartlarla kısmen uyumlu, 1 yıldan kısa süre için yapılan gayrimenkul alımları hariç tutulmaktadır.	Uluslararası standartlarla uyumlu	Uluslararası standartlarla uyumlu	Uluslararası standartlarla uyumlu	Uluslararası standartlarla uyumsuz, Diğer Sermaye yatırımı olarak kaydedilmektedir.	Uluslararası standartlarla uyumsuz, Diğer Sermaye yatırımı olarak kaydedilmektedir.
Diğer Sermaye Yatırımı	Uluslararası standartlarla uyumlu	Uluslararası standartlarla uyumlu	Uluslararası standartlarla kısmen uyumlu, ticari krediler dahil edilmemektedir.	Uluslararası standartlarla kısmen uyumlu, 1 yıldan kısa vadeli ticari krediler dahil edilmemektedir.	Uluslararası standartlarla uyumlu	Uluslararası standartlarla kısmen uyumlu, ticari krediler dahil edilmemektedir.
Grup Şirketleri Arasındaki Borç/Alacak İşlemleri	Uluslararası standartlarla kısmen uyumlu, grup şirketinin nihai doğrudan yatırımcısına bakılmaksızın yurt içine yatırım olarak kaydedilmektedir.	Uluslararası standartlarla kısmen uyumlu, grup şirketinin nihai doğrudan yatırımcısına bakılmaksızın yurt içine yatırım olarak kaydedilmektedir.	Uluslararası standartlarla uyumlu	Uluslararası standartlarla uyumlu	Uluslararası standartlarla uyumsuz	Uluslararası standartlarla uyumsuz
Doğrudan Yatırım Stoku Değerleme Yöntemi	En son işlem fiyatı yöntemi	En son işlem fiyatı yöntemi	Piyasa değeri yöntemi	Defter değeriyle net varlık yöntemi	Piyasa değeri yöntemi	Uluslararası standartlarla uyumsuz

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE DOĞRUDAN YATIRIM İSTATİSTİKLERİNİN DERLENMESİ

Bu bölümde, Türkiye’de doğrudan yatırım istatistiklerinin derlenmesine ilişkin mevzuat, ödemeler dengesi ile uluslararası yatırım pozisyonu kapsamında doğrudan yatırım istatistiklerinin derlenmesi ve uluslararası kuruluşlara yapılan raporlamalar ele alınacaktır.

Söz konusu konulara geçmeden önce, doğrudan yatırım istatistiklerinin derlenmesine ilişkin genel çerçevenin verilmesi uygun olacaktır. Türkiye’de doğrudan yatırım istatistikleri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), T.C. Ekonomi Bakanlığı ile T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı (Hazine) tarafından derlenmektedir. Yurt içine yapılan doğrudan yatırım stoku, doğrudan yatırım akım ve doğrudan yatırım gelir işlemleri TCMB tarafından derlenirken, yurt dışına yapılan doğrudan yatırım stoku Hazine tarafından derlenmektedir. Derlenen doğrudan yatırım istatistiklerinin tümü, TCMB internet sitesinde her ay ödemeler dengesi ve uluslararası yatırım pozisyonu istatistikleri adı altında yayımlanmakta, belirli dönemler itibarıyla OECD, EUROSTAT, IMF ve UNCTAD gibi uluslararası kuruluşlara raporlanmaktadır. Ayrıca; derlenen istatistiklerden yurt içine yapılan doğrudan yatırım akım istatistikleri ve ilgili raporlar T.C. Ekonomi Bakanlığı tarafından, yurt dışına yapılan doğrudan yatırım stok istatistikleri ve ilgili raporlar Hazine tarafından kurumların resmi internet sitelerinde yayımlanmaktadır.

5.1. Doğrudan Yatırımların Derlenmesine İlişkin Mevzuat

Bu bölümde, doğrudan yatırım istatistiklerin derlenmesine yasal dayanak oluşturan kanun ve genelgeler kısaca özetlenecektir.

5.1.1. 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu

17/06/2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun amacı; doğrudan yabancı yatırım ve yatırımcı tanımlarında uluslararası standartlara uyulmasına, doğrudan yabancı yatırımların gerçekleştirilmesinde daha önceleri izin ve onay verme olarak çalışan sistemin bilgilendirme sistemine dönüştürülmesine ve doğrudan yatırımların özendirilmesine ilişkin esasları düzenlemektir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, Haziran 2003).

Söz konusu Kanun'un 2. maddesi ile doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin tanımlar şu şekilde yapılmaktadır:

- “ Madde 2- Bu Kanunda geçen;
- a) Yabancı yatırımcı: Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım yapan,
- 1)Yabancı ülkelerin vatandaşlığına sahip olan gerçek kişiler ile yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarını,
- 2) Yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişileri ve uluslararası kuruluşları,
- b) Doğrudan yabancı yatırım: Yabancı yatırımcı tarafından,
- 1)Yurt dışından getirilen;
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nca alım satımı yapılan konvertibl para şeklinde nakit sermaye,
- Şirket menkul kıymetleri (devlet tahvilleri hariç),
- Makine ve teçhizat,
- Sınai ve fikri mülkiyet hakları,
- 2)Yurt içinden sağlanan;
- Yeniden yatırımda kullanılan kâr, hasılat, para alacağı veya mali değeri olan yatırım ile ilgili diğer haklar,
- Doğal kaynakların aranması ve çıkarılmasına ilişkin haklar, gibi iktisadi kıymetler aracılığıyla;
- i) yeni şirket kurmayı veya şube açmayı,
- ii) menkul kıymet borsaları dışında hisse edinimi veya menkul kıymet borsalarından en az yüzde 10 hisse oranı ya da aynı oranda oy hakkı sağlayan edinimler yoluyla mevcut bir şirkete ortak olmayı,
- ifade eder (T.C. Ekonomi Bakanlığı, Haziran 2003).”

4875 sayılı Kanun ile yabancı yatırımcılara yatırım serbestisi ve milli muamele sağlanmaktadır. Bir başka deyişle; yabancı yatırımcıların Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım yapması, Türkiye'deki işlem ve faaliyetlerinden doğan net kâr, temettü, satış, tasfiye ve tazminat bedellerini, dış kredi anapara ve faiz ödemelerini banka veya özel finans kurumları aracılığıyla yurt dışına transfer etmesi serbesttir ve söz konusu yatırımcılar yerli yatırımcılarla eşit haklara sahiptir.

4875 sayılı Kanun'un 4. maddesi uyarınca yabancı yatırımcılar, yatırımları ile ilgili istatistiki bilgileri 20 Ağustos 2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nde belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde T.C. Ekonomi Bakanlığı'na² bildirmekle yükümlüdür (T.C. Ekonomi Bakanlığı, Ağustos 2003).

Söz konusu Yönetmelik doğrultusunda, doğrudan yabancı yatırım konusu şirket ve şubeler;

- Sermayelerine ve faaliyetlerine ilişkin bilgileri Ek 2'de yer alan "Doğrudan Yabancı Yatırımlar İçin Faaliyet Bilgi Formu" ile yıllık olarak, her yıl en geç Mayıs ayı sonuna kadar,

- Sermaye hesabına yapılan ödemelere ilişkin bilgileri Ek 3'te yer alan "Doğrudan Yabancı Yatırımlar İçin Sermaye Bilgi Formu" ile ödemeyi takip eden 1 ay içinde,

- Mevcut yerli veya yabancı ortakların kendi aralarındaki veya şirket dışındaki herhangi bir yerli veya yabancı yatırımcıya yaptıkları hisse devirlerine ilişkin bilgileri Ek 4'te yer alan "Doğrudan Yabancı Yatırımlar İçin Hisse Devri Bilgi Formu" ile hisse devrinin gerçekleşmesini takip eden en geç 1 ay içinde T.C. Ekonomi Bakanlığı'na bildirirler.

Kanun kapsamında bulunmayan tamamen yerli sermayeli şirketler ise, şirketlerine yabancı yatırımcının iştirak etmesi durumunda hisse devirlerine ilişkin bilgileri de "Doğrudan Yabancı Yatırımlar İçin Hisse Devri Bilgi Formu" ile hisse devrinin gerçekleşmesini takip eden en geç 1 ay içinde T.C. Ekonomi Bakanlığı'na bildirmekle yükümlüdürler.

² 8 Haziran 2011 tarihli 637 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın tüm hizmet birimleri ile Hazine Müsteşarlığı'nın Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlükleri birleştirilerek Ekonomi Bakanlığı kurulmuştur. Ancak, 4875 sayılı Kanun'da ilgili düzenleme henüz yapılmamıştır.

5.1.2. Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 1567 Sayılı Kanun ve Bu Kanuna Dayalı Mevzuat

25/02/1930 tarihli Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 1567 Sayılı Kanun'a dayanan 11/08/1989 tarihli Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar ile bu karara dayanan 20/06/1991 tarihli 32 Sayılı Karara İlişkin 91-32/5 Sayılı Tebliğin "Sermaye Hareketleri"ne ilişkin hükümlerinin uygulanmasına yönelik Sermaye Hareketleri Genelgesi doğrudan yatırımları düzenleyen temel mevzuatlardandır.

30/12/2006 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan, Türk Parası Kıymeti Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar'da Değişiklik Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı ile Sermaye Hareketleri Genelgesi doğrultusunda doğrudan yatırımlar mevzuatına ilişkin son durum incelenecek olursa:

- Yabancı yatırımcılar tarafından Türkiye'ye yapılacak doğrudan yatırımlar 4875 sayılı Doğrudan Yatırımlar Kanunu çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu Kanun uyarınca, yabancı sermayeli şirket veya şube kurmak, mevcut şirketlere ortak olmak ya da sermaye arttırımı yapmak amacıyla yurda getirilen yabancı sermayenin yurt dışında yerleşik yabancı yatırımcıdan geldiğinin bankalarca tespit edilmesi gerekmektedir. Söz konusu yabancı sermaye, sermaye artışı veya sermaye avansı olarak gelen sermaye bedellerinin (efektif olarak gelenler dahil) döviz alım belgesine bağlanması ya da Türk lirası mevduat veya döviz tevdiat hesabına alınması durumunda düzenlenecek Döviz Alım Belgesi veya makbuz üzerinde; yabancı sermayeli kuruluşun adı, yabancı ortağın adı, dövizin veya Türk lirasının gönderildiği ülke, döviz cinsi, döviz tutarı, yabancı sermayenin ne için geldiği ve yabancı sermayenin geldiği faaliyet alanı gibi bilgilerin yer alması gerekmektedir.

Mevcut uygulama çerçevesinde, yabancı ortaklı bir şirketin yabancı ortağından sağladığı kredinin geri ödenmeyerek sermayeye ilave edildiği veya sermaye avansı veya sermaye artış bedelinin sermaye olarak tescil edilmeyerek söz konusu bedelin krediye dönüştüğü de görülmektedir. Yabancı ortaktan sağlanan kredinin geri ödenmeyerek sermayeye dönüştüğü durumlarda, kredinin alışını yapan banka kredinin geri ödenmediği ve

sermayeye dönüştüğü bilgilerini TCMB İstatistik Genel Müdürlüğü, Ödemeler Dengesi Müdürlüğü'ne bildirmekle yükümlüdür. Sermaye avansı veya sermaye artış bedelinin sermaye olarak tescil edilmediği durumlarda ise, banka firmanın kendisine müracaat ettiği tarihi esas alarak söz konusu bedeli krediye dönüştürmek ve TCMB İstatistik Genel Müdürlüğü, Ödemeler Dengesi Müdürlüğü'nün konuya ilişkin talimatları doğrultusunda bildirimde bulunmakla yükümlüdür. Diğer taraftan, şirket kuruluşu ya da mevcut şirkete iştirak amacıyla gelen bedeller, iştirakin gerçekleşmemesi durumunda yurt dışından sağlanan kredi olarak değerlendirilmemekte ve söz konusu yurda getirilen bedellerin yabancı ortağa iadesi mümkün olmaktadır.

- Türkiye'de yerleşik kişilerin, yurt dışında yatırım yapmak veya ticari faaliyette bulunmak amacıyla şirket kurmaları, ortaklığa katılmaları ve şube açmaları, bu doğrultuda nakdi sermayeyi bankalar, aynı sermayeyi ise gümrük mevzuatı hükümleri çerçevesinde ihraç etmeleri serbesttir. Ancak sermaye ihraç eden Türkiye'de yerleşik kişilerin, bankalar ve gümrük idareleri tarafından işlemi takip eden 30 gün içerisinde Hazine'ye bildirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, sermaye ihracı gerçekleştiren Türkiye'de yerleşik kişiler, her takvim yılını takip eden üç ay içerisinde Hazine'nin internet sitesinde yer alan bilgi formunu, formda istenilen bilgileri ve yapılan transferleri güncelleyerek bildirimde bulunmakla yükümlüdür. Benzer şekilde, Türkiye'de yerleşik kişiler, tasfiye edilen veya devredilen yurt dışındaki şirket, ortaklık ve şubelerinin durumu hakkında da, işlemi takip eden en geç üç ay içerisinde Hazine'ye bilgi verirler. Ayrıca söz konusu bilgilerin, TCMB İstatistik Genel Müdürlüğü, Ödemeler Dengesi Müdürlüğü'ne de konuya ilişkin talimatlar doğrultusunda bildirilmesi gerekmektedir.

5.1.3. 1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu

25.4.2001 tarih ve 4651 sayılı Kanun ile değiştirilen şekli ile 1211 sayılı TCMB Kanunu'nun 43. maddesi 4. fıkrası gereğince, TCMB, kanunda belirtilen kurum ve kuruluşlardan her türlü bilgiyi istemeye yetkilidir:

“Banka, finansal sistemle ilgili tüm istatistiki bilgiler ile ekonomideki ve ödemeler dengesindeki gelişmelerin izlenmesinde gerekli görülecek diğer

istatistiki bilgileri bankalar, diğer mali kurumlar ile kişilerden doğrudan isteme ve toplama yetkisine sahiptir. Kendilerinden bilgi istenilenler, bu bilgileri Bankanın belirleyeceği usul ve esaslara göre doğru olarak vermekle yükümlüdürler. Banka, bu bilgilerin doğru olup olmadığını ilgililer nezdinde araştırmaya ve denetlemeye, ek bilgi ve belge istemeye yetkilidir (TCMB, 2001, Madde 43).

Bu bilgiler doğrultusunda, TCMB gerekli gördüğü tüm istatistikleri yayımlayabilmektedir. Ancak kişisel ve özel nitelikli olan istatistiki bilgiler, söz konusu kanun gereğince yayımlanamamakta ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu dışında herhangi bir resmi veya özel kuruluşa verilememektedir.

5.2. Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu Kapsamında Doğrudan Yatırım İstatistiklerinin Derlenmesi

Ödemeler dengesi ve uluslararası yatırım pozisyonu istatistikleri, IMF'nin üye ülkelere yol gösterici olarak hazırladığı "Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu El Kitabı"nda belirlenen standartlar çerçevesinde derlenmekte ve yayımlanmaktadır. Halen beşinci versiyonu kullanılmakta olan söz konusu Kitabın altıncı versiyonu 2009 yılında yayımlanmış ve üye ülkelere yeni uluslararası standartlara uyum için süre tanınmıştır.

Ödemeler dengesi ve uluslararası yatırım pozisyonu istatistiklerinin ana kalemlerinden biri olan doğrudan yatırım istatistikleri ise, OECD tarafından hazırlanan, BPM6 ile tutarlı, "Doğrudan Yatırım Tanımları El Kitabı"nda belirlenen standartlar esas alınarak derlenmektedir. Halen üçüncü versiyonu kullanılmakta olan söz konusu El Kitabı'nın dördüncü versiyonu yayımlanmış ve üye ülkelere yeni uluslararası standartlara uyum için süre tanınmıştır.

Bu çerçevede, başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere Türkiye'nin de dahil olduğu pek çok ülke, söz konusu yeni standartlara 2014 yılına kadar uyum sağlamayı taahhüt etmektedirler.

Türkiye’de Ödemeler Dengesi ile Uluslararası Yatırım Pozisyonu (UYP) İstatistikleri, IMF’ye üye olan diğer ülkeler gibi halen "Beşinci Ödemeler Dengesi El Kitabı" ve "Üçüncü Doğrudan Yatırım Tanımları El Kitabı" esas alınarak TCMB İstatistik Genel Müdürlüğü, Ödemeler Dengesi Müdürlüğü tarafından derlenmekte ve yayımlanmaktadır. Bu bölümde ödemeler dengesi ve uluslararası yatırım pozisyonu istatistiklerinin kısaca tanımları yapılarak, doğrudan yatırım istatistiklerinin Türkiye’de derlenmesinde kullanılan kaynak ve yöntemler mevcut uygulama çerçevesinde ele alınacaktır.

5.2.1. Ödemeler Dengesi Kapsamında Doğrudan Yatırım İstatistiklerinin Derlenmesi

Ödemeler Dengesi, en geniş anlamıyla, yurt içinde yerleşik kişilerin yurt dışında yerleşik kişiler ile belli bir dönem içinde yapmış oldukları ekonomik işlemlerin sistematik kayıtlarının kaydedilmesi ile hazırlanan istatistiki bir rapordur.

Ödemeler dengesi tanımında kişiler, merkezi hükümet, bankalar, gerçek ve tüzel kişi ve kuruluşları kapsamaktadır. Ekonomik işlemler ise, mallar, hizmetler ve gelirler ile finansal varlık ve yükümlülüklerle ilgili işlemleri ve bunların yanısıra yurt içinde yerleşik kişiler ile yurt dışında yerleşik kişiler arasında karşılıksız olarak gerçekleşen reel ya da finansal kaynak transferlerini kapsamaktadır.

Ödemeler dengesinin konusunu sadece ekonomik işlemler, bir başka deyişle akımlar, UYP’nin konusunu ise aynı kavram ve tanımlar çerçevesinde derlenen stok değerler oluşturmaktadır. Dolayısıyla, ekonomik işlemler dışındaki dış finansal varlık ve yükümlülüklerin değerinde fiyat, faiz ve döviz kurlarına bağlı olarak meydana gelen değişimler ödemeler dengesine kaydedilmemekte; ancak bu kalemler UYP konusu olmaktadır.

Beşinci Ödemeler Dengesi El Kitabı’na göre ödemeler dengesi temel sınıflandırması, Cari İşlemler Hesabı ile Sermaye ve Finans Hesapları olmak üzere iki ana başlıktan oluşmaktadır. Özetlemek gerekirse, Cari İşlemler

Hesabı, mal, hizmet, gelir gibi reel kaynaklarla ilgili işlemler ile cari transferleri; Sermaye ve Finans Hesapları ise sermaye transferleri ve üretilmeyen, finansal olmayan varlıklar ile finansal varlık ve yükümlülüklerle ilgili işlemleri göstermektedir.

Uluslararası standartlara göre ödemeler dengesinin birinci ana kalemi olan Cari İşlemler Hesabı, dış ticaret dengesi, hizmetler dengesi, gelir dengesi ve cari transferler olmak üzere dört alt kalemden oluşmaktadır:

1. Dış ticaret dengesi; genel mal ticareti, işlem gören mallar, tamir gören mallar, taşıtlar için limanlarda sağlanan mallar ve parasal olmayan (ticari altın) altını kapsamaktadır.

2. Hizmetler dengesi, hizmet ihracına ilişkin gelir ile hizmet ithaline ilişkin giderleri kapsamaktadır. Kapsamını, taşımacılık, turizm, haberleşme hizmetleri, finansal hizmetler, inşaat hizmetleri, sigortacılık hizmetleri, patent ve lisans komisyonları, diğer ticari hizmetler, resmi hizmetler ile diğer hizmetler oluşturmaktadır.

3. Gelir dengesi, çalışanların ücretleri, doğrudan yatırım, portföy yatırımları ve diğer yatırımlardan elde edilen gelir ve ödenen tutarları içermektedir.

4. Cari transferler, taraflardan birince karşılıksız olarak sağlanan mal, hizmet ve para transferlerinden oluşmaktadır.

İkinci ana kalem olan Sermaye ve Finans Hesapları, Sermaye Hesabı ve Finans Hesapları olmak üzere iki alt kalemden oluşmaktadır. Sermaye hesabı, göçmen transferleri ve borcun bağışlanması gibi sermaye transferleri ile üretilmeyen, finansal olmayan varlıklara ilişkin işlemleri göstermektedir. Ödemeler dengesinin sermaye hareketlerini gösteren Finans Hesapları ise; doğrudan yatırımlar, portföy yatırımları, finansal türevler, diğer yatırımlar ve rezerv varlıklar olmak üzere beş ana kalemden oluşmaktadır:

1. Doğrudan yatırımlar, yatırımcının diğer bir ekonominin yerleştiği olan bir işletmeye yaptığı uzun vadeli yatırım işlemlerinden oluşmaktadır.

2. Portföy yatırımları, genellikle devlet tahvilleri ya da özel kuruluşların bono ve tahvilleri ile hisse senetlerinin satın alınması şeklinde menkul değerlere yapılan yatırımlardan oluşmaktadır. Bu kalem, para piyasası araçlarını ile ilgili işlemleri de içermektedir.

3. Finansal türevler, finansal türev ürünlerine ilişkin dayanak varlığın alım-satımından bağımsız olarak, finansal türev sözleşmeleri sonucu oluşan kâr veya zararları içermektedir.

4. Diğer yatırımlar, doğrudan yatırımlar, portföy yatırımları, finansal türevler ve rezerv varlıklar dışında kalan ticari krediler, krediler, döviz mevduatları ile mevduatlar gibi kalan diğer tüm sermaye hareketlerini içermektedir.

5. Rezerv varlıklar, parasal altın rezervleri, özel çekme hakları (SDR), IMF nezdindeki rezerv pozisyonu, diğer rezervler ile diğer alacak haklarını içermektedir.

Genel hatlarıyla kısaca özetlenmeye çalışılan ödemeler dengesi istatistikleri, Türkiye’de 1975 yılına kadar Maliye Bakanlığı tarafından derlenmiş, 1975 yılından itibaren TCMB İstatistik Genel Müdürlüğü, Ödemeler Dengesi Müdürlüğü tarafından derlenmeye başlanmıştır. 1975-1983 yılları arasında doğrudan yatırımların da dahil olduğu ana kalemler itibarıyla mevcut olan söz konusu istatistikler, 1984 yılı verilerinden itibaren Ek 5’te yer alan Ayrıntılı Sunum doğrultusunda derlenmektedir (TCMB, 12 Şubat 2011).

Ödemeler dengesi ayrıntılı sunum kapsamında, doğrudan yatırım kalemleri ve veri kaynakları Tablo 5.1.’de özetlenmektedir. Tablo’dan da görüleceği üzere doğrudan yatırım işlemlerinin derlenmesinde ana veri kaynağı, Türkiye’de yerleşik bankalardan sağlanan dövizli işlem raporlarıdır.

Belirli bir dönem itibarıyla yurt içinde yerleşik bankalar aracılığıyla gerçekleştirilen nakit ve nakit olmayan işlemler ile bankacılık işlemlerine ilişkin stok pozisyonları ölçmeye yarayan dövizli işlem raporları, istatistiklerin

bankalar tarafından doldurulan formlar vasıtasıyla derleyiciye raporlandığı ITRS'yi oluşturmaktadır.

Ülkemizde hukuki dayanağı sağlam, kuralları açıkça belirlenmiş, formu iyi tasarlanmış bir ITRS ile ileri bir teknoloji düzeyine sahip olan yerleşik bankalardan son derece detaylı ve hızlı bir şekilde veri sağlanabilmektedir. ITRS kapsamında, Türkiye'de yerleşik bankaların dövizli işlem kayıtları, işlem mahiyetlerine göre belirlenen yaklaşık 550 istatistik kod esas alınarak aylık olarak elektronik ortamda raporlanmaktadır.

TABLO 5.1. ÖDEMELER DENGESİ SUNUMUNDA DOĞRUDAN YATIRIM KALEMLERİ

		VERİ KAYNAKLARI
CARİ İŞLEMLER HESABI GELİR DENGESİ Yatırım Geliri Dengesi Doğrudan Yatırımlar	Gelir	ITRS
	Gider	ITRS, İşletme Anketleri
SERMAYE VE FİNANS HESAPLARI FİNANS HESAPLARI Doğrudan Yatırımlar Yurtdışında	Giriş	ITRS
	Çıkış	ITRS
Yurtiçinde Sermaye	Giriş	ITRS, İşletme Anketleri ve T.C. Ekonomi Bakanlığı
	Çıkış	ITRS
Diğer Sermaye (Net)		ITRS (Özel Sektör Dış Kredi Takip Sistemi)
Gayrimenkul (Net)		Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü ve TÜİK

Söz konusu dövizli işlem raporlaması ile doğrudan yatırım işlemlerine ilişkin ayrıntılı bilgiler de, Tablo 5.2.'de başlıkları verilen "Yabancı Sermaye Formu" aracılığıyla işlem bazında her ay düzenli olarak raporlanmaktadır. Yabancı sermaye formu, iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm ile Türkiye'den yurt dışına yapılan, ikinci bölümle ise yurt dışından ülkemize yapılan doğrudan yatırım işlemlerine ilişkin ayrıntılar, işleme konu olan ilgili şirketlerden alınarak bankalar tarafından raporlanmaktadır.

Bankalar doğrudan yatırımlara konu işlemleri; yabancı sermaye formunda “İstatistik Kodu” başlığı altında yer alan, doğrudan yatırım işlemlerinin mahiyetini (sermaye yatırımı, kâr transferi, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar, tasfiye vb.) gösteren istatistik kodu seçerek, işlemin gerçekleştiği para birimi ve ödemeler dengesinin derlendiği döviz cinsi olan ABD Doları olarak raporlamaktadır. ABD Doları dışındaki döviz cinsleri için, ABD Doları karşılığının hesaplanmasında işlemin yapıldığı tarihte raporlamayı yapan yerleşik bankanın gişe ABD Dolar döviz alım kurunu esas alması gerekmektedir.

TABLO 5.2. YABANCI SERMAYE FORMU BAŞLIKLARI

TÜRKİYE'DEN SERMAYE İHRACI
İŞLEMİ YAPAN BANKA ve ŞUBE KODU
SERMAYE İHRAÇ EDEN FİRMA ADI
SERMAYE İHRAÇ EDEN FİRMA ADRESİ
SERMAYE İHRAÇ EDEN FİRMANIN VERGİ NUMARASI
TRANSFERİN YAPILDIĞI ÜLKE
TRANSFERİN YAPILDIĞI FİRMA
FAALİYET ALANI
TRANSFER TARİHİ
DÖVİZ CİNSİ
TRANSFER TUTARI
TRANSFER EDİLEN TUTARIN ABD DOLARI KARŞILIĞI
İSTATİSTİK KODU
TÜRKİYE'YE GELEN YABANCI SERMAYE
İŞLEMİ YAPAN BANKA ve ŞUBE KODU
SERMAYE GELEN FİRMA ADI
SERMAYE GELEN FİRMA ADRESİ
SERMAYE GELEN FİRMA VERGİ NUMARASI
SERMAYE GELEN FİRMANIN YABANCI ORTAĞININ ÜLKESİ
TRANSFERİN YAPILDIĞI ÜLKE
TRANSFERİ YAPAN FİRMA
FAALİYET ALANI
TRANSFER TARİHİ
DÖVİZ CİNSİ
TRANSFER TUTARI
TRANSFER EDİLEN TUTARIN ABD DOLARI KARŞILIĞI
İSTATİSTİK KODU

Yabancı sermaye formu ile bankalar, doğrudan yatırım işlemine konu olan firma isimleri, iletişim bilgileri, sermaye transferinin yapıldığı ülke ya da sermaye gelen firmanın yabancı ortağının ülke bilgisi, firma faaliyet alanı,

işlem tarihi, işlem tutarı gibi gerekli tüm bilgileri konuya ilişkin talimatlar doğrultusunda raporlamaktadır. TCMB, Ödemeler Dengesi Müdürlüğü tarafından hazırlanan konuya ilişkin bilgi notu da, bu aşamada raporlamada bulunan bankalara yardımcı olmaktadır.

Söz konusu form ile elde edilen bilgiler ve diğer veri kaynakları kullanılarak derlenen doğrudan yatırım istatistikleri, yurt dışına yapılan ve yurt içine yapılan doğrudan yatırım işlemleri ile doğrudan yatırım gelir işlemleri olmak üzere üç başlık altında aşağıda ele alınacaktır.

5.2.1.1. Yurt Dışına Yapılan Doğrudan Yatırım İşlemleri

Türkiye'den yurt dışına yapılan doğrudan yatırım kapsamında, öz sermaye işlemleri, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar ve tasfiye işlemleri tamamen bankaların aylık olarak raporladığı yabancı sermaye formlarından elde edilmektedir.

Bankalar tarafından işlem bazında raporlanan veriler, döviz cinsi ve işlem tarihindeki döviz kurları dikkate alınarak ABD Dolar karşılıkları ile ülke ve faaliyet alanlarına ilişkin detay bilgiler kontrol edildikten sonra 2008 yılında TCMB Ödemeler Dengesi Müdürlüğü nezdinde kurulan "Doğrudan Yatırım Akım Verileri" veri tabanına aktarılmakta ve ödemeler dengesi istatistikleri kapsamında yayımlanmaktadır. Yurt dışına yapılan doğrudan yatırım işlemlerinin, yönüne göre yatırım prensibi doğrultusunda coğrafi ve sektörel dağılımları da söz konusu formlarda bildirilen bilgiler doğrultusunda yapılmaktadır.

BPM6'da yer alan uluslararası standartlar doğrultusunda, yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcının yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesine sağladığı veya doğrudan yatırım işletmesinden sağladığı borçlar da yurt dışına yapılan doğrudan yatırım sayılmaktadır. Bu kapsamda; yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcının yurt dışında yerleşik iştiraklerinden sağladığı krediler, kredi bazında bankalar tarafından aylık olarak gönderilen raporlardan elde edilmektedir. 8 Şubat 2008 tarihli Türk Parası Kıymeti Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar'da Değişiklik Yapılmasına Dair Bakanlar

Kurulu Kararı ile de, Türkiye’de yerleşik kişilerin yurt dışında pay sahibi olduğu ortaklıklara, yurt dışındaki ana şirkete ve grup şirketlerine döviz veya Türk Lirası kredi açmaları serbest bırakılmıştır. Söz konusu tarih itibarıyla, önceden verisi mevcut olmayan yurt dışında yerleşik iştiraklere verilen kredilere ilişkin bilgiler de, ITRS kapsamında banka raporlarından elde edilmek üzere raporlamalara ilave edilmiştir. Ancak bankalar tarafından raporlanan yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcıya ait, gerek iştirakten sağlanan gerekse iştirake verilen kredilere ilişkin verilerin yetersiz olması nedeniyle ödemeler dengesinde Finans Hesapları\Doğrudan Yatırımlar\Yurt Dışında\Diğer Sermaye kalemi açılmamıştır.

5.2.1.2. Yurt İçine Yapılan Doğrudan Yatırım İşlemleri

Yurt içine yapılan doğrudan yatırım verisi kapsamında, ana kaynak olan ITRS’nin yanısıra T.C. Ekonomi Bakanlığı ve İşletme Anketleri gibi farklı kaynaklar da kullanılmaktadır. Bunun en önemli sebebi; finansal liberalizasyonun işlemlerin gerçekleşmesini kuralları azaltmak yoluyla kolaylaştırırken, ITRS’nin ayrıntılı veri sağlama imkânını kısıtlamasıdır. Ayrıca doğrudan yatırımlar, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar gibi nakit hareketi içermediği için bankacılık sistemine tam olarak yansımayaabilen işlemleri de kapsamakta ve söz konusu işlemlerin düzgün ölçülebilmesi açısından da ITRS yetersiz kalabilmektedir. Bu nedenle, yurt içine yapılan doğrudan yatırım işlemlerine ilişkin veriler çeşitli kaynaklar kullanılarak derlenmektedir.

Tablo 5.1.’den de görülebileceği üzere, yurt içine yapılan doğrudan yatırımlar üç ana kalemden oluşmaktadır: Sermaye, Diğer Sermaye ve Gayrimenkul. Sermaye kalemi, yurt içine yapılan öz sermaye yatırım işlemleriyle yeniden yatırıma dönüştürülen kârlardan oluşan sermaye yatırımları ile tasfiye işlemlerini kapsamaktadır. Yurt içine yapılan öz sermaye yatırımı verisi, ITRS çerçevesinde bankaların raporladıkları işlemler ile T.C. Ekonomi Bakanlığı’ndan elde edilen bankaların raporlamadığı diğer işlemleri kapsamaktadır.

Bu çerçevede, yurt içine yapılan öz sermaye yatırımı verisinin Ödemeler Dengesi Müdürlüğü tarafından derlenmesine ilişkin süreç aşağıda anlatılmaktadır:

1. Yurt içinde yerleşik bankaların raporlamış oldukları öz sermaye yatırımlarına ilişkin verilerin kontrollerinin yapılması.

a) Bankaların raporlamış oldukları işlemlerin doğruluğunun, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Günlük Bültenleri ile yazılı basına yansıyan haberlerden veya doğrudan firma yetkilileriyle görüşme yapılarak araştırılması.

b) Bankalarca işlem bazında raporlanan verilere ait döviz cinsi ve işlem tarihindeki döviz kurları dikkate alınarak ABD Dolar karşılıklarının kontrol edilmesi.

c) Raporlanan verilere ait ülke ve faaliyet alanlarına ilişkin detay bilgilerin gözden geçirilmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılması.

2. Kontrolleri tamamlanan söz konusu verilerin "Doğrudan Yatırım Akım Verileri" veri tabanına aktarılması.

3. 4875 sayılı Kanun kapsamında, yurt içine yapılan doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin ticari ve nakdi sermaye işlemlerinin raporlandığı T.C. Ekonomi Bakanlığı ile verilerin paylaşımı ve karşılıklı kontrollerin yapılması.

4. T.C. Ekonomi Bakanlığı'ndan elde edilen, bankaların raporlamadığı öz sermaye verilerinin veri tabanına aktarılması.

Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlara ilişkin veriler, nakit hareket içermemesi nedeniyle bankaların raporladıkları yabancı sermaye formundan temin edilememektedir. Söz konusu veriler; belirli bir dönem itibarıyla işletmelerin gerçekleştirmiş oldukları işlemleri, anket formu aracılığıyla derleyiciye doğrudan raporladıkları bir sistem olan İşletme Anketleri ile stoklara ilişkin veriler yıllık olarak derlenirken elde edilmektedir. Uygulamada

kendi başına bir yöntem olarak kullanılabilen İşletme Anketleri, doğrudan yatırım istatistikleri derleyicisi ülkeler tarafından ITRS'nin eksikliklerini tamamlamak amacıyla da kullanılabilir.

Bu çerçevede yeniden yatırıma dönüştürülen kârlara ilişkin bilgiler, 2001 yılından itibaren Ödemeler Dengesi Müdürlüğü tarafından düzenlenen, bir sonraki bölümde detaylı olarak ele alınacak “Yabancı Sermayeli Şirketler Anketi” (Anket)’nden elde edilmektedir. Yıllık olarak yapılan Anket ile bir önceki dönemde tahakkuk etmiş, vergi sonrası yabancı ortaklara dağıtılan kârdan ilgili dönemde öz sermayeye eklenen tutarlara ilişkin veriler temin edilmektedir. Yeniden yatırıma dönüştürülen kârlara ilişkin yıllık veriler eşit olarak 12’ye bölünerek, uluslararası standartlar doğrultusunda her ay Yatırım Geliri Dengesi\ Doğrudan Yatırımlar\ Gider kalemine ve Finans Hesapları\ Doğrudan Yatırımlar\ Yurt İçinde\ Sermaye\ Giriş kalemine karşılıklı olarak kaydedilmektedir.

Yurt içinde yapılan doğrudan yatırımların tasfiye edilmesine ilişkin veriler, ITRS çerçevesinde bankaların raporladıkları işlemlerden elde edilmekte ve işlemlerin döviz cinsi ve işlem tarihindeki döviz kurları dikkate alınarak ABD Dolar karşılıkları ile ülke ve faaliyet alanlarına ilişkin detay bilgiler kontrol edildikten sonra veri tabanına aktarılmaktadır.

Diğer sermayeye ilişkin veriler, Türkiye’de yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısından sağladığı kredilerin kullanımları ile geri ödemelerinden oluşmaktadır. Söz konusu veriler de, ITRS kapsamında bankalar tarafından işlem bazında raporlanan, özel sektörün yurt dışından sağladığı uzun ve kısa vadeli kredi ve tahvillere ilişkin bildirim formları ile oluşan TCMB Ödemeler Dengesi Müdürlüğü nezdindeki “Özel Sektör Dış Kredi Takip Sistemi”nden elde edilmektedir. 8 Şubat 2008 tarihli Türk Parası Kıymeti Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar’da Değişiklik Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı ile serbestleştirilen Türkiye’de yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin yurt dışındaki ana şirkete sağladığı kredilere ilişkin bilgiler ise; ITRS kapsamında banka raporlarından elde edilmekte, ancak verilerin yetersiz olması nedeniyle diğer sermaye kalemine yansıtılmamaktadır.

BPM6'da gayrimenkul, arazi gibi taşınmaz malların sadece yerleşiklerin mülkiyetinde olabileceği belirtilmekte ve yurt dışında yerleşik bir kişi, yerleşik ekonomide bir gayrimenkul edindiğinde kavramsal olarak bir yerleşik işletme edinmiş gibi değerlendirilmektedir. Bu sebepten dolayı, gayrimenkul alım satım işlemleri doğrudan yatırım olarak kabul edilmektedir.

29.12.2005 tarihinde kabul edilen Tapu Kanunu'nda değişiklik yapılmasına ilişkin 5444 sayılı kanun ile Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilerek yeniden düzenlenen 35. madde doğrultusunda, yabancı uyruklu gerçek kişiler, karşılıklı olmak ve kanunî sınırlamalara uyulmak kaydıyla, Türkiye'de işyeri veya mesken olarak kullanmak üzere taşınmaz edinebilmektedir.³

Bu çerçevede; ödemeler dengesi ayrıntılı sunumunda yer alan gayrimenkul kalemine ilişkin veriler, yurt dışında yerleşik kişilerin Türkiye'de alım satımını yaptıkları gayrimenkul bedellerini göstermektedir. Söz konusu veriler, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM) ile T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) kayıtlarından elde edilmektedir.

5.2.1.3. Doğrudan Yatırım Gelir İşlemleri

Doğrudan yatırım gelir işlemleri, öz sermaye yatırımları ve doğrudan yatırımcı ile doğrudan yatırım işletmesi arasında gerçekleştirilen diğer sermaye yatırımlarından elde edilen gelir işlemlerinden oluşmaktadır. Bir başka deyişle doğrudan yatırım gelir işlemleri, öz sermaye yatırımı işlemlerinden kaynaklanan dağıtılan kârlar ile yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar ve diğer sermaye yatırımı işlemlerinden kaynaklanan faiz gelir/giderlerini içermektedir.

Bu kapsamda; doğrudan yatırım işletmesi tarafından yurt içine veya yurt dışına dağıtılan kâr işlemleri, yurt dışına yapılan doğrudan yatırım kaynaklı yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar ve diğer sermaye konusu faiz gelir/giderleri bankalar tarafından aylık olarak gönderilen ITRS kapsamındaki

³ Yabancı uyruklu bir gerçek kişinin ülke genelinde edinebileceği taşınmazlar ile bağımsız ve sürekli nitelikte sınırlı aynî hakların toplam yüzölçümü iki buçuk hektarı geçemez.Yüzölçümü miktarını otuz hektara kadar artırmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

raporlardan elde edilmektedir. Önceki bölümde açıklanan yurt içine yapılan doğrudan yatırım kaynaklı yeniden yatırıma dönüştürülen kârlara ilişkin veriler ise, yabancı sermayeli işletmelere gönderilen anketten sağlanmaktadır.

Banka raporlarından sağlanan söz konusu verilerin genel kontrolleri ITRS'den sağlanan diğer verilerin kontrollerine benzer şekilde yapılmakta; ancak kâr dağıtımlarına ilişkin yüksek tutarlı işlemler firma bazında irdelenerek, istatistiklerin doğruluğu teyit edilmektedir.

5.2.2. Uluslararası Yatırım Pozisyonu Kapsamında Doğrudan Yatırım İstatistikleri

Uluslararası Yatırım Pozisyonu, bir ekonomideki yerleşik kişilerin yurt dışı yerleşik kişilerden olan finansal alacakları ile rezerv varlık olarak tutulan altın şeklindeki finansal varlıklarının ve yerleşiklerin yurt dışı yerleşik kişilere olan finansal yükümlülüklerinin belli bir tarihteki stok değerini gösteren istatistiki bir tablodur (TCMB, 12 Ocak 2011). Bir başka deyişle UYP, belli bir tarih itibarıyla bir ekonominin yurt dışından alacakları ile yurt dışına yükümlülüklerini gösteren bir tablodur. Ödemeler Dengesi İstatistikleri, Finans hesapları iki dönem arasında gerçekleşen akımları gösterirken, bu tablo aynı hesabın bir dönem sonu itibarıyla güncel stokunu oluşturur. Bu bağlamda Ödemeler Dengesi ve UYP İstatistikleri birbirlerini tamamlayan bir bütündür.

Ülkemizde UYP, belli bir dönemde Türkiye'nin yurt dışı varlık ve yükümlülüklerinin stok değerini gösterecek şekilde 1996 yılından itibaren TCMB İstatistik Genel Müdürlüğü, Ödemeler Dengesi Müdürlüğü tarafından derlenmeye başlanmış, 2000 yılında varlık ve yükümlülük kalemlerine doğrudan yatırım ve 2001 yılında varlık kalemine ülkemizin yurt dışı portföy yatırım stok rakamları eklenmiştir. 2001 yılından itibaren UYP; varlıklarda portföy yatırımları, doğrudan yatırımlar, diğer yatırımlar, rezerv varlıklar, yükümlülüklerde ise doğrudan yatırımlar, portföy yatırımları ve diğer yatırımlar olmak üzere Ek 6'da yer alan sunum doğrultusunda derlenmektedir.

Tablo 5.3.'te UYP sunumu kapsamında doğrudan yatırım kalemleri ve veri kaynakları özetlenmektedir. Doğrudan yatırım stoku, varlık ve yükümlülük ayrımında öz sermaye ve yeniden yatırıma dönüştürülen kârları içeren sermaye ve diğer sermaye olmak üzere iki ana kalemden oluşmakta ve her kalem için ayrı bir veri kaynağı bulunmaktadır.

TABLO 5.3. UYP SUNUMUNDA DOĞRUDAN YATIRIM KALEMLERİ

VERİ KAYNAKLARI	
VARLIKLAR Yurt dışında Doğrudan Yatırımlar Sermaye Diğer Sermaye	Hazine Hazine
YÜKÜMLÜLÜKLER Yurt içinde Doğrudan Yatırımlar Sermaye Diğer Sermaye	İşletme Anketleri ITRS (Özel Sektör Dış Kredi Takip Sistemi)

Söz konusu farklı veri kaynakları kullanılarak derlenen doğrudan yatırım stoku, yurt dışına ve yurt içine yapılan doğrudan yatırım stoku olarak iki başlık altında aşağıda ele alınacaktır.

5.2.2.1. Yurt Dışına Yapılan Doğrudan Yatırım Stoku

Yurt dışına yapılan doğrudan yatırım sermaye stoku, yurt içinde yerleşik bankalar ile diğer yerleşik kişilerin yurt dışına yaptığı doğrudan yatırımlardan oluşmaktadır. Yurt dışına yapılan doğrudan yatırım diğer sermaye stoku ise, yurt içinde yerleşiklerin yurt dışındaki iştirakleri ile olan borç ve alacaklarından oluşmaktadır.

Bu kapsamda; yerleşik bankaların yurt dışına yapmış olduğu sermaye yatırımları, söz konusu bankaların Ödemeler Dengesi Müdürlüğü'ne yaptıkları raporlamalardan elde edilmekteydi. Bankalar hariç diğer yerleşiklerin yurt dışına yaptıkları sermaye yatırımları ise, 2000 yılından itibaren Hazine Müsteşarlığı Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü tarafından oluşturulan idari kayıtlar kullanılmak suretiyle elde edilmekteydi. Söz konusu idari kayıtlar; Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar

doğrultusunda, yurt dışında kurulan veya iştirak edilen şube ve şirketlere yapılan ticari ve nakdi sermaye ihraçları hakkında bankalar ve bizzat yatırımcılar tarafından Hazine Müsteşarlığı'na yapılan bildirimlerden oluşmaktaydı. Bu çerçevede; Türkiye'de yerleşik kişilerce yurt dışında yapılan doğrudan yatırımlara ilişkin olarak raporlanan bilgiler, Hazine nezdinde tutulan veri tabanına aktarılmış ve toplulaştırılmış verilerden tasfiye edilen sermaye ihraçları düşülmek ve yıllar itibarıyla yapılan ihraçların toplamı alınmak suretiyle yurt dışı yatırım stoku hesaplanmıştır. Ancak söz konusu veri tabanında yurt dışına yapılan doğrudan yatırım diğer sermaye bilgisi yer almadığından UYP sunumunda bu kalem boş bırakılmıştı.

Buna karşın; son yıllarda IMF ve OECD gibi uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalar ile ortaya konan doğrudan yatırım tanımı ve unsurlarına uygun bir yurt dışı stok rakamı elde edilmesi amacıyla, Hazine ilk kez 2010 yılında 2009 ve 2008 yıllarını içerecek şekilde anket düzenlemiştir. Söz konusu anket kapsamında, 2008-2009 yıllarına ilişkin olarak Hazine veri tabanında bulunan bankalar dahil Türk yatırımcıların yatırım tutarları açısından yüzde 95'ini temsil eden bir kitleye örneği Ek 7'de verilen soru formu gönderilmiştir.

Anket ile Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışında sahip oldukları şube veya iştiraklerinin bilançolarında yer alan ödenmiş sermaye, yeniden yatırıma dönüştürülen kâr ve rezerv rakamları ile yurt dışı iştiraklerle olan alacak ve borç verilerinin derlenmesi amaçlanmıştır (TCMB, 2009, s.9). Elde edilen veriler, Türkiye'de yerleşik kişilerin toplam ortaklık oranları ile ağırlıklandırılmış ve yurt dışı doğrudan yatırım stoku sermaye ve diğer sermaye olmak üzere yeniden hesaplanmıştır. Yurt dışı doğrudan yatırım stoku değerlemesi uluslararası standartlarla uyumlu olarak defter değeriyle öz kaynaklar yöntemi kullanılarak yapılmıştır.

Hazine tarafından açıklanan söz konusu anket sonuçları doğrultusunda UYP tablosunda yurt dışına yapılan doğrudan yatırım stoku revize edilmiş ve ilk kez 2009 yılı sonu için yurt dışına yapılan doğrudan yatırım diğer sermaye stoku verisi yayımlanmıştır. Ayrıca, anket verileri

kullanılarak Türkiye'nin doğrudan yatırım varlığının coğrafi ve sektörel dağılımı da yapılmaktadır.

5.2.2.2. Yurt İçine Yapılan Doğrudan Yatırım Stoku

Yurt içine yapılan doğrudan yatırım sermaye stoku, yurt dışında yerleşiklerin Türkiye'ye yaptıkları sermaye yatırımları ile Türkiye'deki doğrudan yatırım işletmelerinin yurt dışındaki doğrudan yatırımcıdan sağladıkları kredilerden oluşmaktadır.

Öz sermaye ve yeniden yatırıma dönüştürülen kârlardan oluşan yurt içine yapılan sermaye stoku, Ödemeler Dengesi Müdürlüğü tarafından yıllık olarak düzenlenen "Yabancı Sermayeli Şirketler Anketi"nden elde edilmektedir. Söz konusu ankete ilişkin ilk pilot çalışma 1999 yılında gerçekleştirilmiş, ancak ankete katılım oranının çok düşük olduğu ve anket formu gönderilen yerleşik doğrudan yatırım işletmelerine ait iletişim bilgilerinin doğru olmadığı görülmüştür. 2001 yılında T.C. Ekonomi Bakanlığı⁴ veri tabanında kayıtlı Türkiye'de yerleşik yabancı sermayeli işletmelerin iletişim bilgileri de kullanılarak anket yeniden düzenlenmiş ve anket sonuçlarına göre hesaplanan yurt içine yapılan doğrudan yatırım stoku 2000 yılından itibaren UYP'de yayımlanmaya başlanmıştır. Yapılan çalışmalar ile geliştirilen mevcut anket uygulamasında T.C. Ekonomi Bakanlığı veri tabanında yer alan bilgilerin yanısıra, ITRS kapsamında "Doğrudan Yatırım Akım Verileri" veri tabanına yansımış bilgiler, İstanbul Sanayi Odası (İSO) tarafından yayımlanan "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" ile "Türkiye'nin İkinci 500 Sanayi Kuruluşu" listesi kapsamında yabancı sermayeli kuruluşlara ilişkin bilgiler ve yazılı basın da kaynak olarak kullanılarak Türkiye'de yerleşik doğrudan yatırım işletmelerinin listesi oluşturulmaktadır. Yurt içine yapılan doğrudan yatırım sermaye stokunun hesaplanması amacıyla, söz konusu listeden anket gönderilecek işletmelerin belirlenmesine ilişkin süreç aşağıda anlatılmaktadır:

1. Bir dönem önce ankete cevap vermiş olan işletmeler, ITRS kapsamında cari yılda "Doğrudan Yatırım Akım Verileri" veri tabanına

⁴ 2001 yılında T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı bünyesinde kurulmuş olan veri tabanı, 8 Haziran 2011 tarihi itibarıyla kurulan T.C. Ekonomi Bakanlığı'na devr olmuştur.

eklenen yabancı sermayeli işletmeler, İSO tarafından yayımlanan kuruluş listelerinde yer alan yabancı sermayeli işletmeler ile T.C. Ekonomi Bakanlığı veri tabanında kayıtlı diğer işletmelerden sermaye miktarlarına göre büyük ölçekli olanların (sermayesi 5 milyon TL ve üzeri olanların) hepsinin anket gönderilmek üzere otomatik olarak seçilmesi.

2. Listede kayıtlı geri kalan işletmelerin sermaye büyüklükleri esas alınarak tabakalara ayrılması.

3. Oluşturulan tabakalardan anket gönderilecek işletme sayısına karar verilmesi.

4. Söz konusu işletme sayına göre tabakalardan seçilmesi gereken örneklem sayısının orantılı dağıtım yolu ile hesaplanması.

Sayısal bir örnek yardımıyla açıklamak gerekirse; büyük ölçekli işletmeler hariç tutularak toplam 5.000 tane orta ve küçük ölçekli işletmenin sermaye miktarlarına göre 4 ayrı tabakaya ayrıldığını ve tabakalardan anket gönderilecek işletme sayısının 1.000 olarak belirlendiğini varsayalım. Oluşturulan 1., 2., 3. ve 4. tabakalardaki işletme sayıları ise sırasıyla 2.000, 1.500, 500 ve 1.000 olsun. Tabakalardan orantılı dağıtım yolu ile seçilecek örneklem sayısının hesaplanmasında aşağıdaki formül kullanılacaktır:

$$\text{Tabaka örneklem sayısı} = \frac{\text{Tabaka popülasyon sayısı}}{\text{Toplam popülasyon sayısı}} \times \text{İşletme sayısı} \quad (4.1)$$

Bu formül ile tabakalardan seçilecek örneklem sayılarının sırasıyla 400, 300, 100 ve 200 olarak hesaplandığı görülecektir.

5. Oluşturulan tabakalardan hesaplanan örneklem sayısı doğrultusunda rastlantısal olarak anket gönderilecek kitlenin tespit edilmesi.

Bu şekilde, Türkiye’de faaliyet gösteren büyük ölçekli doğrudan yatırım işletmelerinin tamamının ve tabakalandırılmış örnekleme yöntemine göre de küçük ve orta ölçekli işletmelerin belli bir ölçüde kapsanması sağlanmaktadır.

Anket gönderilecek kitlenin belirlenmesine ilişkin süreç her yıl anket gönderilmeden önce yapılmakta; yeni kurulan işletmeler, TCMB Ödemeler Dengesi Müdürlüğü nezdinde 2008 yılında kurulan ve 2000 yılından itibaren tüm verilerin yer aldığı “Yabancı Sermayeli Şirketler Anketi” veri tabanına dahil edilirken, tasfiye olanlar çıkarılmaktadır.

Ödemeler Dengesi Müdürlüğü tarafından yukarıda özetlenen yöntemler ile gönderilen, örneği Ek 8’de verilen Anket formu, IMF tarafından yayımlanan Ödemeler Dengesi Derleme Kılavuzu’nda belirtilen örnek anket formları göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. İşletmeler anket formlarını doğrudan TCMB internet sayfasından indirebildiği gibi, elektronik posta yoluyla da talep edebilmektedir. İşletmeler tarafından cevaplanan anket formları elektronik posta aracılığıyla Ödemeler Dengesi Müdürlüğü’ne gönderilmekte, kontrol edilen anket formları veri tabanına aktarılmaktadır. Hata tespit edilen formlar için işletmelerle görüşülerek düzeltme yapılmakta, gerekli durumlarda yeni bir form doldurmaları talep edilmektedir. Ayrıca, ankete zamanında yanıt vermeyen işletmelerle sözlü ve/veya yazılı iletişim kurularak formlara yanıt vermeleri sağlanmaktadır.

Söz konusu anket formu ile işletmelerden iletişim bilgisi, faaliyet alanı, işletme hisselerinin borsada işlem görüp görmemesi, ortaklık yapısı, ortaklarının ödenmiş sermaye içindeki payı ve yerleştiği olduğu ülkeler, iştirakleri, defter değeri ile öz kaynakları ve varsa işletmenin piyasa değeri ile ilgili ayrıntılı bilgiler istenmektedir.

Bu kapsamda, işletmelerin bildirimde buldukları defter değeri ile öz kaynaklar, öz sermaye enflasyon düzeltme farkları dahil ödenmiş sermaye, yeniden değerlendirme artışları, kâr ve sermaye yedekleri ile yeniden yatırıma dönüştürülen ve dağıtılmayan kârlar gibi detay bilgileri de içermektedir. Söz konusu işletme bilgileri, UYP’ye piyasa fiyatı üzerinden yansıtılan yurt içi doğrudan yatırım sermaye stoku değerlerinin hesaplanmasında kullanılmaktadır.

Yurt içi doğrudan yatırım sermaye stokunun piyasa değeri hesaplanırken, öncelikle ankete yanıt veren işletme hisselerinin İstanbul

Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)'nda işlem görüp görmediği tespit edilmektedir. Hisselerinin alım-satımı yapılan işletmelerin piyasa değerleri için İMKB'de oluşan piyasa değerleri; diğer işletmeler için ise anket ile bildirilen defter değerlerinin İMKB tarafından yayımlanan ilgili sektöre ait ortalama piyasa değeri/defter değeri oranı ile çarpılmasıyla bulunan değerler kullanılmaktadır. Söz konusu işletme piyasa değerinin işletmedeki yabancı sermaye oranı ile çarpılmasıyla da işletme bazında yurt içine yapılan doğrudan yatırım sermaye stoku hesaplanmaktadır.

UYP kapsamında uygulanmakta olan söz konusu piyasa değeri hesaplama yöntemi, El Kitabı'nda doğrudan yatırım istatistikleri derleyicisi olan ülkelere önerilmekte olan ve daha önceki bölümlerde ele alınan "Piyasa Değeriyle Değerleme" yöntemine uygundur.

Yurt içine yapılan doğrudan yatırım sermaye stoku UYP kapsamında yıllık olarak, Nisan 2008 tarihinden itibaren aylık olarak izleyen yıllar için gösterge niteliğinde yayımlanmaktadır. Aylık olarak yayımlanan sermaye stoku hesaplanırken; İMKB'de işlem gören işletmelerin ilgili aya ilişkin piyasa değerleri, İMKB'de işlem görmeyen işletmeler için ise, bir önceki yıl anketi ile bildirilen defter değerlerinin İMKB tarafından aylık olarak da açıklanan ilgili sektöre ait ortalama piyasa değeri/defter değeri oranı ile çarpılması ile tahmin edilen piyasa değerleri alınmakta ve elde edilen değerlere ilgili ay doğrudan yatırım akım verileri eklenmektedir. Bu yöntemle hesaplanan doğrudan yatırım stoku, yıl sonu stok rakamları kesinleşene kadar gösterge niteliğinde yayımlanmaktadır.

Ödemeler Dengesi Müdürlüğü tarafından düzenlenen söz konusu "Yabancı Sermayeli Şirketler Anketi" verileri kullanılarak Türkiye'deki doğrudan yatırım stokunun coğrafi ve sektörel dağılımı da yapılmaktadır. El Kitabı, yönüne göre yatırım prensibi doğrultusunda derlenen yurt içine yapılan doğrudan yatırım stoku verilerinin nihai doğrudan yatırımcının ülkesine göre sınıflandırılmasını detaylı ek sunum olarak derleyici ülkelere önermektedir. Bu doğrultuda, 2010 yılında ankete ilk kez "nihai ortak" sorusu eklenmiştir. Ancak elde edilen rakamsal sonuçlar, gerek uygulamanın ilk yılları olması nedeniyle karşılaştırma yapılabilecek geriye dönük verilerin

bulunmaması, gerekse konuya ilişkin metodolojinin uygulama açısından karmaşık ve firmalar açısından tek tek irdelemeyi gerektirdiğinden hâlihazırda yayımlanmamaktadır. Buna karşın, TCMB Ödemeler Dengesi Müdürlüğü tarafından yıllık olarak yayımlanmakta olan “Uluslararası Yatırım Raporu”nda yurt içine yapılan doğrudan yatırım stokunun seçilen beş ülke itibarıyla nihai ortak dağılımına gösterge niteliğinde yer verilmektedir.

Yurt içine yapılan doğrudan yatırım diğer sermaye stoku ise; akım işlemlerine benzer şekilde ITRS kapsamında bankalar tarafından işlem bazında raporlanan, özel sektörün yurt dışından sağladığı uzun ve kısa vadeli kredi ve tahvillere ilişkin bildirim formları ile oluşan TCMB Ödemeler Dengesi Müdürlüğü nezdindeki “Özel Sektör Dış Kredi Takip Sistemi”nden derlenmektedir. Söz konusu bildirim formları, kredilerin borçlu ve alacaklı bilgileri, döviz cinsi, kullanım, anapara/faiz ödemeleri ve ödeme planları şeklindeki ayrıntıları içermekte ve veri tabanında kayıtlı, borçlusu Türkiye’deki doğrudan yatırım firması, alacaklısı yurt dışında yerleşik doğrudan yatırımcı olan kredilere ilişkin stok, doğrudan yatırım diğer sermaye stoku olarak yayımlanmaktadır. Uluslararası standartlarla uyumlu olarak iki finansal aracı kuruluşun (sigorta şirketleri ve emeklilik fonları hariç) borç işlemlerine ilişkin stoklar, diğer sermaye stokuna dahil edilmemektedir.

El Kitabı’nda önerilen yurt dışında yerleşik grup şirketleri arasındaki borç alacak işlemlerinin doğrudan yatırım diğer sermaye stokuna dahil edilmesine yönelik yeni uygulama için de, 2008 ve 2009 yıllarını kapsayan ankete soru eklenmiştir. Elde edilen grup şirketlerinden sağlanan kredilere ilişkin veriler ile Ödemeler Dengesi Müdürlüğü nezdindeki “Özel Sektör Dış Kredi Takip Sistemi”nde mevcut olan veriler karşılaştırılmış ve 2010 tarihinden itibaren yurt içine yapılan diğer sermaye stoku ve ödemeler dengesi istatistikleri revize edilmiştir.

Doğrudan yatırım istatistiklerinin El Kitabı’nda önerilmekte olan varlık/yükümlülük ile yönüne göre yatırım ilkeleri doğrultusunda sınıflandırılması için tersine yatırımlara ilişkin istatistiklerin de derlenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, 2011 yılında gerçekleştirilen, 2009 ve 2010 yıllarını kapsayan ankete tersine yatırımlara ilişkin soru eklenmiştir. Söz

konusu anket sorusu ile tersine yatırımlarda bulunan işletmelerin tespit ve takip edilmesi hedeflenmektedir. Uygulamanın ilk yılı olması nedeniyle, elde edilen sonuçlar incelenerek, güvenilir veri elde edilmesi halinde akım ve stok istatistiklere yansıtılabilecektir.

5.3. Doğrudan Yatırım İstatistiklerinin Uluslararası Kuruluşlara Raporlanması

TCMB İstatistik Genel Müdürlüğü, Ödemeler Dengesi Müdürlüğü tarafından Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu kapsamında yayımlanan doğrudan yatırım istatistikleri, aynı zamanda IMF, EUROSTAT, OECD ve UNCTAD gibi uluslararası kuruluşlara da düzenli olarak raporlanmaktadır. Yapılan raporlamaların içeriği ve düzeni söz konusu kuruluşlarca ayrı ayrı belirlenmekte, bu nedenle raporlamalar birbirinden farklılıklar gösterebilmektedir.

IMF'ye doğrudan yatırım akım ve gelir rakamları üç aylık, stok rakamları ise yıllık olarak raporlanmaktadır. Ayrıca, önceki bölümlerde ele alınan IMF tarafından düzenlenen Eşgüdümlü Doğrudan Yatırım Anketi (CDIS)'ne de ülkemiz katılım sağlamaktadır. UYP'de piyasa fiyatından hesaplanan yurt içi doğrudan yatırım stoku, CDIS metodolojisi doğrultusunda piyasada işlem gören işletmeler için piyasa fiyatı, işlem görmeyen işletmeler içinse defter değeriyle öz kaynaklar yöntemi kullanılarak hesaplanmış ve verilerin coğrafi dağılımı yapılmıştır.

EUROSTAT'a doğrudan yatırım akım istatistikleri net öz sermaye, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar ve diğer sermaye ayırımında, stok istatistikleri sermaye ve diğer sermaye ayırımında, gelir istatistikleri ise dağıtılan kârlar, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar ve faiz gelir/gideri ayırımında sektörel ve coğrafi detayda sınıflandırılarak raporlanmaktadır. Yılda bir kez, son üç yılı kapsayacak şekilde yapılan söz konusu raporlamalar doğrudan EUROSTAT veri tabanına aktarılmaktadır.

OECD'ye doğrudan yatırım akım, stok ve gelir istatistikleri EUROSTAT ile aynı ayrıntıda raporlanmakta, ancak raporlamalar sektörel ve coğrafi sınıflama açısından farklılık göstermektedir.

UNCTAD'a ise, doğrudan yatırım akım ve stok istatistikleri yıllık olarak talep üzerine raporlanmakta ve söz konusu istatistikler UNCTAD tarafından "Dünya Yatırım Raporu"nda yayımlanmaktadır.

Eİ Kitabı'nda önerilen, önceki bölümlerde ele alınmış, ayrıntılı ek sunum konusu raporlamalar ise henüz uygulamaya konulmamış, ülkelere söz konusu yeni uygulamalara uyum ve verilerin sağlanması amacıyla süre tanınmıştır. Raporlamalarda esas alınacak faaliyet sınıflaması olan ISIC Rev.4 veya NACE Rev.2 için ise, zorunlu olmamakla beraber 2011 verisinden başlamak üzere 2012 yılına kadar süre tanınmıştır.

5.4. Türkiye'nin Mevcut Uygulama Çerçevesinde Yeni Standartlara Uyumu

Doğrudan yatırım istatistiklerinin derlenmesinde Eİ Kitabı ve BPM6'nın ortaya koyduğu uluslararası standartların uygulanmaya başlanmasıyla birlikte, Türkiye'nin de söz konusu yeni standartlara uyum sağlaması ve raporlamalarını bu yönde geliştirmesi gerekecektir.

Eİ Kitabı'nda doğrudan yatırım istatistiklerinin sınıflandırılmasında esas olan varlık/yükümlülük ilkesi, aynı zamanda BPM6'da ödemeler dengesi ve uluslararası yatırım pozisyonu istatistiklerinin sınıflandırılmasında da uygulanması zorunlu tutulan bir ilkedir. Doğrudan yatırım istatistiklerinin yönüne göre yatırım prensibi doğrultusunda derlenmesi ise, yatırımların yönünün tespit edilebilmesi açısından son derece önemlidir.

Bu çerçevede; yeni standartların doğrudan yatırım istatistiklerini ne şekilde etkileyeceği ve ülkemiz açısından hangi verilerin derlenmesine ihtiyaç duyulacağını tespit edebilme amacıyla, 2010 yılı doğrudan yatırım istatistikleri varlık/yükümlülük ve yönüne göre yatırım ilkeleri esas alınarak yeniden düzenlenmiştir. Çalışmada UYP kapsamında yayımlanan doğrudan yatırım stok verilerinin seçilme nedeni, söz konusu verilerin anket yöntemi ile

derlenmesi ve yeni standartlara uyum sağlama aşamasında daha detaylı bilgi içermesidir.

Bu çalışma ile varlık/yükümlülük ilkesi doğrultusunda yeniden düzenlenen Türkiye'nin doğrudan yatırım stok istatistikleri Tablo 5.4'te görülmektedir. Buna göre, Türkiye'nin doğrudan yatırım varlığı 23.151 milyon ABD Doları, yükümlülüğü 187.419 milyon ABD Doları ve net doğrudan yatırım stoku 164.268 milyon ABD Doları olarak hesaplanmaktadır.

TABLO 5.4. VARLIK / YÜKÜMLÜLÜK İLKESİNE GÖRE TÜRKİYE'NİN DOĞRUDAN YATIRIM STOKLARI (Milyon ABD Doları) (Aralık 2010)

Varlıklar	23.151	Yükümlülükler	187.419
Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesine:	22.975	Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısına:	184.757
V1 Sermaye	20.288	Y1 Sermaye	180.224
V2 Diğer sermaye konusu fonlar	2.687	Y2 Diğer sermaye konusu fonlar	4.533
Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısına:	176	Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesine:	1.408
V3 Sermaye	176	Y3 Sermaye	
V4 Diğer sermaye konusu fonlar		Y4 Diğer sermaye konusu fonlar	1.408
Grup şirketlerinde		Grup şirketlerinde	1.254
V5 Sermaye		Y5 Sermaye	
V6. Diğer sermaye konusu fonlar		Y6.1 Nihai yatırımcı yurt dışında yerleşik grup şirketi tarafından verilen diğer sermaye konusu fonlar	1.254

Yönüne göre yatırım ilkesi doğrultusunda yeniden düzenlenen Türkiye'nin doğrudan yatırım stok istatistikleri Tablo 5.5'te görülmektedir. Buna göre, Türkiye'den yurt dışına yapılan doğrudan yatırım stoku 21.567 milyon ABD Doları, Türkiye'ye yapılan doğrudan yatırım stoku 185.835

milyon ABD Doları ve net doğrudan yatırım stoku 164.268 milyon ABD Doları olarak hesaplanmaktadır.

TABLO 5.5. YÖNÜNE GÖRE YATIRIM İLKESİNE GÖRE TÜRKİYE’DE DOĞRUDAN YATIRIM STOKLARI (Milyon ABD Doları) (Aralık 2010)

Yurt dışına Yapılan Doğrudan Yatırım	21.567	Yurt içine Yapılan Doğrudan Yatırım	185.835
Sermaye	20.288	Sermaye	180.048
V1 Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesindeki sermaye varlıkları	20.288	Y1 Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcıya sermaye yükümlülükleri	180.224
-Y3 Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesine sermaye yükümlülüğü		-Y3 Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcıdaki sermaye varlıkları	-176
V5.1 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki sermaye varlıkları (nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik ise)		Y5.1 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki sermaye yükümlülükleri (nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik ise)	
-Y5.2 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki sermaye yükümlülükleri (nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik ise)		-Y5.2 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki sermaye varlıkları (nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik ise)	
Diğer Sermaye	1.279	Diğer Sermaye	5.787
V2 Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesindeki diğer sermaye konusu varlıkları	2.687	Y2 Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcıya diğer sermaye yükümlülükleri	4.533
-Y4 Doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesine diğer sermaye yükümlülükleri	-1.408	-Y4 Doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcıdaki diğer sermaye varlıkları	
V6.1 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki diğer sermaye varlıkları (nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik ise)		Y6.1 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki diğer sermaye yükümlülükleri (nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik ise)	1.254
-Y6.2 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki diğer sermaye yükümlülükleri (nihai yatırımcısı yurt içinde yerleşik ise)		-Y6.2 Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki diğer sermaye varlıkları (nihai yatırımcısı yurt dışında yerleşik ise)	

Varlık/yükümlülük ilkesi esas alınarak derlenen doğrudan yatırım rakamları, yönüne göre yatırım ilkesi esas alınarak derlenen doğrudan yatırım rakamlarından daha yüksektir. Bunun sebebi, yönüne göre yatırım prensibinde bazı doğrudan yatırım işlemlerinin netleştirilmesidir. Dolayısıyla yönüne göre yatırım prensibini kullanan Türkiye gibi ülkelerde, varlık/yükümlülük prensibi uygulandığında doğrudan yatırım rakamlarının

artması beklenmektedir. Ancak doğrudan yatırım varlık ve yükümlülükleri eşanlı artacağından, net doğrudan yatırım stoku değişmeyecektir.

Nitekim her iki tabloda da net doğrudan yatırım stokunun 164.268 milyon ABD Doları olduğu görülmektedir. Söz konusu net stok verisi, doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısına yaptığı tersine yatırım verisi de gösterge niteliğinde hesaplamalara dahil edildiğinden, UYP kapsamında yayımlanan net doğrudan yatırım stoku ile farklılık göstermektedir.

Yeni uluslararası standartlar çerçevesinde; ülkemizde doğrudan yatırım istatistiklerinin varlık/yükümlülük ve yönüne göre yatırım ilkeleri doğrultusunda derlenmesi halinde, mevcut uygulamada aşağıda sıralanan bazı alt detaylarda veri sağlanamadığı görülmektedir:

- Yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcısına yaptığı sermaye yatırımı (tersine yatırım).
- Yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısına sağladığı diğer sermaye konusu fonlar.
- Yurt dışında yerleşik grup şirketlerindeki sermaye varlıkları ve söz konusu şirketlere sermaye yükümlülükleri.
- Yurt dışında yerleşik grup şirketlerine sağlanan diğer sermaye konusu fonlar.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ekonomik küreselleşmeyle birlikte ülkeler arasında yoğunlaşan yatırımlardan en genel haliyle, uzun vadeli olarak tanımlanan doğrudan yatırımların gelişiminin izlenmesi, ülkeler arasındaki dağılımının saptanması, ekonomilere katkısının ölçülmesi ve yeni yatırımların çekilebilmesi ülkeler açısından önem taşımaktadır. Bu amaçla; genel kullanımda uyumlu, güvenilir ve eş zamanda yayımlanan istatistikler üretilmesi gerekmekte, bu istatistikler için de ülkelerarası uyumsuzlukları, tutarsızlıkları gideren zaman serilerinin oluşturulmasını, bilgilerin paylaşılmasını sağlayan uluslararası standartların bulunması zorunlu olmaktadır. Öte yandan, sınır ötesi işlemlerle ilgili yasal ve bürokratik kısıtlamaların birçok ülkede kaldırılması istatistik derleyicilerinin görevini zorlaştırmıştır. Ekonomik işlemlerin küreselleşmesi, yatırımcıların, yatırımlarından en fazla kazancı sağlamak amacıyla karmaşık yapılanmalara girmesine yol açmaktadır. Bu gelişmeler sonucunda, kullanıcıların analitik bilgi edinme taleplerinin karşılanması güçleşmektedir.

Tüm bunlar göz önüne alındığında, derleyiciler ve kullanıcılar için tek bir referans kaynağı oluşturmak, açıklayıcı olmak, küreselleşmenin etkilerini dikkate alan uluslararası standartları geliştirmek amaçlarını taşıyan, yönlendirici ilke ve kavramların oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede; OECD tarafından hazırlanan EI Kitabı, doğrudan yatırım istatistiklerinde uluslararası standartları belirlemekte ve söz konusu istatistikleri derleyen ülkeler için bir rehber görevi üstlenmektedir. Bu rehberle uyum ise, doğrudan yatırım istatistiklerinde yeknesaklığı ve ülkelerarası karşılaştırılabilirliği sağlamakta ve sınır ötesi uzun vadeli yatırımların ülkelerarası dağılımını ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada, doğrudan yatırım istatistiklerine ilişkin EI Kitabı'nda belirlenen tanım ve kavramlar, derleme, sunum ve sınıflama yöntemleri

ortaya konmuş, bazı ülkelerin uygulamaları ile karşılaştırmalarına yer verilmiş ve bu çerçevede Türkiye’de doğrudan yatırım istatistiklerinin derlenmesi ele alınmış, eksiklikler ile uyumsuzluklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde, genel bir değerlendirme ile söz konusu eksiklik ile uyumsuzlukların giderilebilmesine yönelik bazı önerilere yer verilmektedir.

Türkiye’de doğrudan yatırım istatistikleri başta TCMB olmak üzere, T.C. Ekonomi Bakanlığı ve Hazine tarafından derlenmektedir. Yurt içine yapılan doğrudan yatırım stoku, doğrudan yatırım akım ve gelir işlemleri TCMB tarafından derlenirken, yurt dışına yapılan doğrudan yatırım stoku Hazine tarafından derlenmektedir. Derlenen doğrudan yatırım istatistiklerinin tümü, ödemeler dengesi ve uluslararası yatırım pozisyonu istatistikleri adı altında, her ay TCMB internet sitesinde yayımlanmakta, belirli dönemler itibarıyla OECD, EUROSTAT, IMF ve UNCTAD gibi uluslararası kuruluşlara raporlanmaktadır.

Türkiye’de doğrudan yatırım istatistiklerinin derlenmesinde, ITRS ve İşletme Anketleri yöntemleri birarada kullanılmaktadır. Ödemeler dengesi ve uluslararası yatırım pozisyonu istatistikleri kapsamında; TCMB, İstatistik Genel Müdürlüğü, Ödemeler Dengesi Müdürlüğü, doğrudan yatırım akım işlemlerini yurt içinde yerleşik bankaların raporlamalarından oluşan ITRS yöntemi ile, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar ve yurt içine yapılan doğrudan yatırım stoklarını İşletme Anketleri yöntemi ile derlemektedir. Yurt dışına yapılan doğrudan yatırım stoku ise, Hazine tarafından İşletme Anketleri yöntemi ile derlenmektedir.

Ülkemizde hukuki dayanağı sağlam, kuralları açıkça belirlenmiş, formu iyi tasarlanmış bir ITRS ile yurt içinde yerleşik bankalardan hızlı bir biçimde ayrıntılı veri sağlanabilmektedir. Ancak doğrudan yatırımlar, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar gibi nakit olmayan işlemleri de içermekte ve söz konusu işlemlerin ölçülebilmesi açısından ITRS yetersiz kalabilmektedir. Bununla birlikte, ITRS sadece kur değişimlerini açıklayabilmekte olup, söz konusu işlemlerden bağımsız olarak gerçekleşen diğer fiyat değişimleri ITRS’nin konusu olmamaktadır. Dolayısıyla, doğrudan yatırım stok

değerlerini tespit edebilmek amacıyla yıllık veya üçer aylık anketler düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Eİ Kitabı, artan finansal liberalizasyon ortamında, özellikle bankacılık dışı finansal ve finansal olmayan kuruluşların doğrudan yatırımlarına ilişkin en iyi bilginin, söz konusu kuruluşların anket yöntemi ile doğrudan raporlaması ile sağlanabileceğini belirtmektedir. Nitekim OECD ülkelerinin büyük çoğunluğunun doğrudan yatırım istatistiklerinin derlenmesinde anket yöntemini kullandıkları göze çarpmaktadır.

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, tümüyle anket yönteminin kullanılabilmesi için bazı ön koşulların sağlanması gerekmektedir. Öncelikle, bankacılık dışı kuruluşlardan anket yöntemi ile veri temin edilebilmesi için çok güçlü bir yasal dayanağa ve ülkede istatistik bilincinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca bu yöntemde, büyük ölçüde yurt dışı işlemlerde bulunan yerleşik tüm işletmelere ilişkin gerekli bilgilerin yer aldığı İş Kayıt Sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Türkiye gibi çeşitli ölçekli çok sayıda firmanın olduğu ülkelerde, söz konusu kütük sisteminin oluşturulması ve takibinin yapılması uygulamada zorluklar yaratabilmektedir. Bununla birlikte, Avustralya ve Hollanda'da olduğu gibi tamamen elektronik ortamda gerçekleştirilen anket yöntemi için, raporlama yapacak kuruluşlarda da gerekli alt yapının sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda, ülkemizde TÜİK tarafından İş Kayıt Sistemin oluşturulmasına ilişkin çalışmanın yapılmakta olduğu bilinmektedir. Çalışmanın sonuçlarından yararlanmak amacıyla ilgili Kurum'la işbirliği yapılmasının, halihazırda TCMB bünyesinde kurulu, doğrudan yatırım işletmelerine ilişkin veri tabanının karşılaştırılabilirliği ve gerek olduğu takdirde güncellenmesi açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Ülkelerarası karşılaştırılabilir istatistikler derlenmesinin esas olduğu kavramından yola çıkarak, ülkeler istatistiklerinde Eİ Kitabı'nda belirlenen ilkelere uyum sağlanması için gerekli çabayı göstermekte ve bu amaçla istatistiklerini iyileştirmeye yönelik çalışmalarda bulunmakta, gerektiğinde bazı uyumsuzluklara ilişkin ek bilgiler de temin etmektedir.

Ülkemizde derlenmekte olan doğrudan yatırım istatistiklerinde de, bu uyum amacıyla son yıllarda yapılan yoğun çalışmalar sonucunda hayli ilerleme kaydedilmiş, gerekli alt yapı sağlanarak, uluslararası platformda zorunlu olan istatistiklerin üretilmesi ve erişilmesinin sağlanması yoluyla uluslararası taahhütler yerine getirilmiştir. Gelişmiş ülke istatistikleri düzeyine uzun süre önce erişilmiş olmakla birlikte, önem derecesi olmaksızın aşağıda belirtilecek hususlarda da uyum sağlanmasının, istatistiklerin yeni ekonomik gelişmeleri de yansıtılması ve/veya ek ayrıntılı bilgilerin sağlanması yönüyle önemli olduğu düşünülmektedir.

Uyum sağlanması gereken ilk husus, doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısına yaptığı yönetimde yüzde 10 kriterini aşmayan sermaye yatırımı olarak tanımlanan tersine yatırımlara ilişkin istatistiklerin derlenmesi ile ilgilidir. Mevcut uygulamada ülkemizde tersine yatırımlara ilişkin istatistiksel veri bulunmamaktadır. Ancak; 2011 yılında TCMB Ödemeler Dengesi Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen ve 2009 ve 2010 yıllarını kapsayan Yabancı Sermayeli Şirketler anketine tersine yatırımlara ilişkin soru eklenmiş, söz konusu işlemlere ilişkin stok rakamlar ile yıl içerisinde gerçekleştirilen akım işlemleri istenmiştir. Bu uygulama ile tersine yatırımlarda bulunan işletmelerin tespit ve takip edilmesi hedeflenmektedir. Uygulamanın ilk yılı olması nedeniyle elde edilen sonuçlar firma bazında ayrıntılı olarak incelenerek, sağlıklı veri elde edilmesi halinde istatistiklere yansıtılmalı ve çalışmanın devamlılığı sağlanmalıdır. Ayrıca, Hazine tarafından gerçekleştirilen ankette de benzer uygulamanın yapılması için ilgili kurum ile işbirliği sağlanması gerektiği düşünülmektedir.

İkinci bir husus, yurt dışına yapılan doğrudan yatırımlara ilişkin yeniden yatırıma dönüştürülen kârlarla ilgilidir. Mevcut uygulamada, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlar ITRS ile yerleşik bankaların yapmış olduğu raporlamalardan elde edilmektedir. Ancak önceki bölümlerde de ele alındığı üzere, nakit olmayan işlemlerin ölçülebilmesi açısından ITRS yetersiz kalabilmektedir. Bu nedenle; yurt dışına yapılan doğrudan yatırım stokunun derlenmesi amacıyla Hazine tarafından gerçekleştirilen anket kapsamında, yeniden yatırıma dönüştürülen kârlara ilişkin derlenen istatistiklerin

kullanılabilirliğinin araştırılması ve yurt içine yapılan doğrudan yatırım istatistiklerinde uygulandığı üzere verilerin aylık, eşit olarak ödemeler dengesi istatistiklerine yansıtılması gerektiği düşünülmektedir.

Uyum sağlanması gereken üçüncü bir husus, yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcının yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesine veya yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin yurt dışında yerleşik doğrudan yatırımcısına sağladığı borçlar ile ilgilidir. 8 Şubat 2008 tarihli Türk Parası Kıymeti Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar'da Değişiklik Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı ile de, Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışında pay sahibi olduğu ortaklıklara, yurt dışındaki ana şirkete ve grup şirketlerine döviz veya Türk Lirası kredi açmaları serbest bırakılmıştır. Söz konusu tarih itibarıyla önceden verisi mevcut olmayan, yurt dışına verilen kredilere ilişkin bilgiler de ITRS kapsamında banka raporlarından elde edilmek üzere raporlamalara ilave edilmiştir.

Uluslararası standartlara göre yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcının yurt dışında yerleşik doğrudan yatırım işletmesinden sağladığı ve işletmesine sağladığı borçlar, yurt dışına yatırım olarak sayılmaktadır. Ancak, bu kapsamda bankalar tarafından yurt içinde yerleşik doğrudan yatırımcıya ait, gerek iştiraktan sağlanan gerekse iştirake verilen kredilere ilişkin verilerin yetersiz olması nedeniyle ödemeler dengesinde Finans Hesapları\Doğrudan Yatırımlar\Yurt Dışında\Diğer Sermaye kalemi şu ana kadar açılmamıştır. Hâlihazırda stok verisi bulunan ancak akım verisi bulunmayan söz konusu Diğer Sermaye kalemine ilişkin verilerin, Hazine tarafından gerçekleştirilen ve yurt dışına yapılan yatırımlara ilişkin borç-alacak işlemlerini de içeren anket yardımı ile elde edilmesine yönelik çalışmaların yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Yurt içinde yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin yurt dışında yerleşik doğrudan yatırımcısından sağladığı ve yatırımcısına sağladığı borçlar ise, yurt içine yapılan yatırım olarak sayılmaktadır. Mevcut uygulamada yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin yurt dışında yerleşik doğrudan yatırımcısına sağladığı borçlara ilişkin diğer sermaye verisi bulunmamaktadır. Buna karşın, Yabancı Sermayeli Şirketler anketinde

yerleşik doğrudan yatırım işletmesinin doğrudan yatırımcısına sağladığı borçlara ilişkin soru sorulmaktadır. Bu çerçevede yapılacak bir çalışma ile söz konusu verilere ilişkin bilginin TCMB tarafında yapılan anket aracılığıyla sağlanabileceği düşünülmektedir.

Ancak; anket yöntemleri ile sağlanabileceği düşünülen, gerek yurt içine gerekse yurt dışına yapılan diğer sermayeye ilişkin yıllık olarak derlenen stok verilerinin UYP istatistiklerine yansıtılıp, aylık olarak yayımlanan ödemeler dengesi istatistiklerine yansıtılmaması uygulama açısından sıkıntı yaratacaktır. Bu nedenle, öncelikle stok olarak derlenen söz konusu verilere ilişkin akım verilerinin de elde edilmesine yönelik çalışmaların başlatılması, bu bağlamda söz konusu anketler ile akım verilerinin de istenmesi veya yakın gelecekte anket kapsamındaki işletmelere üçer aylık dönemlerde yeni bir anket gönderilmesinin fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Dördüncü bir husus, El Kitabı'nda şirketlerarası birleşme ve satınalmalar ayrımında coğrafi ve sektörel bazda sınıflandırılması önerilen doğrudan yatırım akım verileri ile ilgilidir. Hâlihazırda, TCMB Ödemeler Dengesi Müdürlüğü tarafından yayımlanan, doğrudan yatırım akım verilerine ilişkin söz konusu ayrımında veri bulunmamaktadır. ITRS kapsamında yerleşik bankalar tarafından raporlanan, doğrudan yatırım işlemlerine ilişkin ayrıntılı bilgi içeren "Yabancı Sermaye Formu"na gerçekleşen işlemin şirketlerarası birleşme ve satınalma mı yoksa yeni bir yatırım mı olduğunun tespiti amacıyla soru eklenebileceği düşünülmektedir. Bu şekilde; işlemi gerçekleştiren bankanın ilgili firmadan kaynağında bilgi temin ederek raporlamada bulunabileceği ve elde edilecek bilgiler doğrultusunda doğrudan yatırım akım verilerinin şirketlerarası birleşme ve satınalmalar ayrımında sınıflandırılabilirliği düşünülmektedir. Ayrıca, sınıflandırmalar yapılırken şirketlerarası birleşme ve satınalmalar konusunda oluşturulmuş uluslararası veri tabanları ile bu konuda "Ernst and Young" tarafından yayımlanan raporların kullanımı da söz konusu olabilecektir.

Beşinci bir husus, grup şirketleri arasındaki doğrudan yatırım işlemlerinin istatistiklere dahil edilmesi ile ilgilidir. FDIR'daki yatay ilişki nedeniyle grup şirketlerinin de saptanarak ayrı bir kalem olarak doğrudan

yatırım istatistiklerinde gösterimi gerekmektedir. Buna ilişkin 2008 ve 2009 yıllarını kapsayan “Yabancı Sermayeli Şirketler” anketine soru eklenmiştir. Elde edilen grup şirketlerinden sağlanan kredilere ilişkin veriler ile Ödemeler Dengesi Müdürlüğü nezdindeki “Özel Sektör Dış Kredi Takip Sistemi”nde mevcut olan veriler karşılaştırılmış ve 2010 tarihinden itibaren yurt içine yapılan diğer sermaye stoku ve ödemeler dengesi istatistikleri revize edilmiştir. Bu aşamada, ABD ve Avustralya’nın uygulamalarına benzer şekilde grup şirketlerinin nihai ortağının yurt dışında yerleşik olduğu varsayılmaktadır. İlerleyen dönemlerde, söz konusu çalışmanın geliştirilerek grup şirketlerinin de nihai ortaklarının tespit edilmesi gerekecektir. Ayrıca, grup şirketlerine verilen kredilere ilişkin verilerin de derlenmesine yönelik çalışmalara başlanması gerekmektedir. Hazine tarafından gerçekleştirilen ankete de grup şirketlerine ilişkin soru eklenerek, veri sağlanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Altıncı bir husus, doğrudan yatırım istatistiklerinin sektörel sınıflaması ile ilgilidir. El Kitabı’nda 2011 verisinden başlamak üzere raporlamalarda kullanılacak faaliyet sınıflaması NACE Rev.2 olarak belirlenmiştir. Ülkemizin de doğrudan yatırım istatistiklerinde, hâlihazırda kullanılmakta olan faaliyet sınıflamasını değiştirmek üzere gerekli alt yapı hazırlıklarını tamamlaması ve bankalar ile firmalara gönderilen formların NACE Rev.2 doğrultusunda revize etmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, verilerin karşılaştırılabilirliğinin sağlanması amacıyla doğrudan yatırımlara ilişkin yayımlanan veri setinin de geriye dönük olarak yeni sınıflamaya göre uyarlanması sağlanmalıdır.

Ayrıca son bir husus olarak, doğrudan yatırımlara ilişkin, doğrudan yatırım akım, gelir ve stok işlemlerinin GSYH’ye oranı, ülke bazında doğrudan yatırım sermaye akım ve stok işlemlerinin toplam içerisindeki payı gibi ek göstergelerin düzenli aralıklarla hesaplanarak, TCMB tarafından yayımlanan ödemeler dengesi istatistikleri kapsamında tablolara eklenmesinin, doğrudan yatırımların değerlendirilmesi açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Doğrudan yatırım istatistiklerinin doğru bir şekilde derlenebilmesi için yukarıda ele alınan hususlarda uluslararası standartlara uyum sağlanmasının

yanısıra, verilerin derlenmesinde mevcut uygulamada kullanılan veri tabanlarının birbirleri ile tutarlılığının sağlanması da büyük önem arz etmektedir. Bu çerçevede; öncelikle Ödemeler Dengesi Müdürlüğü nezdinde kurulu “Doğrudan Yatırım Akım Verileri” ve “Yabancı Sermayeli Şirketler Anketi” veri tabanlarının karşılaştırılarak, işletmelere ilişkin sektör ve ülke bilgileri dahil olmak üzere tüm bilgilerin eşleştirilmesi ve varsa farklılıkların giderilmesi gerekmektedir. Ayrıca, söz konusu bilgilerin “Özel Sektör Dış Kredi Takip Sistemi” veri tabanı ile de tutarlılığın sağlanmasının, yayımlanan ve uluslararası kuruluşlara raporlanan verilerin uyumu açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Australian Bureau of Statistics. (Temmuz 2009). Revisions to International Standards in Quarterly Balance of Payments and International Investment Position Statistics from September 2009. Erişim: Mart 2011, <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/mf/5302.0.55.002>.
- Australian Bureau of Statistics. (Ağustos 2003). Information Paper: Foreign Direct Investment Data Collection: Overcoming Hurdles and Obstacles in FDI Measurement and Collection. Erişim: Mart 2010, <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/mf/5370.0.55.001>.
- Bach, C. (şubat 2010). A Guide to the U.S International Transactions Accounts and the U.S. International Investment Position Accounts. Erişim: 10 Mart 2011, Bureau Of Economic Analysis, http://www.bea.gov/scb/pdf/2010/02_February/0210-guide.pdf.
- Bank of Japan. (Mayıs 2007). Release of the Market-Value Estimate of the Direct Investment Position. Erişim: 20 Nisan 2011, http://www.boj.or.jp/en/statistics/outline/notice_2007/ntbop16.htm.
- Banque de France. (Haziran 2010). Foreign Direct Investment (FDI), Flows, Stocks and Income. Erişim: 10 Nisan 2011, <http://www.banque-france.fr/gb/statistiques/telechar/bdp/FDI-overview-1999-2009.pdf>.
- Banque de France. (Eylül 2010). Valuation of Unquoted Foreign Direct Investment Stocks at Market Value: Methods and Results for France. Erişim: 17 Nisan 2011, http://banquefrance.fr/gb/publications/telechar/bulletin/gsa/gsa17/quarterly-selection-of-articles-spring-2010-17-etude_5.pdf
- Durusoy, S. (Temmuz 2000). Finansal Liberalleşmenin Sorgulanmasının Nedenleri. *Dış Ticaret Dergisi*, 18, 15-25.
- ECB. (2007). European Union Balance of Payments/International Investment Position Statistical Methods. Frankfurt am Main: ECB.
- Erçakar, M. ve Karagöl, E. T. (Ocak 2011). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar. *Seta Analiz*, 33. Erişim: 25 Mayıs 2011, <http://www.setav.org/ups/dosya/65109.pdf>.
- Eurostat, Balance of Payments Working Group. (Ekim 2010). Implementation of BPM6 and BD4 in The Annual FDI Data Request. Luxembourg: Eurostat.

- Eurostat, Joint ECB/EUROSTAT FDI Workshop on the Implementation of the Revised International Manuals, Collection of Data According to the Ultimate Controlling Parent. (Kasım 2009). Erişim: 12 Nisan 2011, http://circa.europa.eu/Members/irc/dsis/bop/library?1=/implementation_bpm6&vm=detailed&sb=Title.
- Demirel, O. (2006). Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Ekonomik Büyümeye Etkileri ve Türkiye Uygulaması. Yüksek Lisans Tezi. Isparta: T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- IMF. (1995). Balance of Payments Compilation Guide. Washington D.C.
- IMF. (2003). Foreign Direct Investment Statistics: How Countries Measure FDI. Washington D.C.
- IMF. (2004). Foreign Direct Investment Trends, Data Availability, Concept and Recording Practices. Washington D.C.
- IMF. (2008). The Coordinated Direct Investment Survey Guide. Washington D.C.
- IMF. (2009). Balance of Payments and International Investment Position Manual. (Sixth Edition). Washington D.C.
- IMF. Dissemination Standards Bulletin Board. Erişim: Şubat 2010, <http://dsbb.imf.org/Applications/web/sddshome>.
- IMF. Direct Investment Methodology: Latest SIMSDI Metadata. Erişim: Şubat 2011, <http://www.imf.org/external/np/sta/di/country.asp>.
- McLennan, W. (1998). "Balance of Payments and International Investment Position, Australia, Concepts, Sources and Methods". Erişim: Şubat 2011, Australian Bureau of Statistics, [http://www.ausstats.abs.gov.au/Ausstats/subscriber.nsf/0/CA25687100069892CA256889001FC568/\\$File/53310_1998.pdf](http://www.ausstats.abs.gov.au/Ausstats/subscriber.nsf/0/CA25687100069892CA256889001FC568/$File/53310_1998.pdf).
- Mutlu, O. Ç. (2006). Türkiye’de Dış Borç İstatistiklerinin Derlenmesi ve Dış Borç İşlemlerinin Ödemeler Dengesi İstatistiklerine Yansıtılması. Uzmanlık Yeterlilik Tezi. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- OECD. (2008). Benchmark Definition of Foreign Direct Investment. (Fourth Edition). Paris.
- OECD. (Mayıs 2008). Survey of Implementation of Methodological Standards for Direct Investment. Erişim: Mayıs 2010, <http://www.oecd.org/dataoecd/11/49/43385377.pdf>.

- OECD. (Mart 2010). FDI Statistics: Market Valuation. *Working Group on International Investment Statistics*, DAF/INV/STAT(2010)1. Erişim: Nisan 2011, [https://www.oecd.int/olis/vgn-ext-templating/DAF-INV-STAT\(2010\)1-ENG.pdf?docId=JT03280429&date=1269008588000&documentId=467566&organisationId=1&fileName=JT03280429.pdf](https://www.oecd.int/olis/vgn-ext-templating/DAF-INV-STAT(2010)1-ENG.pdf?docId=JT03280429&date=1269008588000&documentId=467566&organisationId=1&fileName=JT03280429.pdf).
- OECD. (Ekim 2010a). Foreign Direct Investment Statistics Draft-Questionnaires According to BMD4, *Working Group on International Investment Statistics*, DAF/INV/STAT(2010)2/REV1. Erişim: Nisan 2011, [https://www.oecd.int/olis/vgn-ext-templating/DAF-INV-STAT\(2010\)2-REV1-ENG.pdf?docId=JT03288944&date=1285679495000&documentId=476858&organisationId=1&fileName=JT03288944.pdf](https://www.oecd.int/olis/vgn-ext-templating/DAF-INV-STAT(2010)2-REV1-ENG.pdf?docId=JT03288944&date=1285679495000&documentId=476858&organisationId=1&fileName=JT03288944.pdf).
- OECD. (Ekim 2010b). FDI Statistics of Japan: Progress in the Implementation of Revised FDI Standards. *Working Group on International Investment Statistics*, DAF/INV/STAT/RD(2010)1. Erişim: Nisan 2011, [https://www.oecd.int/olis/vgn-ext-templating/DAF-INV-STAT-RD\(2010\)1-ENG.pdf?docId=JT03288419&date=1284728095000&documentId=476579&organisationId=1&fileName=JT03288419.pdf](https://www.oecd.int/olis/vgn-ext-templating/DAF-INV-STAT-RD(2010)1-ENG.pdf?docId=JT03288419&date=1284728095000&documentId=476579&organisationId=1&fileName=JT03288419.pdf).
- OECD. (Mart 2011a). Latest Improvements in Foreign Direct Investment Statistics of Turkey. *Working Group on International Investment Statistics*, DAF/INV/STAT/RD(2011)3. Erişim: Mart 2011, [https://www.oecd.int/olis/vgn-ext-templating/DAF-INV-STAT-WD\(2011\)3-ENG.pdf?docId=JT03298286&date=1300206724000&documentId=484696&organisationId=1&fileName=JT03298286.pdf](https://www.oecd.int/olis/vgn-ext-templating/DAF-INV-STAT-WD(2011)3-ENG.pdf?docId=JT03298286&date=1300206724000&documentId=484696&organisationId=1&fileName=JT03298286.pdf).
- OECD. (Mart 2011b). FDI and AMNE Statistics: Improved and Expanded Foreign Affiliate Statistics for Canada. *Working Group on International Investment Statistics*, DAF/INV/STAT(2011)1. Erişim: Nisan 2011, [https://www.oecd.int/olis/vgn-ext-templating/DAF-INV-STAT-RD\(2010\)1-ENG.pdf?docId=JT03288419&date=1284728095000&documentId=476579&organisationId=1&fileName=JT03288419.pdf](https://www.oecd.int/olis/vgn-ext-templating/DAF-INV-STAT-RD(2010)1-ENG.pdf?docId=JT03288419&date=1284728095000&documentId=476579&organisationId=1&fileName=JT03288419.pdf).
- T.C. Ekonomi Bakanlığı. (Haziran 2003). 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı. (Ağustos 2003). Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği.
- T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı. (2010). Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2009 Yılı Raporu. Erişim: Temmuz 2010, <http://www.hazine.gov.tr>.
- T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı. (2010). 2009 Yılı Yurtdışı Doğrudan Yatırım Raporu. Erişim: Ocak 2011, <http://www.hazine.gov.tr>.

- T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı. Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni- Ocak 2011. Erişim: Mart 2011, <http://www.hazine.gov.tr>.
- TCMB. (2001). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu.
- TCMB. (Ocak 2002). Sermaye Hareketleri Genelgesi.
- TCMB. (2008). Uluslararası Yatırım Raporu, Aralık 2008. Ankara.
- TCMB. (2009). Uluslararası Yatırım Raporu, Aralık 2009. Ankara.
- TCMB. (2010). Uluslararası Yatırım Raporu, Aralık 2010. Ankara.
- TCMB. Ödemeler Dengesi Metodolojisi ve Türkiye Uygulaması. Erişim: 12 Şubat 2011, <http://www.tcmb.gov.tr>.
- TCMB. Uluslararası Yatırım Pozisyonu Metodolojisi ve Türkiye Uygulaması. Erişim: 12 Ocak 2011, <http://www.tcmb.gov.tr>.
- Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar. Erişim: Ocak 2011, <http://www.tcmb.gov.tr>.
- UNCTAD. (2010). World Investment Report. New York and Geneva.
- Wada, M. ve Oonishi, K. (2003). "Differences in Treatment of Direct Investment in the Balance of Payments Statistics and the International Investment Position". Erişim: 20 Nisan 2011, Bank of Japan, http://www.boj.or.jp/en/statistics/outline/notice_2007/ntbop16.htm.
- YASED. (Temmuz 2010). UNCTAD 2010 Dünya Yatırım Raporu Sunumu. Erişim: 15 Mart 2011, http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/haberler/basin_bultenleri/Documents/YASED-BasinSunumu-22072010.pdf.
- YASED. (2010). Investment Enviroment in Turkey. İstanbul.
- YASED. (Şubat 2011). Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2010 Yıl Sonu Değerlendirme Raporu. Erişim: 15 Mart 2011, <http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/Yayinlar/Documents/YASEDUDYRaporu-2010yilsonu-Subat2011.pdf>.
- YASED. (Temmuz 2011). UNCTAD 2011 Dünya Yatırım Raporu Sunumu. Erişim: 30 Temmuz 2011, <http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/Yayinlar/Documents/OzlemOzyigit%20Sunum%20UNCTAD%20WIR2011-tr.pdf>.

EKLER

**Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması
(NACE Rev.2)****A Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık**

- 01 Bitkisel ve hayvansal üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri
- 02 Ormancılık ile endüstriyel ve yakacak odun üretimi
- 03 Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği

B Madencilik Ve Taş Ocakçılığı

- 05 Kömür ve linyit çıkartılması
- 06 Ham petrol ve doğal gaz çıkarımı
- 07 Metal cevherleri madenciliği
- 08 Diğer madencilik ve taş ocakçılığı
- 09 Madenciliği destekleyici hizmet faaliyetleri

C İmalat

- 10 Gıda ürünlerinin imalatı
- 11 İçeceklerin imalatı
- 12 Tütün ürünleri imalatı
- 13 Tekstil ürünlerinin imalatı
- 14 Giyim eşyalarının imalatı
- 15 Deri ve ilgili ürünlerin imalatı
- 16 Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı
- 17 Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı
- 18 Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması
- 19 Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı
- 20 Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı
- 21 Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı
- 22 Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı
- 23 Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı
- 24 Ana metal sanayii
- 25 Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)
- 26 Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı
- 27 Elektrikli teçhizat imalatı
- 28 Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı
- 29 Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı
- 30 Diğer ulaşım araçlarının imalatı
- 31 Mobilya imalatı
- 32 Diğer imalatlar
- 33 Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı

D Elektrik, Gaz, Buhar Ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtımı

35 Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtımı

E Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri

36 Suyun toplanması, arıtılması ve dağıtılması

37 Kanalizasyon

38 Atığın toplanması, ıslahı ve bertarafı faaliyetleri; maddelerin geri kazanımı

39 İyileştirme faaliyetleri ve diğer atık yönetimi hizmetleri

F İnşaat

41 Bina inşaatı

42 Bina dışı yapıların inşaatı

43 Özel inşaat faaliyetleri

G Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı

45 Motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin toptan ve perakende ticareti ile onarımı

46 Toptan ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)

47 Perakende ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)

H Ulaştırma ve Depolama

49 Kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı

50 Su yolu taşımacılığı

51 Hava yolu taşımacılığı

52 Taşımacılık için depolama ve destekleyici faaliyetler

53 Posta ve kurye faaliyetleri

I Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri

55 Konaklama

56 Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri

J Bilgi ve İletişim

58 Yayıncılık faaliyetleri

59 Sinema filmi, video ve televizyon programları yapımıcılığı, ses kaydı ve müzik yayımlama faaliyetleri

60 Programcılık ve yayıncılık faaliyetleri

61 Telekomünikasyon

62 Bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler

63 Bilgi hizmet faaliyetleri

K Finans ve Sigorta Faaliyetleri

64 Finansal hizmet faaliyetleri (Sigorta ve emeklilik fonları hariç)

- 65 Sigorta, reasürans ve emeklilik fonları (Zorunlu sosyal güvenlik hariç)
- 66 Finansal hizmetler ile sigorta faaliyetleri için yardımcı faaliyetler

L Gayrimenkul Faaliyetleri

- 68 Gayrimenkul faaliyetleri

M Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler

- 69 Hukuk ve muhasebe faaliyetleri
- 70 İdare merkezi faaliyetleri; idari danışmanlık faaliyetleri
- 71 Mimarlık ve mühendislik faaliyetleri; teknik test ve analiz faaliyetleri
- 72 Bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri
- 73 Reklamcılık ve piyasa araştırması
- 74 Diğer mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler
- 75 Veterinerlik hizmetleri

N İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri

- 77 Kiralama ve leasing faaliyetleri
- 78 İstihdam faaliyetleri
- 79 Seyahat acentesi, tur operatörü ve diğer rezervasyon hizmetleri ve ilgili faaliyetler
- 80 Güvenlik ve soruşturma faaliyetleri
- 81 Binalar ile ilgili hizmetler ve çevre düzenlemesi faaliyetleri
- 82 Büro yönetimi, büro destek ve iş destek faaliyetleri

O Kamu Yönetimi ve Savunma; Zorunlu Sosyal Güvenlik

- 84 Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik

P Eğitim

- 85 Eğitim

Q İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri

- 86 İnsan sağlığı hizmetleri
- 87 Yatılı bakım faaliyetleri
- 88 Barınacak yer sağlanmaksızın verilen sosyal hizmetler

R Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlence ve Spor

- 90 Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleri
- 91 Kütüphaneler, arşivler, müzeler ve diğer kültürel faaliyetler
- 92 Kumar ve müşterek bahis faaliyetleri
- 93 Spor faaliyetleri, eğlence ve dinlence faaliyetleri

S Diğer Hizmet Faaliyetleri

- 94 Üye olunan kuruluşların faaliyetleri
- 95 Bilgisayarların, kişisel eşyaların ve ev eşyalarının onarımı

96 Diğer hizmet faaliyetleri

T Hanehalklarının İşverenler Olarak Faaliyetleri; Hanehalkları Tarafından Kendi Kullanımlarına Yönelik Olarak Ayrım Yapılmamış Mal Ve Hizmet Üretim Faaliyetleri

97 Ev içi çalışan personelin işverenleri olarak hanehalklarının faaliyetleri

98 Hanehalkları tarafından kendi kullanımlarına yönelik olarak üretilen ayrım yapılmamış mal ve hizmetler

U Uluslararası Örgütler ve Temsilciliklerinin Faaliyetleri

99 Uluslararası örgütler ve temsilciliklerinin faaliyetleri

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR İÇİN FAALİYET BİLGİ FORMU

BU FORM HER YIL MAYIS AYI SONUNA KADAR,
BİLANÇO VE GELİR TABLOSU İLE BERABER
YABANCI SERMAYE GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE
GÖNDERİLECEKTİR.

A.ŞİRKETE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

ÜN VANI:		
ADRESİ:		
İL:	İL CESİ:	POSTA KODU:
TELEFON NO:	FAKS NO:	
E-POSTA:	İNTERNET ADRESİ:	
VERGİ DAİRESİ:	VERGİ HESAP NO:	TİC.SIC.NO:
Genel Müdür/Müdür Adı Soyadı:		
Sektörü (EK-5 Listeden Kod 4 'e göre Seçilecek):		
Türkiye'deki Markaları:		
Ticari İsimleri:		
Bağlı Ortaklıklar/İştirakleri-Ünvanı:		
Bu İştirakteki Ortaklık Oranı:		
Varsa Şubelerin Bulunduğu İller:		

B.ŞİRKETİN ORTAKLIK YAPISI

Ortak Adı	Ülkesi	Ortaklık Oranı (%)	Sermaye Payı (YTL)
I. Yabancı Ortaklar			
II. Yerli Ortaklar*			
	T.C.		
	T.C.		
	T.C.		
Diğer Yerli Ortaklar	T.C.		
III. İMKB'de İşlem Gören Hisseler			
Toplam			

* En büyük üç yerli ortak yazılacaktır.

YABANCI ORTAK / ORTAKLAR HAKKINDA BİLGİLER **

Adı / Ünvanı	
Yurtdışı Adresi	
E-posta	
İnternet Adresi	
Uluslararası Markaları	
Yabancı Ortağın Çok Uluslu Bir Şirket Olması Durumunda Merkez Şirketin İsmi ve Ülkesi	

**Yabancı ortağın birden fazla olması durumunda, her bir ortak için ek tablo düzenlenecektir.

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR İÇİN FAALİYET BİLGİ FORMU

BU FORM HER YIL MAYIS AYI SONUNA KADAR,
BİLANÇO VE GELİR TABLOSU İLE BERABER
YABANCI SERMAYE GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE
GÖNDERİLECEKTİR.

KAR TRANSFERLERİ

Transfer Edilen Miktar	
ABD Doları Karşılığı	
Transfer Edilen Ülke	
Transfer Tarihi	

LİSANS, KNOW-HOW, TEKNİK YARDIM, FRANCHISE ANLAŞMALAR VE TRANSFERLER

Lisansör	
Lisansörün Ülkesi	
Lisansın Konusu (EK-5 Listeden Kod 4 'e göre Seçilecek)	
Transfer Edilen Miktar	
ABD Doları Karşılığı	
Transfer Edilen Ülke	
Transfer Tarihi	

DIŞ TİCARET

Aracı Kanalıyla Yapılan Son Yıl İhracatı (ABD Doları)*	
Aracı Kanalıyla Yapılan Son Yıl İthalatı (ABD Doları)*	

YIL İÇİNDEKİ ÜRETİM FAALİYETLERİ

Üretilen	
Ürünler / Hizmetler (Miktar / EK-5 Listeden Kod 4 'e göre Seçilecek)	
Ürünler / Hizmetler (Değer / EK-5 Listeden Kod 4 'e göre Seçilecek)	

YATIRIMLAR

Geçtiğimiz Yıl Yatırım Yapıldı mı? Evet Hayır

Bu soruya "evet" cevabı verdiyseniz aşağıdaki soruları cevaplandırınız

Yatırımın Konusu (EK-5 Listeden Kod 4 'e göre Seçilecek)

Yatırımın Cinsi Yeni Tevsii Diğer

Yatırımın Miktarı (ABD Doları)

Bu Yatırım İçin İstifade Edilen Devlet Destekleri (Varsa Teşvik Belgesi Numarası ve Tarihi)

Şirket Kaşesi ve Yetkili İmza

* Dış Ticaret Şirketleri veya Diğer Şirketler Aracılığıyla Yapılan İhracat / İthalat

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR İÇİN SERMAYE BİLGİ FORMU

BU FORM, YABANCI ORTAKLARIN SERMAYE HESABINA YAPTIKLARI ÖDEMEYİ MÜTEAKİP EN GEÇ 1 AY İÇİNDE YABANCI SERMAYE GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE GÖNDERİLECEKTİR.

ÜNVANI :		
ADRESİ :		
İLİ :	İLÇESİ :	POSTA KODU :
TELEFON NO :	FAKS NO :	
E-POSTA :	İNTERNET ADRESİ :	
VERGİ DAİRESİ :	VERGİ HESAP NO :	TİC.SIC.NO. :

YABANCI ORTAKLARIN SERMAYE HESABINA YAPTIKLARI ÖDEMELER **

I. Sermaye Ödemesi **Nakdi** olarak yapılmış ise,

Transfer Edilen Döviz Cinsi ve Tutarı	
YTL Karşılığı	
Dövizin Transfer Edildiği Ülke	
Dövizin Türkiye'ye Transfer Edildiği Tarih	
Ödeme Yapan Yabancı Ortak	
Ödeme İşleminin Yapıldığı Banka Şubesi	

II. Sermaye Ödemesi **Nakit dışı** araçlarla yapılmış ise,

	YTL	ABD Doları Karşılığı
Dağıtılmayan Karlar		
Aynı (Menkul Mal/ Menkul Kıymet)		
Haklar / Alacaklar		
Fonlar		
Yedekler		
Diğer (Açıklayınız)		
Sermaye Hesabına Yapılan Ödemenin Tarihi		
Ödeme Yapan Yabancı Ortak		

**Yabancı ortağın birden fazla olması durumunda, her bir ortak için ek tablo düzenlenecektir.

Şirket Kaşesi ve Yetkili İmza

ÖDEMELER DENGESİ AYRINTILI SUNUM	
I-	CARİ İŞLEMLER HESABI
Mal, Hizmet ve Gelir Dengesi(A+B+C) Mal ve Hizmet Dengesi (A+B)	
A.	DIŞ TİCARET DENGESİ
	Toplam Mal İhracatı Toplam Mal İthalatı
1.	Genel Mal Ticareti
1.1.	<u>İhracat f.o.b.</u>
1.1.1.	İhracat f.o.b.
1.1.2.	Bavul Ticareti
1.1.3.	Uyarlama: Diğer Mallar
1.2.	<u>İthalat f.o.b.</u>
1.2.1.	İthalat c.i.f.
1.2.2.	Uyarlama: Navlun ve Sigorta
1.2.3.	Uyarlama: Diğer Mallar
2.	Parasal Olmayan Altın (net)
	İhracat İthalat
3.	Limanlarda Sağlanan Mallar
	İhracat İthalat
B.	HİZMETLER DENGESİ
	Gelir Gider
1.	Taşımacılık
	Gelir Gider
1.1.	Navlun
	Gelir Gider
1.2.	Diğer Taşımacılık
	Gelir Gider
2.	Turizm
	Gelir Gider
3.	İnşaat Hizmetleri
	Gelir Gider
4.	Sigorta Hizmetleri
	Gelir Gider
5.	Finansal Hizmetler
	Gelir Gider
6.	Diğer Ticari Hizmetler
	Gelir Gider
7.	Resmi Hizmetler
	Gelir Gider
8.	Diğer Hizmetler
	Gelir Gider

C.	GELİR DENGESİ	
		Gelir Gider
1.	Ücret Ödemeleri	
		Gelir Gider
2.	Yatırım Geliri	
		Gelir Gider
2.1.	Doğrudan Yatırımlar	
		Gelir Gider
2.2.	Portföy Yatırımları	
		Gelir Gider
2.3.	Diğer Yatırımlar	
2.3.1.	Faiz Geliri	
2.3.2.	Faiz Gideri	
2.3.2.1.	<u>Uzun Vade</u>	
2.3.2.1.1.	Merkez Bankası	
2.3.2.1.2.	Genel Hükümet	
2.3.2.1.3.	Bankalar	
2.3.2.1.4.	Diğer Sektör	
2.3.2.2.	<u>Kısa Vade</u>	
D.	CARİ TRANSFERLER	
1.	Genel Hükümet	
2.	Diğer Sektörler	
2.1.	İşçi Gelirleri	
2.2.	Diğer Transferler	
II -	SERMAYE VE FİNANS HESAPLARI	
A.	SERMAYE HESABI	
1.	Göçmen Transferleri	
2.	Üretilmeyen ve Finansal Olmayan Varlıklar	
B.	FİNANS HESAPLARI	
1.	Doğrudan Yatırımlar	
1.1.	Yurtdışında	
		Giriş Çıkış
1.2.	Yurtiçinde	
1.2.1.	Sermaye	
		Giriş Çıkış
1.2.2.	Diğer Sermaye (Net)	
1.2.3.	Gayrimenkul (Net)	
2.	Portföy Yatırımları	
2.1.	Varlıklar	
2.1.1.	Genel Hükümet	
2.1.2.	Bankalar	
2.1.3.	Diğer Sektörler	
2.2.	Yükümlülükler	
2.2.1.	Hisse Senetleri	
2.2.2.	<u>Borç Senetleri</u>	
2.2.2.1.	Merkez Bankası	
2.2.2.2.	Genel Hükümet	
2.2.2.2.1.	Yurtiçi	
2.2.2.2.2.	Yurtdışı	
2.2.2.2.2.1.	Borçlanma	
2.2.2.2.2.2.	Geri Ödeme	

2.2.2.3.	Bankalar
2.2.2.3.1.	Yurtiçi
2.2.2.3.2.	Yurtdışı
2.2.2.4.	Diğer Sektörler
2.2.2.4.1.	Yurtiçi
2.2.2.4.2.	Yurtdışı
3.	Diğer Yatırımlar
3.1.	Varlıklar
3.1.1.	Ticari Krediler
3.1.1.1.	Verilen Krediler
3.1.1.2.	Geri Ödeme
3.1.2.	Krediler
3.1.2.1.	Merkez Bankası
3.1.2.2.	Bankalar
3.1.3.	Efektif ve Mevduat
3.1.3.1.	Bankalar
3.1.3.1.1.	Yabancı Para
3.1.3.1.2.	Türk Lirası
3.1.3.2.	Diğer Sektörler
3.1.4.	Diğer Varlıklar
3.1.4.1.	Merkez Bankası
3.1.4.2.	Genel Hükümet
3.1.4.3.	Diğer Sektörler
3.2.	Yükümlülükler
3.2.1.	<u>Ticari Krediler</u>
3.2.1.1.	Uzun Vade
3.2.1.1.1.	Kullanım
3.2.1.1.2.	Geri Ödeme
3.2.1.2.	Kısa Vade
3.2.1.2.1.	Kullanım
3.2.1.2.2.	Geri Ödeme
3.2.2.	<u>Krediler</u>
3.2.2.1.	Merkez Bankası
3.2.2.1.1.	Uluslar. Para Fonu Kredileri
3.2.2.1.1.1.	Kullanım
3.2.2.1.1.2.	Geri Ödeme
3.2.2.1.2.	Uzun Vade
3.2.2.1.2.1.	Kullanım
3.2.2.1.2.2.	Geri Ödeme
3.2.2.1.3.	Kısa Vade
3.2.2.2.	Genel Hükümet
3.2.2.2.1.	Uluslar. Para Fonu Kredileri
3.2.2.2.1.1.	Kullanım
3.2.2.2.1.2.	Geri Ödeme
3.2.2.2.2.	Uzun Vade
3.2.2.2.2.1.	Kullanım
3.2.2.2.2.2.	Geri Ödeme
3.2.2.2.3.	Kısa Vade
3.2.2.3.	Bankalar
3.2.2.3.1.	Uzun Vade
3.2.2.3.1.1.	Kullanım
3.2.2.3.1.2.	Geri Ödeme
3.2.2.3.2.	Kısa Vade
3.2.2.4.	Diğer Sektörler
3.2.2.4.1.	Uzun Vade
3.2.2.4.1.1.	Kullanım
3.2.2.4.1.2.	Geri Ödeme
3.2.2.4.2.	Kısa Vade

3.2.3.	<u>Mevduatlar</u>
3.2.3.1.	Merkez Bankası
3.2.3.1.1.	Uzun Vade
3.2.3.1.2.	Kısa Vade
3.2.3.2.	Bankalar
3.2.3.2.1.	Yurtdışı Bankalar
3.2.3.2.1.1	Yabancı Para
3.2.3.2.1.2	Türk Lirası
3.2.3.2.2.	Yurtdışı Kişiler
3.2.4.	<u>Diğer Yükümlülükler</u>
4.	Rezerv Varlıklar
4.1.	Uluslararası Para Fonu Nezd. Varlıklar
4.2.	Resmi Rezervler
4.2.1.	Döviz Varlıkları
4.2.2.	Menkul Kıymetler
III -	NET HATA NOKSAN

Uluslararası Yatırım Pozisyonu, net	
A.	Varlıklar
1.	Yurtdışında doğrudan yatırımlar
	Özsermaye ve yeniden yatırıma dönüştürülen karlar
	Diğer sermaye
2.	Portföy yatırımları
2.1	Hisse senetleri
2.1.1	Merkez Bankası
2.1.2	Genel Hükümet
2.1.3	Bankalar
2.1.4	Diğer Sektörler
2.2	Borç senetleri
2.2.1	Bono ve tahviller
2.2.1.1	Bankalar
2.2.1.2	Diğer sektörler
2.2.2	Para piyasası araçları
2.2.2.1	Bankalar
2.2.2.2	Diğer sektörler
3.	Diğer yatırımlar
3.1	Ticari krediler
3.1.1	Diğer sektörler
3.1.1.1	Kısa vade
3.2	Krediler
3.2.1	Merkez Bankası
3.2.2	Bankalar
3.2.2.1	Uzun vade
3.2.2.2	Kısa vade
3.3	Mevduatlar
3.3.1	Bankalar
3.3.1.1	Foreign Exchange
3.3.1.2	Turkish lira
3.3.2	Diğer sektörler
3.4	Diğer varlıklar
3.4.1	Merkez Bankası
3.4.2	Genel Hükümet
4.	Rezerv varlıklar
4.1	Parasal altın
4.2	Özel Çekiş Hakları
4.3	IMF nezdinde rezerv varlıklar
4.4	Yabancı Para
4.4.1	Döviz varlıkları ve mevduatlar
4.4.1.1	Bankalar nezdinde
4.4.2	Menkul kıymetler

B.	Yükümlülükler
1.	Yurtiçinde doğrudan yatırımlar
1.1	Özsermaye ve yeniden yatırıma dönüştürülen karlar
1.2	Diğer sermaye
2.	Portföy yatırımları
2.1	Hisse senetleri
2.1.1	Diğer sektörler
2.2	Borç senetleri
2.2.1	Bono ve tahviller
2.2.1.1	Genel Hükümet
2.2.1.1.1	Yurtiçi
2.2.1.1.2	Yurtdışı
2.2.1.2	Bankalar
2.2.1.2.1	Yurtiçi
2.2.1.2.2	Yurtdışı
2.2.1.3	Diğer sektörler
2.2.1.3.1	Yurtiçi
2.2.1.3.2	Yurtdışı
3.	Diğer yatırımlar
3.1	Ticari krediler
3.1.1	Diğer sektörler
3.1.1.1	Uzun vade
3.1.1.2	Kısa vade
3.2	Krediler
3.2.1	Merkez Bankası
3.2.1.1	IMF kredileri
3.2.1.2	Diğer Uzun Vade
3.2.1.3	Kısa vade
3.2.2	Genel Hükümet
3.2.2.1	Uzun vade
3.2.2.2	Kısa vade
3.2.3	Bankalar
3.2.3.1	Uzun vade
3.2.3.2	Kısa vade
3.2.4	Diğer sektörler
3.2.4.1	Uzun vade
3.2.4.2	Kısa vade
3.3	Mevduatlar
3.3.1	Merkez Bankası
3.3.2	Bankalar
3.3.2.1	Foreign Exchange
3.3.2.2	Turkish lira
3.4	Diğer Yükümlülükler

YURT DIŞINDA SAHİP OLUNAN İŞTİRAK VE ŞUBELER HAKKINDA BİLGİ FORMU

1.	Yurt Dışındaki İŞtirak Sahibinin Adı/Unvanı	
1.1.	Vergi No/T.C.Kimlik No	
2	Yurt Dışındaki İŞtirak Sahibinin Adresi	
2.1.	Telefon	
2.2.	Faks	
2.3.	E-mail Adresi ve Tüzel Kişiler İçin Varsa Web Adresi	

3.	Yurt Dışındaki İŞtirak Sahibi Türiye'de Yerleşik Tüzel Kişinin 2010 yılı Sonu Ödenmiş Sermayesi (\$)	
	Sermaye Dağılımı	Dağılım %
3.1.	Özel Hukuk Hükümlerine Tabi Gerçek ve Tüzel Kişilerin Payı	
3.2.	Kamu Kurum ve KuruluŐlarının Payı	
3.3.	Yabancı Sermaye Payı	
3.4.	Toplam	100

4.	Yabancı Sermayeli Firma İŐe			
		4.1.Yabancı Ortağın Unvanı	4.2.Ülkesi	4.3.Ortaklık Payı %
	1			
	2			
	3			
	4			
	5			
	6			
	7			

5.	Formu Dolduran Kişinin Adı	
	Telefonu	
	Faksı	
	E-mail Adresi	

6.	Formu Kontrol Eden Kişinin Adı	
	Telefonu	
	Faksı	
	E-mail Adresi	

NOT:Bu sayfa yurt dışında bulunan her bir iştirak için ayrı ayrı doldurulacaktır. Bu amaçla birden fazla iştirak olması halinde iştirak sayısı kadar çoğaltılıp doldurulmalıdır.

YURT DIŞI İŞTİRAKE İLİŞKİN BİLGİLER		
7	Yurt Dışında Sahip Olunan İŞtirakin Unvanı	
8	Adresi	
9	İŞtirak Tarihi	
10	Sektör Kodu (Ekli listeden seçilecektir)	
11	Sermayesi (\$)	
12	Borsa'da İŞlem Görüyor ise Piyasa Değeri (\$)	
13	Ortaklık Payınız (%)	
14	Diğer Türk Ortakların Toplam Payı (%)	
14-A	Türk Ortaklar Dışında Varsa En Büyük Yabancı Ortakın Adı/unvanı ve Ülkesi	Adı: <input type="text"/> Ülkesi: <input type="text"/>

15	YURT DIŞINDAKİ İŞTİRAKİN ÖZKAYNAKLARI	31 Aralık 2009	31 Aralık 2010
15.1.	Ödenmiş Sermaye(\$)		
15.2.	Sermayeye Eklenen Kar(\$)		
15.3.	Rezervler(\$)		
	TOPLAM		
		31 Aralık 2009	31 Aralık 2010
16	Yurt Dışı İŞtirake Verilen ve Geri Ödemesi Yapılmamış Toplam Borç Tutarı(\$)		
16.1	Kredi sözleşmesine bağlanmış kısmı (Nakit)		
16.2	Sözleşme olmaksızın ortaya çıkan kısmı (Cari)		
16.3	İthalat/ihracat işlemi nedeniyle ortaya çıkan kısmı (Ticari)		
17	Yurt Dışı İŞtiraktan Alınan ve Geri Ödemesi Yapılmamış Toplam Borç Tutarı(\$)		
17.1	Kredi sözleşmesine bağlanmış kısmı (Nakit)		
17.2	Sözleşme olmaksızın ortaya çıkan kısmı (Cari)		
17.3	İthalat/ihracat işlemi nedeniyle ortaya çıkan kısmı (Ticari)		
18	Yurt Dışı İŞtirakin Bulunduğu Ülkede Yerleşik Bulunan ve Bu İŐtirakle Ortaklık İlişkisi İçinde Olan Diğer Şirketlere Verilen ve Geri Ödemesi Yapılmamış Toplam Borç Tutarı(\$)		
18.1	Kredi sözleşmesine bağlanmış kısmı (Nakit)		
18.2	Sözleşme olmaksızın ortaya çıkan kısmı (Cari)		
18.3	İthalat/ihracat işlemi nedeniyle ortaya çıkan kısmı (Ticari)		
19	Yurt Dışı İŞtirakin Bulunduğu Ülkede Yerleşik Bulunan ve Bu İŐtirakle Ortaklık İlişkisi İçinde Olan Diğer Şirketlerden Alınan ve Geri Ödemesi Yapılmamış Toplam Borç Tutarı(\$)		
19.1	Kredi sözleşmesine bağlanmış kısmı (Nakit)		
19.2	Sözleşme olmaksızın ortaya çıkan kısmı (Cari)		
19.3	İthalat/ihracat işlemi nedeniyle ortaya çıkan kısmı (Ticari)		

NOT:Bu sayfa yurt dışında bulunan her bir iştirak için ayrı ayrı doldurulacaktır. Bu amaçla birden fazla iştirak olması halinde iştirak sayısı kadar çoğaltılıp doldurulmalıdır.

20	YURT DIŞI İŞTİRAKİN	31 Aralık 2009	31 Aralık 2010
20.1.	Çalışan sayısı		
20.2.	Türkiye'ye yapılan İhracatı(\$)		
20.3.	Türkiye'den yapılan İthalatı(\$)		
20.4.	Kar/zararı(\$)		
20.5.	Yurda getirilen kar(\$)		
20.6.	Cirosu(\$)		

21. YURT DIŞI İŞTİRAKİN EDİNİLME ŞEKLİ (İŐaretleyiniz)

A	Var olan bir Şirkete iştirak	
B	Yeni bir Şirket kurulması	
C	Joint Venture	

22.HANGİ BEKLENTİYLE İŐTİRAKTE BULUNULDUĞU (En önemli ikisini iŐaretleyiniz)

A	İŐgücü maliyetlerindeki avantajlar	
B	Enerji maliyetlerindeki avantajlar	
C	Diğer girdi maliyetlerindeki avantajlar	
Ç	Vergi avantajı	
D	Pazar çeŐitlendirme isteği	
E	Yatırım yapılan ũlkedeki siyasi ve ekonomik istikrar	
F	Yatırım yapılan ũlkedeki finansman maliyetlerinin düşük olması	
G	Tarife ve kota gibi engellerden kaçınma isteği	
Đ	Diğer	

23.KARŐILAŐILAN SORUNLAR (En önemli ikisini iŐaretleyiniz)

A	Hukuk sistemindeki yetersizlikler	
B	Bürokrasi ve kırtasiyecilik	
C	Siyasi ve ekonomik istikrarsızlık	
Ç	Enerji ve girdi maliyetlerindeki istikrarsızlık	
D	Nitelikli İŐgücü yetersizliği	
E	Vergi politikasındaki istikrarsızlık	
F	Yabancı yatırımcılara olumsuz bakıŐ açısı	
G	Diğer	

NOT: BU SAYFA İHTİYARİ OLUP, YATIRIMCILARA YARDIMCI OLUNMASINDA YARARLANILACAK BİLGİLERİN TEMİNİ İÇİN HAZIRLANMIŐTIR.

24.Türkiye'nin ilgili ũlkede bulunan ekonomi müŐavirliđi, ticaret müŐavirliđi gibi birimlerinden beklentiler ve bu birimlerle iliŐkilerde karŐılaŐılan sorunlar

25.Yatırım yapılan ũlkede izlenmesi gereken prosedürler ve bu prosedürlerin takibi sırasında yaŐanan sorunları kısaca belirtiniz

26.Yurt diŐı yatırımlar konusunda Hazine MüŐteŐarlıđından beklentiler

Yabancı Sermayeli Şirketler Anketi TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI-DARE MERKEZİ İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ÖDEMELER DENGESİ MÜDÜRLÜĞÜ					
1.Şirket Ünvanı:					
2.Vergi Numarası:				Örn:1234567890	
3.Faaliyete Geçiş Tarihi:					
4.Şirket Adresi:					
İli:				Listeden Seçiniz	
5.İrtibat Telefon Numarası:					
Faks No:					
6.Elektronik Posta Adresi:					
WEB Sitesi Adresi:					
7.Bu Anketle İlgili Olarak Şirkette Temas Kurulacak Kişiler:					
1.					
2.					
8.Şirket Türü :				Listeden Seçiniz	
9.Şirketin Faaliyet Alanı ve Sektörü: Sadece Bir Sektör Seçilmelidir.					
Tarım Sektörü				Listeden Seçiniz	
Sınai Sektörü				Listeden Seçiniz	
Hizmetler Sektörü				Listeden Seçiniz	
		BOŞ BIRAKILMAMALIDIR.			
10a.Şirket Hisselerinin Borsada İşlem Görüp Görmediği: (31.12.2010)				Listeden Seçiniz	
10b.Şirket Hisselerinin Borsada İşlem Görüp Görmediği: (31.12.2009)				Listeden Seçiniz	
11.Şirketin Ortaklık Yapısı: (%) Olarak Yazılmalıdır.(Örn:12,6)					
Yabancı Ortakların Ödenmiş Sermaye İçindeki Hisse Oranı (31.12.2009)				D	
Yerli Ortakların Ödenmiş Sermaye İçindeki Hisse Oranı (31.12.2009)					
Yabancı Ortakların Ödenmiş Sermaye İçindeki Hisse Oranı (31.12.2010)				C	
Yerli Ortakların Ödenmiş Sermaye İçindeki Hisse Oranı (31.12.2010)					
12. Yabancı Ortaklarla ilgili bilgiler (31.12.2010 itibariyle): C Alanları Eşit Olmalı.					
Yabancı Ortağın Adı veya Ünvanı	Yabancı Ortağın Ülkesi	Yabancı Ortağın Ödenmiş Sermayedeki Hisse Oranı %	Şirkette % 50 ve Üzerinde Paya Sahip Olan Tüzel Kişi Yabancı Ortak/Ortakların Yurtdışında Yerleşik % 50'den Fazla Paya Sahip Nihai Ortakları (*)	Yabancı Ortak/Ortakların Yurt Dışında Yerleşik Nihai Ortak/Ortaklarının Ülkesi	Yabancı Ortakların Ödenmiş Sermayedeki Hisse Oranı TOPLAMI
					C 0

16.a Varsa, Şirketinizin Tüzel Kişi Yabancı Ortaklarında %10'un Altında Paya Sahip Olması Durumunda (31.12.2010 itibariyle)

Yabancı Ortağın Adı	Ülkesi	Hisse Oranı (%)	İtibariyle Şirketinizin Yabancı Ortaktaki %10'un Altında Sermaye	Gerçekleşen İşlem Tutarı (ABD Doları karşılığı)

16.b Varsa, Şirketinizin Tüzel Kişi Yabancı Ortaklarında %10'un Altında Paya Sahip Olması Durumunda (31.12.2009 itibariyle)

Yabancı Ortağın Adı	Ülkesi	Hisse Oranı (%)	İtibariyle Şirketinizin Yabancı Ortaktaki %10'un Altında Sermaye Tutarı (ABD Doları)	2009 Yılı İçerisinde Gerçekleşen İşlem Tutarı (ABD Doları karşılığı)

17.Şirketin Özkaynakları ve Piyasa Değeri: Bu bölümde şirketin özkaynaklarındaki değişiklikler ile şirketin piyasa değerine ilişkin bilgiler 2 ayrı tabloda **TÜRK LİRASI** üzerinden ve **TAM RAKAM** olarak raporlanacaktır.

TABLO I		
Özkaynaklar (TL)	31.12.2009	
I. Sermaye		
II. Ödenmemiş Sermaye (-)		
III. Öz Sermaye Enflasyon Düzeltmesi Farkları (+/-)		
IV. Yeniden Değerleme Değer Artışı (+/-)		
V. Kar ve Sermaye Yedekleri		
VI. Vergi Sonrası Net Dönem Karı (Zarar varsa (-))		
VII. Geçmiş Yıllar Karı (Zarar varsa (-))		
VIII. Dönem Sonu (I+II+III+IV+V+VI+VII)	A	0 B 0

Özkaynaklar Tablo I'nin hazırlanmasında, Özkaynaklar Tablo I'den yararlanılacaktır.

TABLO (I) VE (II) DE "A" KUTULARI İÇİNE YAZACAĞINIZ TUTARIN BİRBİRİNE EŞİT OLMASINA,

TABLO (I) VE (II) DE "B" KUTULARI İÇİNE YAZACAĞINIZ TUTARIN BİRBİRİNE EŞİT OLMASINA DİKKAT EDİLMELİDİR.

TABLO II		
Özkaynaklar (TL)	Defter değeri	
I. Dönem Başı (31.12.2009)	A	0
II. Sermayeye Nakit Olarak İlave Edilen		
III. Dağıtılan Kar (a + b + c)		0
a. Sermayeye İlave Edilen		
b. Hissedarlara Dağıtılan Kar		
c. Kar ve Sermaye Yedeklerine Aktarılan		
IV. 2010 Yılı Vergi Sonrası Dönem Karı (Zarar varsa (-))		
V. 2010 Yılı Yeniden Değerleme Değer Artışları ve Öz Sermaye Enflasyon Düzeltmesi Farkları (+/-)		
VI. 2010 Yılı Diğer Özkaynak Hareketleri (+/-)		
VII. Dönem Sonu (31.12.2010) (I+II-IIIb+IV+V+VI)	B	0

TABLO I İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Öz Sermaye Enflasyon Düzeltmesi Farkları (+/-): Daha önceki yıllarda sermaye'nin enflasyona göre düzeltilmesi nedeniyle oluşan olumlu (+) veya olumsuz (-) farklar yazılacaktır.

Yeniden Değerlendirme Değer Artışları: Bu sütuna "Finansal Varlıklar Değer Artış Fonu" ve "İştirakler Yeniden Değerleme Artışları" ile varsa "Maliyet Bedeli Artış Fonu" toplamı yazılacaktır.

Kar ve Sermaye Yedekleri: Bu sütuna sermaye yedekleri ile ilgili olarak "Hisse Senetleri İhraç Primleri", "Hisse Senedi İptal Karları", "Diğer Sermaye Yedekleri", kar yedekleri ile ilgili olarak ise "Yasal Yedekler", "Statü Yedekleri", "Olağanüstü Yedekler", ve "Diğer Kar Yedekleri" yazılacaktır.

TABLO II'NİN AÇIKLAMASI

Şirketin hisse senetlerinin borsada işlem görmesi halinde, şirketin piyasa (borsa) değeri bölümüne, aşağıdaki formüle göre hesaplanacak şirketin piyasa (borsa) değeri, borsada işlem görmemesi halinde şirket yöneticilerinin tahminine göre değeri yazılacaktır. Hisse senetleri borsada işlem gören şirketler, gerek dönembaşı gerekse dönemsonu piyasa (borsa) değerini hesaplariken aşağıda gösterilen yöntemi kullanacaklardır.

Yılsonu Piyasa (Borsa) Değeri = Yılsonu Kapanış Fiyatı*Sermaye

I.Dönem Başı: (31.12.2009): Bu satırın "Defter Değeri" sütununa, şirketinizin Özkaynaklar Tablo I'de detayını verdiğiniz 31.12.2009 tarihindeki dönem sonu özkaynaklar toplamı, "Piyasa Değeri" sütununa ise şirketinizin piyasa değeri (borsa değeri veya tahmininize göre değeri) olarak yazılacaktır.

II.Sermayeye Nakit Olarak İlave Edilen: Bu satırın "Defter Değeri" sütununa 2010 yılı içinde yapılan nakit sermaye ödemeleri tutarı yazılacak, " Piyasa Değeri" sütunu boş bırakılacaktır.

III.Dağıtılan Kar: Bu satırın "Defter Değeri" sütununa 31.12.2009 itibarıyla elde edilen ve 2010 yılı içinde dağıtılan vergi sonrası kar yazılacak, " Piyasa Değeri" sütunu boş bırakılacaktır.

III.a. Sermayeye İlave Edilen: Bu satırın "Defter Değeri" sütununa, 31.12.2009 itibarıyla elde edilen ve 2010 yılı içinde hissedarlara dağıtılan kardan ödenmiş sermayeye eklenen kısım yazılacak, " Piyasa Değeri" sütunu boş bırakılacaktır.

III.b. Hissedarlara Dağıtılan Kar: Bu satırın "Defter Değeri" sütununa, 31.12.2009 itibarıyla elde edilen ve 2010 yılı içinde hissedarlara dağıtılan kar (bünye dışına çıkan kar) yazılacak, " Piyasa Değeri" sütunu boş bırakılacaktır.

III.c. Kar ve Sermaye Yedeklerine Aktarılan: Bu satırın "Defter Değeri" sütununa, 31.12.2009 itibarıyla elde edilen kardan kar ve sermaye yedeklerine aktarılan tutar yazılacak, " Piyasa Değeri" sütunu boş bırakılacaktır.

IV. 2010 Yılı Vergi Sonrası Dönem Karı(Zararı): Bu satırın "Defter Değeri" sütununa, 31.12.2010 itibarıyla elde edilen vergi sonrası dönem karı (zararı) yazılacak, " Piyasa Değeri" sütunu boş bırakılacaktır.

V. Yeniden Değerleme Değer Artışları ve Öz Sermaye Enflasyon Düzeltmesi Farkları: Bu satırın "Defter Değeri" sütununa, 2010 yılı içinde yapılan finansal varlıklar değer artış fonu ve iştirakler yeniden değerlendirme tutarları ile öz sermaye enflasyon düzeltmesi farkları yazılacak, " Piyasa Değeri" sütunu boş bırakılacaktır.

VI. Diğer: Bu satırın "Defter Değeri" sütununa, varsa 31.12.2010 itibarıyla yukarıda sayılan özkaynak kalemleri dışında kalan "diğer özkaynak" hareketleri yazılacak, "Piyasa Değeri" sütunu boş bırakılacaktır.

VII. Dönem Sonu (I+II-IIIb+IV+V+VI): Bu satırın "Defter Değeri" sütununa, **Dönem Başı** (31.12.2009) (I), Sermayeye Nakit Olarak İlave Edilen (II), 2010 Yılı Vergi Sonrası Karı (-Zararı) (IV), 2010 Yılı Yeniden Değerleme Değer Artışları ve Öz Sermaye Enflasyon Düzeltmesi Farkları (V) ve 2010 Yılı Diğer Özkaynak Hareketleri (VI) satırlarının ilk sütunlarının toplamından Hissedarlara Dağıtılan Kar (III.b) satırının ilk sütunu çıkarılarak elde edilen tutar (I+II-IIIb+IV+V+VI), "Piyasa Değeri" sütununa ise şirketinizin 31.12.2010 itibarıyla piyasa değeri (borsa değeri veya tahmininize göre değeri) yazılacaktır.